

Kinnitatud direktori käskkirjaga 06.10.2023 nr 1-1/3
Kooskõlastatud õppenõukogu poolt 31.08.2023 nr 1-5/9
Kooskõlastatud hoolekogu poolt 28.09.2023 nr 1-5/1

**HILARIUSE KOOLI
TOIMETULEKU ÕPPEKAVA**

Tallinn 2023

1. Õppekava koostamise põhimõte.....	2
1.1. Kooli eripära, visioon, missioon, tunnuslause ja põhiväärtused.....	2
1.2. Kooli filosoofia.....	3
2. TAOTLETAVAD PÄDEVUSED NING ÕPPE- JA KASVATUSTEGEVUSE RÕHUASETUSED ARENGUTASEMETE KAUPA.....	3
2.1 Taotletavad pädevused I arengutasemel.....	3
2.2. Õppe ja kasvatuse rõhuasetused I arengutasemel.....	4
2.3. Taotletavad pädevused II arengutasemel.....	5
2.4. Õppe ja kasvatuse rõhuasetused II arengutasemel.....	5
2.5. Taotletavad pädevused III arengutasemel.....	6
2.6. Õppe ja kasvatuse rõhuasetused III arengutasemel.....	7
3. ÕPPEKORRALDUS.....	8
4. ÕPETEGEVUS JA ÕPITULEMUSED ÕPPEAINETI.....	8
4.1. Elu- ja toimetulekuõpe.....	8
4.2. Eesti keel.....	18
4.3. Matemaatika.....	29
4.4. Tööõpe.....	35
4.5. Kunst ja käeline tegevus.....	42
4.6. Kehaline kasvatus.....	51
4.7. Muusikaõpetus.....	58
4.8. Rütmika/ eurütmia.....	64
5. VALIKÕPPEAINED.....	69
5.1. Käsitöö ained.....	69
5.2 Savitöö.....	72
5.3 Kangakudumine.....	73
5.4 Puutöö.....	73
5.5 Kodundus.....	74
5.6 Arvutiõpetus.....	75
5.7 Inglise keel.....	76

1. Õppekava koostamise põhimõte

Tallinna Hilariuse Kool on erivajadustega laste kool. Hilariuse Kooli õppekava on kooli õppe- ja kasvatustegevuse alusdokument, mis on koostatud „Põhikooli lihtsustatud riikli-

ku õppekava” lisa 2 Toimetulekuõpe ja lisa 3 Hooldusõppe alusel ja järgides Waldorfpedagoogika põhimõtteid. Koolis saavad õppida mõõduka vaimupuudega õpilased, kes on koolivälise nõustamismeeskonna poolt suunatud toimetuleku ja hooldusõppele. Kool pakub erituge.

Hilariuse Kooli õppekavade koostamine põhineb:

- 1) Põhikooli riiklik lihtsustatud õppekava Lisa 2 (toimetulekuõpe) ja Lisa 3 (hooldusõpe) ning waldorfkoolide õppekava põhimõttele;
- 2) Hilariuse Kooli õppekava;
- 3) Klassiõpetajate ja aineõpetajate töökavad
- 4) Individuaalsed õppekavad (IÕK-d).

1.1. Kooli eripära, visioon, missioon, tunnuslause ja põhiväärtused

Hilariuse Kool on väike ja lapsesõbralik waldorfpedagoogiline õppeasutus. Kool pakub rahulikku õpikeskkonda, võimetekohast õpet, tugiteenuseid, huvitegevust ning lapsehoiuteenust.

Kooli visioon: Olla kaasaegne, sõbraliku õhkkonnaga kool, kus arendatakse õpilaste sotsiaalseid ja praktilisi oskusi waldorfpedagoogika kaudu.

Kooli missioon: Hilariuse Kool on loomingulise õpikeskkonnaga õpilase individuaalset eripära arvestav kool.

Tunnuslause: Väärtustades teineteist.

Põhiväärtused:

- Waldorfpedagoogilised põhimõtted: lapse vaimu, keha ja hinge arendav eakohane õpikeskkond.
Arendame iga lapse ainuomaseid individuaalseid omadusi, toetame neid igakülgset läbi mõtlemise, tunnete ja tahte arendamise, meie õppetegevus on tasakaalukas ja lõimitud õppeainetega.
- Võrdsus, hooliv ja lugupidav suhtumine, erinevuste arvestamine, austus, sallivus.
Hoolime iga lapse ja töötaja tervisest, heaolust, arengust ning saavutustest. Arvestame iga lapse ja töötaja individuaalsusega, kohandame õpikeskkonda, oleme tolerantsed ja abivalmid. Oleme mõistvad ja sallivad erinevuste suhtes. Austame teineteist.
- Loomingulisus ja professionaalsus.
Oleme loomingulised, millega kaasneb vastutus. Arendame pidevat enesetäiendamist ja enesearengut. Jagame üksteisega kogemusi.
- Koostöös toimiv meeskond.
Oleme toetav ja mõistev meeskond. Loomes üheskoos sotsiaalse ja füüsilise keskkonna, mis tagab igaühele heaolutunde. Arendame ka spetsialistide omavahelist koostööd. Arendame tihedat koostööd ning suhtlemist kooli ja lapsevanemate vahel.
- Huumor ja rõõm, positiivsus.
Oleme positiivsed ja heatahtlikud üksteise suhtes. Teeme oma tööd rõõmuga. Leiame igast raskest olukorrast väljapääsu.

1.2. Kooli filosoofia

Pedagoogilises osas rakendatakse waldorfpedagoogikat. Selle järgi toimub õpetus ühe-ealiste lastega klassi vormis, eeldades üldise arengu eakohalisust. Klassis õpetamisel on väga oluline sotsiaalne element, mis liidab klassikollektiivi ühtseks tervikuks ja soodustab laste arengut. Kool on inimeste kohtumise koht, mille sisemine tuum on inimese areng.

Õppeplaani aluseks on laste üldine arengukäik. See areng on kantud lapse sisemistest arenguseaduspärasustest. Laps integreerub oma arengus erinevate eluvaldkondadega. Need valdkonnad ilmuvad õppeplaanis kui õppeained, mis on lapsele vastavas eas vajalikud. Antud õppekava elu-ja toimetulekuõppe juhtmotiivide aluseks on Eesti Waldorfkoolide waldorfõppekava juhtmotiivid klassiti, kuid mille põhimõtted on kohandatud Hilariuse kooli lastele, sest erivajaduste laste hingelised vajadused vastavad normintellektiga laste vajadustele ja neile tuleb pakkuda samasugust hingelist vaimutoitu. Õpetaja ülesanne on anda hingelist toitu lapsele arusaadavas vormis ja lihtsuses.

2. TAOTLETAVAD PÄDEVUSED NING ÕPPE- JA KASVATUSTEgevuse RÕHUASETUSED ARENGUTASEMETE KAUPA

2.1 Taotletavad pädevused I arengutasemel

I arengutaseme lõpuks õpilane:

- 1) tajub ennast ja kaasinimesi ümbritsevas keskkonnas; suhtub positiivselt iseendasse ja tuttava inimese poolt algatatud kontakti;
- 2) kasutab meeldetuletamisel tuttavates situatsioonides õpitud käitumisviise ja järgib võimetekohaselt ühiselu reegleid kodus ning koolis;
- 3) orienteerub abiga lähiümbruses, tuleb suunamisel toime põhiliste eneseteeninduse toimingutega;
- 4) tegutseb ohuolukorras vastavalt täiskasvanu juhistele;
- 5) annab märku oma põhivajadustest ja tervisega seotud probleemidest;
- 6) osaleb tervislikke eluviise järgivates koostegevustes, on kehaliselt aktiivne;
- 7) viibib meelsasti looduskeskkonnas;
- 8) võtab vastu ja otsib kontakti tuttava täiskasvanu ja kaaslasega; reageerib igapäevastele lühikorraldustele sobivalt, väljendab suunamisel oma põhivajadusi ja soove õpitud keeleliste ja/või alternatiivsete väljendusvahendite abil;
- 9) suudab igapäevaelus toime tulla ja olukordi mõista, toetudes esemetele või piltidele;
- 10) sooritab koostegevuses praktilisi matemaatilisi tegevusi igapäevaelus toime tulemiseks;
- 11) kasutab abiga tuttavaid infotehnoloogilisi vahendeid mängulises tegevuses; vajaduse korral kasutab suunamisel arengutasemele vastavat kommunikatsiooniseadet;
- 12) osaleb suunatud mängus ja mängulises õpitegevuses; säilitab mängulises tegevuses lühiajaliselt suunatud tähelepanu; tegutseb mänguasja või õppevahendiga vastavalt selle funktsioonile.

2.2. Õppe ja kasvatuse rõhuasetused I arengutasemel

2.2.1. Õpetuse põhitähtsus on õppimiseks vajalike alusoskuste omandamine koostegevuse ja matkimise tasandil:

- 1) erinevaid vahendeid kasutades kontakti astumine, kontaktis osalemine, kontakti kestuse pikendamine;
- 2) adekvaatne reageerimine situatsiooniga seotud lühikorraldustele;
- 3) lülitumine praktilisse tegevusse ja ühelt tegevuselt teisele ümberlülitumine;
- 4) suunamisel oma välimuse ja õppevahendite korrashoidmine;
- 5) baaslausungite moodustamine ja/või alternatiivsete suhtlusvahendite situatiivne kasutamine.

2.2.2. Rõhuasetus on oma **mina** teadvustamisel: mina kui osaleja praktilises tegevuses ja suunatud esemelises mängus ning kontaktis ja koostegevuses täiskasvanuga.

2.2.3. Õpilaste juhtivaks tunnetusprotsessiks on **taju**, mille baasil areneb objektide ja tegevusaktide äratundmine ning kaemuslik-praktiline mõtlemine. Tunnetustegevuse arendamiseks on vajalik tahtmatu tähelepanu väline suunamine.

2.2.4. **Motoorika** arendamine. Tunnetusprotsesside ja tegevuse eelduseks on mootorika areng. Arendatakse passiivsete liigutuste sooritamist, liigutuste sooritamist imiteerimise, näidise ja instruksiooni järgi, omandatud liigutusstereotüüpide rakendamist eneseteenindamisega seotud tegevustes. Kujundatakse oskusi koordineerida silma ja käe liigutusi, liigutuste rütmi ja tempo muutmist ning elementaarse vaimse tegevuse reguleerimist liigutuste abil.

2.2.5. **Tajude** arendamine. Tajude arendamisel õpetatakse suunatult märkama eri meeltega objekti tunnuseid; eristama esemeid taustast; laiendama tajuvälja; rühmitama objekti ja graafilisi kujutisi 1–2 tajutava tunnuse alusel; tajuma ruumisuhteid (all, peal, ees, taga, kõrval) ja ajasuhteid (samal ajal, enne, pärast).

2.2.6. **Mälu** arendamine. Arendatakse varem tajutud objektide ja tegevusaktide äratundmist; toimingute sooritamist eelnevalt tajutud näidise järgi; seoste tegevus-objekt-tunnus ja keeleüksus-alternatiivvahendid kujundamist; töömälu mahu suurendamist (kuni 4 üksust); mälu kujutluste aktiveerimist verbaalsete ja mitteverbaalsete signaalide abil; objektide paigutuse taastamist varem tajutu põhjal.

2.2.7. **Mõtlemise** arendamine. Kaemuslik-praktilise mõtlemise arendamisel kujundatakse oskused täita erinevaid ülesandeid tajuväljas olevaid abivahendeid kasutades, rühmitada tajutavate tunnuste alusel ja muuta rühmade koostist.

2.2.8. **Kõne** arendamine. Omandatavad oskused on kontakti astumine, kontaktis osalemine, kontakti kestuse pikendamine; lühikorralduste kuulamine ja neile reageerimine tajutava situatsiooni toel / situatsioonist lähtuvalt; kõne baasiks olevate häälikute ja häälikukomplekside (häälikute rida, silbirida, kõnetakt, sõna) järele kordamine; situatsioonile vastavate sõnade ära tundmine ja kasutamine; alternatiivsete suhtlusvahendite kasutamine vajaduse korral.

2.2.9. Õppetöös rakendatakse valdavalt üldõpetuslikku tööviisi, kasutatakse praktilisi ja mängulisi tegevusi. Pedagoog verbaliseerib õpilaste tegevust.

2.2.10. Lugemis-, kirjutamis- ja arvutamisoskuste eeluskuste kujundamine.

2.2.11. Väärtuskasvatuse seisukohalt hinnatakse tegevusakte põhimõttel õige-vale, õpitegevust ja käitumisakte motiveeritakse võimalikult meeldiva õpikeskkonna loomisega. Tegevuses osalemisele antakse positiivne hinnang. Kujundatakse tegevuse tahan-motiivi.

2.2.12. Oluline on õpetada õpilasi oma põhivajaduste rahuldamisel abita toime tulema.

2.3. Taotletavad pädevused II arengutasemel

II arengutaseme lõpuks õpilane:

- 1) teadvustab ennast ja kaasinimesi, märkab inimestevahelisi erinevusi; suhtub positiivselt iseendasse, oma lähedastesse ja kaaslastesse;
- 2) teab tuttavas olukorras oma õigusi ning kohustusi, oskab valida sobivat õpitud käitumisviisi ning järgib oma võimete kohaselt ühiselu reegleid kodus, koolis ja väljaspool kooli;
- 3) orienteerub tuttavas ümbruses, tuleb toime põhiliste eneseteeninduse toimingutega;
- 4) teadvustab enda abivajadust ja küsib suunamisel abi;
- 5) märkab suunamisel ohtlikku olukorda ja hoidub sellest õpitud viisil;
- 6) annab õpitud viisil märku tervisega seotud probleemidest;
- 7) mõistab suunamisel aktiivse liikumise ja tervisliku eluviisi vajalikkust;
- 8) käitub suunamisel keskkonnateadlikult ja hoiab loodust;
- 9) astub kontakti täiskasvanu ja kaaslasega; mõistab talle suunatud kohandatud kõnet ja/või alternatiivseid väljendusvahendeid ning väljendab arusaadavalt oma põhivajadusi ja soove omandatud keeleliste ja/või alternatiivsete väljendusvahendite abil;
- 10) kasutab õpitud pildi- ja/või täissõnameetodil lugemise ja nende abil kirjutamise oskusi igapäevases elus toime tulemiseks;
- 11) kasutab suunamisel õpitud praktilisi matemaatilisi oskusi igapäevases elus toime tulemiseks;
- 12) kasutab suunamisel õppetegevusest tuttavaid infotehnoloogilisi vahendeid, kasutab vajaduse korral arengutasemele vastavat kommunikatsiooniseadet;
- 13) osaleb mängu- ja õpitegevuses, säilitab õpiülesannete täitmise ajal suunatud tähelepanu;
- 14) tegutseb õppevahendi või tuttava tööriistaga vastavalt selle funktsioonile.

2.4. Õppe ja kasvatuse rõhuasetused II arengutasemel

2.4.1. Õpetuse põhitaotlus on õpitud baasoskuste harjumuslik rakendamine. Arendamist vajab tegevusega kaasneva suhtlemise ja oma tegevuse elementaarse kommenteerimise oskus. Nende oskuste arendamiseks kasutatakse järgmisi võtteid: tegevusele ärgitamine, protsessi suunamine, tulemise sõnastamine.

2.4.2. Rõhuasetus on oma **mina** teadvustamisel, suhtel mina-meie ja minaõpilane.

2.4.3. Juhtivaks tunnetusprotsessiks on **taju**, suureneb mälukujutluste osakaal vaimses ja praktilises tegevuses. Arendatakse kaemuslikkujundilist mõtlemist lõimunult kujundiliste elementidega. Tunnetustegevuse arendamiseks on vajalik tähelepanu suunamine eri va-

henditega (sh visuaalsed orientiirid), tähelepanu kestuse pikendamine, motoorne aktiveerimine.

- 2.4.4. Motoorika** arendamine. Omandatakse oskused sooritada erisuunalisi liigutusi; sooritada instruksiooni järgi liigutuste ahelat toetudes mälu kujutlusele (vajaduse korral imiteerides). Viiakse läbi eri kehaosade mootorikat koordineerivaid tegevusi ja peenmootorikat arendavaid tegevusi. Liigutuste sooritamist verbaliseeritakse (pedagoog – õpilane). Sobimatud liigustusstereotüübid asendatakse.
- 2.4.5. Tajude** arendamine. Tajude arendamisel kujundatakse oskusi: tunnuste ja osade märkamine ja võrdlemine; sama objekti või graafilise kujutise äratundmine eri asendis, taustal, eri meeltega; oluliste/tüüpiliste ja juhuslike tunnuste eristamine; terviku moodustamine osadest; osatoimingute järjestuse tajumine tegevusaktis; erisuunaliste ruumisuhete (sh vasakul/paremal) tajumine; ajasuhete (sündmuste järjestuse) tajumine.
- 2.4.6. Mälu** arendamine. Mälu arendamisel kujundatakse oskust ära tunda tuttavate objektide graafiliste kujutisi ja toiminguid varieeruvates tingimustes; õpetatakse sooritama stereotüüpseid toiminguid tuttavates situatsioonides; aktiveeritakse kujutlused verbaalse-alternatiivse teabe alusel; arendatakse töömälu mahtu (kuni 5 üksust); õpetatakse üksuste/sümbolite järjestust säilitama, kujutlused verbaliseeritakse suunatult.
- 2.4.7. Mõtlemise** arendamine. Kaemuslik-praktilist mõtlemist arendatakse mõtlemisprotsessi kujundiliste elementide lõimimise teel. Arendatavad oskused on abivahendite otsimine ja kasutamine, ülesande täitmine variatiivsetes tingimustes; osadest terviku moodustamine; õpiülesannete täitmine praktiliselt ja materialiseeritult; variatiivne rühmitamine suunatult (varieeritakse objekte, objektide arvu, rühmitamisalust).
- 2.4.8. Kõne** arendamine. Kõne arendamiseks laiendatakse õpilaste baassõnavara, harjutatakse situatiivset dialoogi ja viisakusväljendite kasutamist, 2–3 lausungi tähenduse seostamist. Õpitakse kohandatud lühitekstide tähenduse mõistmist (vajaduse korral kaasneb visuaalne näitlikkus), mõnest lausungist koosneva teksti loomist (abiga).
- 2.4.9.** Õppetöös rakendatakse valdavalt üldõpetuslikku tööviisi, kasutatakse praktilisi ja mängulisi tegevusi. Õpilane hakkab oma tegevust elementaarselt kommenteerima, kasutades suunatult kas verbaalseid või alternatiivseid väljendusvahendeid. Õpitakse turvaliselt kasutama igapäevaseid digivahendeid.
- 2.4.10.** Kujundatakse elementaarseid lugemis-, kirjutamis- ja arvutamisoskusi.
- 2.4.11.** Väärtuskasvatuse eesmärkide saavutamiseks hindab õpilane tegevusakte põhimõttel *õige-vale, meeldib-ei meeldi*. Õpitegevust ja käitumist motiveeritakse võimalikult meeldiva õpikeskkonna loomisega. Antakse positiivne hinnang tegevuses osalemisele. Vähendatakse negatiivsete hoiakute mõju. Kujundatakse tahan-motiivi kõrvale positiivse hinnangu abil *peab*-motiivi. Võimaldatakse valikuid.
- 2.4.12.** Õpilane õpib tuttavas situatsioonis jõukohaste ülesannetega võimalikult iseseisvalt toime tulema, õpitud oskusi suunamisel varieeruvates olukordades kasutama ja suunatult varieeruvates olukordades toime tulema. Toimub lihtsate tööskuste õpe ja harjutamine.

2.5. Taotletavad pädevused III arengutasemel

III arengutaseme lõpuks õpilane:

- 1) teadvustab ennast ja kaasinimesi, on teadlik nende erisuste ja eri kultuuride võimalikkusest;
- 2) suhtub positiivselt iseendasse, oma lähedastesse, kaaslastesse ja kodumaasse;
- 3) teab oma õigusi ja kohustusi, oskab valida sobivat õpitud käitumisviisi ning järgib õpitud ühiselu reegleid erinevates kohtades ja olukordades;

- 4) orienteerub keskkonnas ja igapäevastes toimingutes, küsib vajaduse korral abi ja abistab teisi;
- 5) hoidub teadaolevatest ohtudest ja käitub õigesti ohuolukordades;
- 6) märkab terviseprobleeme ja otsib abi;
- 7) mõistab liikumise mõju tervisele, järgib võimetekohaselt tervislikke eluviise;
- 8) käitub keskkonnateadlikult ja hoiab loodust;
- 9) mõistab talle suunatud kõnet ja/või alternatiivseid väljendusvahendeid ning väljendab arusaadavalt oma soove ja seisukohti omandatud keeleliste ja/või alternatiivsete väljendusvahendite abil;
- 10) kasutab õpitud lugemis- ja kirjutamisoskusi igapäevaelus toime tulemiseks;
- 11) kasutab õpitud praktilisi matemaatilisi oskusi igapäevaelus toime tulemiseks;
- 12) suudab oma võimete kohaselt infotehnoloogilises keskkonnas toime tulla, kasutab info- tehnoloogiavahendeid eesmärgipäraselt ja võimalikult ohutult;
- 13) kasutab vajaduse korral arengutasemele vastavat kommunikatsiooniseadet;
- 14) mõistab töö vajalikkust, suudab tööaja jooksul töödistsipliinile alluda, teeb jõukohast tööd, on valmis jätkuõppeks.

2.6. Õppe ja kasvatuse rõhuasetused III arengutasemel

2.6.1. Õpetuse põhitaotlus on võimalikult iseseisev toimetulek igapäevaelu ja õpitud tegevustega.

2.6.2. Rõhuasetus on mina-meie suhtel seoses kodukoha ja tegevustega.

2.6.3. Tunnetustegevuses kasvab märgatavalt **mälu** roll. Kujundatakse kaemuslik-kujundilist mõtlemist, mis võimaldab ette kujutada tuttavas situatsioonis toimuvaid tegevusi. Tähelepanu hoidmist soodustab harjumustele toetuv tegevus.

2.6.4. Motoorika arendamine. Omandatakse praktiliseks tööks vajalike liigutusi vastavalt tegevuse spetsiifikale. Toimub liigutusstereotüüpide kujundamine sõltuvalt tegevusest ja nende varieerimine sõltuvalt tegevuse tingimustest. Õpitakse liigutusi teadlikult järjestama vastavalt osatoimingute ahelale.

2.6.5. Tajude arendamine. Arendatakse aja ja ruumi analüütilist tajumist eri meeltega, tuttavate objektide ja sündmuste tajumist mitmele tunnusele ja mälule toetudes; stseenide ja lihtsate stsenaariumite analüütilist tajumist (jälgitav sündmus, pilt, pildiseeria, tekst) kogemustele toetudes.

2.6.6. Mälu arendamine. Mälu arendamisel kujundatakse oskused ülesandest lähtuvalt ära tunda ja meenutada tuttavate objektide graafilisi kujutisi; eristada kogemusi ja esitatud teavet. Areneb mälukujutluste konkretiseerimine ja uute seoste loomine täiendava teabe abil. Õppetöös toimub korduvate tegevusaktide varieerimine ning sooritatakse harjutusi juhuslike ja stereotüüpsete assotsiatsioonide pidurdamiseks. Omandatakse oskused säilitada lühikest ja arusaadavat instruksiooni mälus ja sellega arvestamist toimingut sooritades; kujutluste verbaliseerimine ja graafiline kujutamine.

2.6.7. Mõtlemise arendamine. Kaemuslik-praktilisele mõtlemisele lisandub osaliselt kaemuslik-kujundiline mõtlemine, mis võimaldab ülesannete täitmist kujutlustele toetudes. Valitakse või valmistatakse vajalikud abivahendid. Õpilane täidab õppeülesandeid, mis eeldavad tuginemist isiklikele kogemustele ja eri meeltega tajutavatele vahenditele (sh kõnele). Õpitakse objektide rühmitamist 2–3 üldistustasandil ja allrühmade moodustamist. Toimub elementaarsete põhjus-tagajärg seoste teadvustamine praktilises tegevuses.

2.6.8. Kõne arendamine. Kõne arendamiseks kujundatakse järgmisi oskusi: baas- ja vähe laiendatud lausungi mõistmine ja kasutamine suhtlemisel; suuliste ja kirjalike kohandatud lühitekstide mõistmine; oma tegevuse ja tajutud sündmuse sõnastamine lühitekstina,

täiendava teabe lisamine küsimustele vastates, täiendava teabe vajadusest ja puudulikust mõistmisest teatamine; õpitud suhtlemisstrateegiate rakendamine, situatsioonile vastav rollisuhetlemine; kasutatavate väljendite mõningane varieerimine, ütluse tähenduse tuleamine situatsioonist lähtuvalt.

2.6.9. Õppetöös rakendatakse jätkuvalt üldõpetuslikku tööviisi, kasutatakse valdavalt praktilisi tegevusi. Õpilasi suunatakse oma tegevust kommenteerima verbaalselt ja/või alternatiivsete vahenditega. Õppeprotsessis kasutatakse aktiivselt digivahendeid.

2.6.10. Elementaarse lugemis-, kirjutamis-, arvutamise- ja mõõtmisoskuse kujundamine ja oskuste kasutamine tegevuses.

2.6.11. Väärtuskasvatuse eesmärkide saavutamiseks hinnatakse eri tegevusakte, kasutades hinnanguid *õige-vale, meeldib-ei meeldi*. Tegevuse motiivi ja eesmärgi seose teadvustamisel kasutatakse hinnanguid *tahan/teen, peab / on vaja / teen, tahan / ei tohi / ei tee*. *Peab*-motiivi kõrvale *vaja*-motiivi kujundamine toimub positiivse hinnangu abil lähtuvalt eesmärgist või tulemuse teadvustamisest.

2.6.12. Oluline on õpetada õpilast võimalikult iseseisvalt toime tulema. Kujundatakse lihtsa töö oskusi:

- 1) omandatud toimingute sooritamine osaliselt muutuvates tingimustes;
- 2) toimingu suunatud planeerimine, teabe otsimine sõltuvalt ülesandest (pilt, plaan, lühitekst);
- 3) töövahendite ja materjali sobivuse hindamine;
- 4) kujutluse loomine tulemustest – osatoimingute ning vahendite valik ja järjestamine;
- 5) suunatud enesekontroll: osatoimingute/operatsioonide järjestus ja tulemused, toimingu tulemus ja selle hindamine

3. ÕPPEKORRALDUS

3.1. Õppetegevus toimub kolmel arengutasemel. Õpilase arengutase võib eri õppeainetes olla erinev. Õpilase arengutase eri õppeainetes määratakse pedagoogilis-psühholoogilise hindamise tulemuste alusel. Hindamisel ja otsuse koostamisel õpilase arengutase kohta eri õppeainetes osalevad kõik õpilasega tegelevad spetsialistid. Õpilane jõuab järgmisele arengutasemele vastavalt individuaalsele arengu tempole. 3.2. Toimetulekuõppel olev õpilane liigub igal õppeaastal järgmisesse klassi. Samas klassis õppivad õpilased võivad olla erinevatel arengutasemetel. Toimetulekuõpet lõpetav õpilane võib eri õppeainetes olla erineval arengutasemel.

3.3. Lähtudes põhikooli- ja gümnaasiumiseaduse § 46 lõikest 7 koostatakse igale toimetulekuõppel õpilasele **individuaalse arengu jälgimise kaart (IAJK)**. Individuaalse õppekaava koostamisel lähtutakse õpilase individuaalse arengu jälgimise kaardil olevast teabest.

4. ÕPPETEGEVUS JA ÕPITULEMUSED ÕPPEAINETI

4.1. Elu- ja toimetulekuõpe

4.1.1 Õppetegevuse põhisuunad

Elu- ja toimetulekuõpe on toimetulekuõppe teljeks ning sellel on oluline roll valdkonnapädevuste kujundamisel. Teiste ainete õpetamine on seotud elu- ja toimetulekuõppe teemadega.

Eesmärgiks on kujundada praktilise ja tunnetustegevuse elementaarsed oskused, võimalikult terviklikud kujutlused tajutava keskkonna objektidest ja nähtustest, oma keha, inimeste tegevusest looduslikus ja sotsiaalses keskkonnas, arusaadavatest moraalsetest nõuetest.

Elu- ja toimetulekuõppe peamised teemad on järgmised: minapilt, sotsiaalsed suhted ja suhtlemine, loodusobjektid, inimeste tehtud / kasutatavad asjad, orienteerumine ruumis, orienteerumine ajas. Teemasid käsitletakse praktilise tegevuse käigus ja nende praktiliste oskuste täiustamise eesmärgil. Teemade käsitlemine on seotud igapäeva eluga koolis ja kodus, aastaringiga looduses, tähtpäevade ja üritustega. Õppimine ja harjutamine toimuvad võimalikult reaalses keskkonnas ja elulistes olukordades.

Võimalused jutustava osa teemade valikul:

1. klass – muinasjutud
2. klass – loomamuinasjutud ja valmi
3. klass – Vana-Testamendi lood
4. klass – põhjamaade mütoloogia
5. klass – Egiptuse, Babüloonia, Pärsia, Vana-India ja Vana-Kreeka müüdid ja legendid
6. klass – Vana-Rooma legendid ja keskaja lood
7. klass – maadeavastused
8. klass – Suur Prantsuse revolutsioon
9. klass – XX sajand.

Ainestik antakse edasi kasutades pildilist materjali, teatris kasutatavaid elemente, meeleolu edastavat muusikat, laulu, ajastule sobivate toidu valmistamist jne.

Õpetamine lähtub konkreetse õpilase reaalsest ja potentsiaalsest arenguvallast, huvidest ja sotsiaalsest keskkonnast. Õpetus toetab ja suunab õpilase arengut ning iseseisvat toimetulekut ja osalemist kodanikuühiskonnas, kus on tagatud sotsiaalne kaitse ja juhendamine.

4.1.2. Elu- ja toimetuleku rõhuasetused I arengutasemel ja võimalik õppesisu

Rõhuasetus on oma mina teadvustamisel, ärgitatakse osalema praktilises tegevuses ja esemelises mängus. Tähelepanu pööratakse kontaktile ja koostegevusele täiskasvanuga, oma välimuse ja õppevahendite korrashoiule. Õpilane kohaneb uute inimestega enda ümber ja uue keskkonnaga. Õpetuse põhitaotluseks on õppimiseks vajalike baasoskuste omandamine koostegevuse ja matkimise tasandil. Õppetöös rakendatakse üldõpetuslikku tööviisi, kasutatakse praktilisi ja mängulisi tegevusi. Oluline on, et õpetamine toimuks võimalikult reaalses praktilistes situatsioonides. Väga oluliseks tuleb pidada eneseteeninduse alusoskuste õpetamist praktilises tegevuses

Võimalik õppesisu

Laps tajub oma ümbrust, st. inimesi, loomi, taimi, kive, tähti, päikest ja kuud täie enesestmõistetavusega. Kui õnnestub need maailmavaldkondi ikka uuesti nende kokkukuuluvuses läbi elada, võib sellest tekkida usaldus, tänulikkus ja kindlus. Neid tundeid ja aistinguid saab lapse esimesel seitsmel eluaastal väljendada põhimeeleoluga "Maailm on hea!"

Laps peab õppima loodustervikut ka eristavalt tajuma, st ka kokkukuuluvust ärksamalt läbi elama. Jutustused, ühised taimevaatlused ja elamuslikud kirjeldused, mille kaudu saab kogeda erilisust, suurust, väiksust, lõpmatult õrna, aga ka looduse võimsust, peavad ajendama last järele mõtlema. Need jutustused ja vaatlused jõuavad lapseni vaid siis, kui nad on "hingestatud", niisiis inimlikustatud. Nii saab tekkida tunne, et maailmas pole midagi tähtsusetut ja tühist. Just ette valmistudes kokkupuuteks reaalse olukorraga, milles me tänapäeval asume, on need elamused eriti tähtsad.

2. klassis kirjeldab klassiõpetaja piltlikult Vana Testamendi loomislugu: maa, taimede, loomade ja inimese tekkimist. Õpitakse põhjalikumalt tundma loomi ja taimi. Lisanduvad ka jutukesed vanemast külaelust ja talutöödest, vanadest ametitest, kohalikud tekemuistendid ja legendid.

Üheksa-aastaselt toimub oluline murrang lapse suhetes maailmaga: ühtsest maailmast saab nüüd ümbritsev maailm, seda on võimalik mõistusega järk-järgult haarata. Selline mina ja maailma vastandumine, mida hingeliselt läbi elatakse, viiks kergesti võõristustunde tekkimiseni, kui katkenud sidet omaenda tahtetegevuse läbi uuesti ei loodaks.

Laps seob ennast maailmaga kõige otsesemalt 3. klassis põllu- ja talutöid tehes. On ideaalne, kui talutöid võimaldav majapidamine kuulub kooli juurde. Selle puudumisel saab appi tulla mõni lapsevanem või kohalik koduloomuuseum seal korraldatavate teemaatiliste päevadega. Külastatakse mõnd vana ametit valdavalt meistrit. Põllutöid tehakse võimalusel vanu tööriistu ning töövõtteid kasutades. Sel viisil muutub kodukoha ajalugu praktiliseks elamuseks.

- Mina: erinevad kehaosad, milleks meil neid vaja on.
- Kool: meie klass, selle sisustus. Meie klassi õpilased: kaaslaste nimede kuulamine ja meeldejätmise, poisid/tüdrukud. Meie õpetaja: õpetaja nime teadmine. Erinevad ruumid koolimajas, nende äratundmine vahetult ning piltidelt. Erinevate kooliruumide otstarve. Käitumine erinevates olukordades (tunnis, vahetunnis, rühmatubades, arstikabinetis jne).
- Mänguasjad: mida nendega tehakse. Erinevad vaba aja veetmise võimalused: raamatud, TV, muusika kuulamine, jalutuskäigud, mängud toas ja õues jne.
- Liiklus: erinevad sõidukid meie teedel, ohutu liiklemine lähemas ümbruses.
- Puuviljad: õun, pirn, ploom. Juurviljad: porgand, kaalikas, peet. Köögiviljad: kurk, tomat, kapsas, sibul, kartul. Nimetatud viljade kuju, värvus. Nende äratundmine ehedalt ja pildilt.
- Loomad. Koduloomad: äratundmine, ka piltidelt; mis häält keegi teeb, mida keegi sööb. Metsloomad: äratundmine, ka piltidelt, metsloomade algeline kirjeldamine (karu on pruun/suur, siilil on okkad, jänesel on pikad kõrvad jne), loomade erinevad liikumisviisid, liikumise matkimine, jäljendamine.

- Aeg. Päeva erinevate osade tundmaõppimine. Öö ja päeva äratundmine piltidelt. Inimese tegevus päeva eri osades. Piltpäevaplaan. Vaba aja veetmise võimalused toas ja õues. Päeva erinevad osad. Aastaaegade kirjeldused piltide järgi õpetaja abiga.
- Mina ja tervis. Õpilase päevakava, isiklik hügieen: juuste korrastamine, tualeti kasutamine, käte pesemine, hammaste pesemine ja hooldus.
- Igapäevaasokused: riietumine, söömine, laua katmine ja koristamine, pesemine, toimetulek, WC, abi palumine. Vaba aeg ja selle veetmise võimalused koolis.
- Lillede kastmine.
- Tegevuse lõpetamisel asjade õigesse kohta paigutamine.
- Loodusteemalised jutud.
- Mina ja asjad. Minu oma, kaaslase oma. Asjade hoidmine, korraharjumuste kujundamine. Ausus, vargus.
- Mina ja kodu. Küla/linn (sõltuvalt kodu asukohast). Ema, isa amet.
- Mina ja tervis. Õpilase päevakava, isiklik hügieen: juuste korrastamine, tualeti kasutamine, käte pesemine, hammaste pesemine ja hooldus.
- Minu kool ja kooliümbus: klass, sisustus, klassi õpilased, erinevad ruumid majas ja nende kasutamine, käitumine tunnis, vahetunnis, viisakussõnade kasutamine, kaasõpilaste märkamine ja nendega arvestamine, kooliümbusega tutvumine, ohutu liiklemine lähiümbuses.
- Inimene ja maa: talupoeg ja tema töö - kündmine (hobune ja hobuseriistad), äestamine, külvamine. Eesti teraviljasordid. Viljakoristus, -peksmine, jahvatamine, küpsetamine. Piimakarjakasvatus.
- Vanad ametid: nt karjus, jahimees, kalamees, puuraidur, metsavaht, pagar, rätsep, kingsepp, pottsepp, turbalõikaja, kraavikaevaja, tisler, sadulsepp, nahaparkal, ketraja, kangur, sepp.

Mõnede ametitega seonduvate tegevuste praktiline tundmaõppimine.

4.1.3. Taotletavad õpitulemused I arengutasemel

I arengutaseme lõpuks õpilane:

- 1) sooritab igapäevatoiminguid osalise abiga;
- 2) tunneb ära endale kuuluvad esemed, teab oma asjade kokkulepitud hoiukohta;
- 3) tegutseb tuttava eseme ja õppevahendiga vastavalt selle funktsioonile;
- 4) märkab suunamisel enda põhiemotsioone;
- 5) määratleb end kui oma pere liiget ja õpilast, teab enda ja lähedaste nimesid, teab enda sugu;
- 6) teab oma elukohta;
- 7) tunneb kehaosi, nimetab neid;
- 8) täidab hügieeninõudeid abiga;
- 9) korrastab abiga oma välimust;
- 10) osaleb tervislikel eluviisidel põhinevates tegevustes;
- 11) tunneb õpitud mets- ja koduloomi, aed- ja puuvilju, taimi (sh fotolt, pildilt);
- 12) nimetab käesolevat aastaaega, eristab õppetundi ja vahetundi, eristab päeva ja ööd, töö- ja puhkepäevi;
- 13) osaleb loodusvaatlustes;
- 14) orienteerub lähemas ümbruses, nii koolis kui ka kodus;
- 15) osaleb ühisüritustel ja -mängus. On kaasatud eakohastesse ja võimetele vastavatesse vabaaja tegevustesse;
- 16) teab ja kasutab õpitud viisakusväljendeid;

- 17) täidab eelneval meeldetuletusel õpitud ohutu käitumise reegleid;
- 18) oskab hinnata tegevusi põhimõttel TOHIB – EI TOHI.

4.1.4. Elu- ja toimetuleku rõhuasetused II arengutasemel ja võimalik õppesisu

Rõhuasetus on suhte *MINA-MEIE* teadvustamisel. Õpilane õpib mõistma õpilase rolli. Endiselt on oluline välimuse ja õppevahendite korrashoid. Õpetuse põhitähtsuseks on kujundada I arengutaseme lõpuks omandatud baasoskuste harjumuslik sooritamine tuttavas situatsioonis. Arendamist vajab tegevusega kaasnev suhtlemine, oma tegevuse kommenteerimine. Suureneb õpilaste iseseisvus ja vastutustunne.

Õppetöös rakendatakse üldõpetuslikku tööviisi, kasutatakse praktilisi ja mängulisi tegevusi. Võimaluse korral toimub õppetöö praktilistes elulistest situatsioonides väljaspool klassiruumi/koolimaja.

Õpetamine toimub kontsentrisuse printsiipi järgides. Tundides käsitletakse sama teemade ringi mida I arengutasemel, kuid suurenenud on teadmiste maht ja tõusnud raskusaste.

II arengutasemel areneb kiiresti õpilaste kõne. Sõnavarasse tulevad üldistavad sõnad, olulise tähtsusega on väljendusoskuse areng ja kõne mõistmine. See on aluseks jutustustest-kirjeldustest arusaamisele. On tähtis õpetada niisuguseid võrdlemise, klassifitseerimise, ruumis ja ajas orienteerumise ning põhjus-tagajärg suhete eristamise oskusi, mis võimaldavad toime tulla tuttavas situatsioonis. Suurenevad õpilaste iseseisvus ja vastutustunne. Käitumise õpetamise kõrval õpetatakse ka lihtsamaid tavasi.

Võimalik õppesisu:

KODULUGU:

- Maja ehitamine: tööde ühine planeerimine, majade vaatlus. Võimalusel praktilised tööd: palgi koorimine, müüri ladumine, katuse panemine või mängu ja nukumaja ehitamine.
- Kodukoha areng. Tallinna linna tekkimine Läänemere äärde. Üldtuntumate legendide jutustamine. Inimeste elutegevus. Tekkemuistendid, legendid.

LOOMAÕPETUS:

Üldine liigendus (pea, kere, jäsemed). Sellega seotud tähtsaimad funktsioonid.

Loomade klasse tutvustatakse ühe esindaja kaudu. Vaadeldakse looma elupaika ja eluviise, toitumist, kehaehitust; looma toitumise ja kehaehituse vahel peituvaid seoseid; omadusi, mis erinevate loomade puhul domineerivad.

Käsitleda võib esindajaid igast järgnevast klassist:

- kalad;
- kahepaiksed ja roomajad; • linnud;
- imetajad.

Keskkonna mõju loomadele. Kaitse all olevad ja ohustatud liigid.

TAIMEÕPETUS:

Taimeriiki vaadeldakse tõusva reana madalamatelt taimedelt kõrgematele seoses lapse ja noore inimese arengustaadiumitega. Vaadeldakse taimeelu aastaringis ja selle seost maa, õhu, vee ja päikesega.

Töö maa ja mullaga võimaldab jõuda looduseoste tõelise mõistmiseni ning omab suurt väärtust tänapäeva elust tingitud võõrandumistunde ületamisel.

Projektitöödest võib taimeõpetusega seostada ravimtaimede kogumise ja klassi ravimtaimeapteegi rajamise, mesila külastamise vms.

- Taime osad: juur, vars, leht, õis.
- Puude ja rohttaimede võrdlus.
- Taimede ja seente võrdlus.
- Taimeriigi vaatlus ja mitmekesisus.
- Samblikud.
- Seened.
- Vetikad, samblad, sõnajalad, rohttaimed, leht- ja okaspuud.
- Erinevad õistaimed aastaringis.
- Õisi tolmeldavad putukad. Õie ehituse ja putukaliikide seosed.
- Mesilased. Mesi ja teised mesindussaadused.
- Puude õitsemine ja viljumine.
- Köögiviljad.
- Eesti mõningad ravimtaimed, nende kasutamine.

Praktiline töö: seemnete külvamine, kastmine, lillede istutamine, pikeerimine, saagi koristamine.

GEOGRAAFIA:

- Eesti asukoht kaardil. Naaberriigid.
- Eesti kaart: linnad.
- Pinnavormid: künigas, nõgu, org, kõrgustikud ja madalikud. Eesti suuremad kõrgustikud ja madalikud.
- Jõesed. Jõe osad. Jõgede osa looduses. Eesti suuremad jõed, nende toitumine.
- Järved. Järvede toitumine. Eesti järved, nende teke ja areng.
- Läänemeri, selle tähtsus ja kaitse.
- Läänemere tähtsamad lahed. Suuremad saared.
- Võimalikud ohud ja nende vältimine.
- Maailma loodusvööndid: polaaralad, tundra, sega- ja lehtmetsad, taiga, kõrgmäestikud, stepp ja preeria, kõrbed, savann, vihmametsad.

Piirkonnale iseloomulik taimestik, loomastik ja tegevusalad. Õpitavat seostatakse laste enda kogemusega reisidest.

AJALUGU:

Loodusainete ja koduloo käigus on laps kodunenud oma lähima ümbruse maastiku ja ajaloo. Põllutööde ja vanade ametite tutvustamine seob õpilasi Eesti ajaloo ja esiisadeemade praktilise argipäevaga. Nooremates klassides kuulnud muinasjuttudes on samuti lapsepärases vormis esitatud ennemuistset elu-olu. Lapse pilk juhatakse nii ajalisel kui ruumilisel tema elukeskkonnast kaugemale. See nõuab õpetajalt head jutustamisoskust, mis vahendaks elavaid ajaloolpilte.

Metoodiliselt on tähtis, et lapsed säilitavad konkreetse piltliku esitluse kaudu elava aja- ja ruumimõiste, milles on tajutav vanaaegne õhustik. Oluline ei ole kuivade faktide ega aastaarvude pähe õppimine, ehkki huvilistele võidakse tutvustada ka neid. Sündmuste kestvust võib võrrelda lastele tuttavate tegevuste kestvusega. Pikemate ajaperioodide puhul võib näiteks joonistada skeemi, kui mitu inimpõlve sündmusest kuni meie ajani on elatud.

Pildipärane käsitlus võimaldab kaasa elamist ajalooliste tegelaste arengule, võitudele ja kaotustele. Tähtis on koos lastega arutleda ajaloo kangelaste võimalike tegevusmotiivide üle, näha sündmusi erinevatest vaatenurkadest. Seega mõjutab ajaloo õpetus moraali ja südametunnistust. Lapsed tunnetavad, et kaasaeg rajaneb varasemate kultuuride saavutustele, et iga kultuur annab midagi inimkonna ajaloole ja meie oma kultuurile. Nii avardub kasvava lapse sisemine silmapiir.

Pildiline õpetus on keskne meetod ja ajaloo ainetunnid lõimuvad ka muusikaõpetuse, kunstiopetuse, sporditundidega (5.-ndate klasside olümpiamängude projekt).

Võimalik õppesisu ajaloos:

Kultuuriepohhid: India, Pärsia, Mesopotaamia, Egiptus. Kõikide maade puhul käsitletakse:

- asukohta ja kliimat lühidalt, sellest lähtuvalt inimeste tegevusalasid;
- legende ja mütoloogiat;
- kultuure ja tavasid;
- leiutisi, mis on jõudnud ka tänapäeva.

Õpetust ilmestavad kohalik rahvamuusika – laulud, tantsud, mustrite joonistamine vormijoonistuses, vastavasisuliste maalide tegemine kunstiopetuses, piirkondlike toitade valmistamine.

Kultuuriepohhid: Vana-Kreeka, Vana-Rooma

Käsitletakse:

- asukohta ja kliimat lühidalt, sellest lähtuvalt inimeste tegevusalasid;
- legende ja mütoloogiat;
- kultuuri ja tavasid;
- leiutisi, mis on jõudnud ka tänapäeva.

Õpetust ilmestavad kohalik rahvamuusika – laulud, tantsud, mustrite joonistamine vormijoonistuses, vastavasisuliste maalide tegemine kunstiopetuses, piirkondlike toitade valmistamine.

4.1.5. Taotletavad õpitulemused II arengutasemel

II arengutaseme lõpuks õpilane:

- 1) sooritab igapäevatoiminguid suhteliselt iseseisvalt, oskab vajaduse korral paluda abi;
- 2) hoiab korras oma koolitarbed. Teeb vahet omadel ja võõrastel asjadel (OMA – VÕÕRAS), käitub vastavalt;
- 3) oskab tuttava tööriistaga tegutseda vastavalt selle funktsioonile;

- 4) tunneb ära oma põhiemotsioonid ja vajaduse korral püüab reguleerida oma käitumist;
- 5) märkab ja tunneb ära kaaslaste põhiemotsioone, püüab kaaslaste emotsioonidele reageerida;
- 6) tunneb ära tuttavad põhiemotsioonid näoilme järgi;
- 7) määratleb end kindlasse gruppi kuuluvana (klass, sõpruskond jne); teab enda sünnipäeva, vanust;
- 8) teab oma kodu ja kooli aadressi;
- 9) teab kehaosi ning nende otstarvet, meeldetuletamisel täidab hügieeninõudeid;
- 10) hoolitseb meeldetuletamisel enda välimuse eest;
- 11) tunneb söömise ja liikumisega seotud õpitud tervislikke eluviise;
- 12) rühmitab elus ja eluta looduse õpitud objekte/esindajaid oluliste tunnuste järgi, teab nende elu ja levipaiku;
- 13) nimetab aastaagu õiges järjestuses ja nimetab nende olulisi tunnuseid;
- 14) teab loodusnähtuste olulisi tunnuseid;
- 15) eristab elus ja eluta loodust, tähtsust inimesele;
- 16) liigub võimalikult iseseisvalt kooli/kodu ümbruses;
- 17) teab asulaid kodukoha ümbruses, tunneb ära Eesti kaardi ja riigi sümboolika;
- 18) valib vaba aja tegevuse etteantud valikute alusel ja tegeleb valitud tegevusega suunatult;
- 19) osaleb ürituste ettevalmistamisel, esineb pidudel;
- 20) käitub meeldetuletamisel viisakalt tuttavates situatsioonides;
- 21) hoidub nähtavatest ohtudest, kutsub abi / pöördub abi järele;
- 22) hindab tegevusi põhimõttel ÕIGE – VALE, TOHIB – EI TOHI, MEELDIB – EI MEELDI, TAHAN – PEAN.

4.1.6. Elu- ja toimetuleku rõhuasetused III arengutasemel ja võimalik õppesisu

Rõhuasetus on MINA-MEIE teadvustamisel suhetes kodukoha ja oma tegevusega. Õpetuse põhitaotluseks on võimalikult iseseisev toimetulek igapäevases elus, kujundatakse lihtsa töö oskusi. Õpilane kommenteerib oma tegevust suunatult verbaalselt/alternatiivsete vahenditega. Õppetöös rakendatakse üldõpetuslikku tööviisi, kasutatakse valdavalt praktilisi tegevusi. Õppetöö toimub võimalikult sageli praktilistes elulistes situatsioonides väljaspool klassiruumi/koolimaja.

Võimalik õppesisu

GEOGRAAFIA

Eelnevalt tutvutud loodusvöönditega. Sama teema juurde tullakse tagasi, kuid nüüd on rõhuasetus erinevate riikide, rahvuste ja kultuuride tutvustamisel. Õpitavat seostatakse võimalikult palju laste enda kogemustega, näiteks reisidega. Kasutatakse palju visuaalset materjali-filme, fotosid, pilte.

Oluline on luua läbi jutustavate piltide lastel kujutlus rahvastest: kuidas teiste maade inimesed riides käivad, mida söövad, kus elavad jne. Luua lapsele kujutlus, et maailmas elab ka teisi inimesi, rahvusi peale eestlaste. Jutustatakse eestlaste igapäevasest elust-olust, kuulatakse/lauldakse rahvamuusikat, vestledakse laulupoest, räägitakse, mida eestlased armastavad süüa, kuidas erinevatel aastaegadel riietuvad jne.

Naaberriigid ja -rahvad. Euroopa riigid. Vaatamisväärsused. Maailma riigid vastavalt laste suutlikusele (riikide näited erinevatest maailmajagudest).

INIMESEÕPETUS

Murdealise õpilase esmases huvisfääris on kõik otseselt inimesega seostuv. Inimese anatoomia ja füsioloogia vastavad sellele huvile kõige kohasemalt ning annavad heitlikule tundeelule tasakaaluks reaalseid, objektiivseid teadmisi inimesest. Inimese skeleti, lihaste, meeelundite ja elundkondade käsitlemine seostatakse alati tervisega ning sellega, kuidas nii keskkond kui inimese enda käitumine tema tervist mõjutavad. Tunnetusliku tahu inimese uurimisele lisab must-valge joonistamine kunstiõpetuses (nt inimese kolju, labakäe luud) või savist modelleerimine (nt jäsemete luud või selgroolülid). Toiduainete tee inimeseni. Taimekasvatus. Kartulikasvatus. Loomakasvatus.

- Toitumine. Põhitoitained – valgud, rasvad, süsivesikud. Toitumisprotsessid seede- kulglas, seedeelundkond. Tervislik toitumine. Toidupüramiid. Söömis- kultuur, söömise sotsiaalne aspekt.
- Hingamiselundkond.
- Nahk.
- Suguelundkond.
- Erituselundkond
- Kehaline ja hingeline hügieen.
- Inimese luustik. Selgroog. Sirgelt istumise vajalikkus. Rüht.
- Jäsemed. Jäsemete ülesanded.
- Silm ja kõrv, nende ülesanded.
- Hügieen ja tervislikud eluviisid
- Hambad. Hambaarst.
- Tervislik toitumine ja tervislikud eluviisid.
- Haiguste tekkepõhjused. Haiguste ravi.
- Miks kasutatakse taskurätti, pestakse igapäevaselt käsi jne

AJALUGU

Jätkub pildiline õpetus kui jutustava aine keskne õpetamiseetod. Oluline on renessansiaja inimese täiesti uus suhe maailmaga - kõik praktiline, mehaaniline, tehniline haarab inim- teadvust üha suurema jõuga, vastukaaluks kahaneb suhe imepärase, religioosse ja pühaga. Sarnased muutused toimuvad murdealise hinges.

Jutustamisainestikuna võib õpetaja kasutada erinevaid löike maadeavastajate ja leiutajate elulugudest. Tähtsad pole tingimata suurmeeste biograafiad. Iga inimese lugu, kes on en- nast või ümbritsevaid olusid ületades midagi saavutanud, vahendab elujulgust.

- Maadeavastusretked, nende tagajärjed põlisrahvastele.
- Tähtsamad leiutised: kompass, pikksilm, paber, trükikunst, aurumasin jne.
- Reis läbi keskaja ja renessansi uusaega, avastused ja leiutised, kultuuride ja tavade areng.

ÜHISKONNAÕPETUS

Ühiskonnaõpetus põhineb varasema ajalookursuse tundmisel ning keskendub oma sisus enim tänapäevaühiskonnale. Mida tähendavad riik ja riiklus, mida tähendab olla riigi kodanik – need on kesksed küsimused ühiskonnaõpetuses.

Ühiskonnaõpetusega taotletakse, et õpilane omandaks valmiduse ühiskonnaelus osalemiseks. Koos teiste õppeainetega aitab ühiskonnaõpetus kaasa noore inimese kujunemisele kaasinimesi arvestavaks, sotsiaalselt pädevaks ühiskonnaliikmeks. Kogemuslikult õpitakse ühiskonnaelu selle põhjal, kuidas on korraldatud klassi ja kooli elu, kuidas jaotuvad ülesanded ja kohustused, kuidas toimub vastastikune suhtlemine koolielu igapäevastuatsioonidest lähtuvalt, igapäevase kasvatustöö osana (lapse õigused ja kohustused, kooli eeskirjad, erinevate huvide ja vajadustega inimesed, konflikti lahendamine, tolerantsus, sallivus, koostöö, kohuse- ja vastutustunne, ausus, väärikus jne).

Ühiskond ja indiviid

- reegliid ja nende vajalikkus ühiskonnas;
- liiklemine, mõningate liiklusmärkide tutvustamine, ülekäigurada jne;
- käitumisnormid ühiskondlikes asutuses: kohvikus, poes, teatris jne;
- pereliikmed, kodu, naabrid, sõbrad;
- kodu korrashoid, majapidamisvahendid ja nende kasutamine;
- pulmad, matused, inimese elukaar;
- kodaniku õigused ja kohustused;
- kompromiss, probleemide lahendamise võimalused, teiste inimestega arvestamine ja koostöö;
- kiirabi, politsei olemasolu vajadus ja abi kutsumine; valitsevad ohud ja nende vältimine (vargused, peksmised, kuritarvitamised, narkootikumid, alkoholism);
- liiklemisvõimalused Tallinnas (tramm, troll, buss, takso) ja kohustused.

Riik

- Eesti Vabariik, sümboolika;
- riigi funktsioonid;
- kohalik omavalitsus;
- president;
- õigus- ja korrakaitseorganid.

Majandus

- raha, raha saamise võimalused, raha kasutamine, pank;
- arve, rahaautomaat;
- tulud ja kulud;
- eelarve.

4.1.7. Taotletavad õpitulemused III arengutasemel

III arengutaseme lõpuks õpilane:

- 1) tuleb enamasti toime igapäevatoimingute sooritamise, abistab teisi igapäevatoimingutes, oskab teha jõukohast tööd kodus ja koolis;
- 2) hoiab korras oma asjad ja lähema ümbruse;
- 3) teeb vahet omandisuhetel OMA – VÕÕRAS – MEIE-tasandil, käitub vastavalt;
- 4) oskab tuttava tööriistaga tegutseda vastavalt selle funktsioonile ja tegevuse eesmärgile; kontrollib oma põhiotsioone;

- 5) teab endast lähtuvalt oma pereliikmete sugulusastet, nende ja lähedaste ametit;
- 6) teab oma pere olulisi perekondlikke sündmusi ja sõprade sünnipäevi;
- 7) planeerib suunamisel tulevast elukohta;
- 8) omab algteadmisi inimese organismist;
- 9) teab inimese elukaart;
- 10) täidab hügieeninõudeid;
- 11) hoolitseb enda välimuse ja puhtuse eest;
- 12) oskab teha valikuid õpitud tervislike ja kahjulike tegevuste vahel;
- 13) nimetab õpitu ulatuses elus ja eluta looduse esindajate olulisemaid tunnuseid;
- 14) tunneb loodushoiu põhitõdesid;
- 15) teab elus ja eluta looduse esindajate kasulikkust inimesele;
- 16) nimetab kuude nimetusi, kuupäeva, aastat, orienteerub kalendris;
- 17) nimetab hetke ilma olulisemaid tunnuseid, oskab lugeda ilmateadet ja vastavalt sellele riietuda;
- 18) teab oluliste loodusnähtuste praktilist tähtsust inimesele;
- 19) liikleb võimalikult iseseisvalt koduasulas;
- 20) teab Eesti suuremaid linnu, saari, veekogusid, õpitud välisriike;
- 21) tunneb riigi sümboolikat;
- 22) näitab kaardilt leppemärkide järgi veekogusid, kõrgustikke, saari;
- 23) sisustab oma aega meelepärase tegevusega;
- 24) osaleb füüsilist aktiivsust vajavates tegevustes;
- 25) oskab käsitseda raadiot, telerit, arvutit;
- 26) oskab teha ettevalmistusi oma tähtpäeva tähistamiseks;
- 27) kasutab enamlevinud suhtlussituatsioonides viisakusväljendeid;
- 28) märkab endale ja teistele suunatud ohtlikku käitumist; reageerib sellele, kutsub abi;
- 29) oskab öelda EI;
- 30) loeb ja mõistab hoiatus- ja teabemärke;
- 31) hindab tegevusi põhimõttel *ÕIGE – VALE, MEELDIB – EI MEELDI, TAHAN – TEEN, PEAB – TEEN, TAHAN – EI TOHI – EI TEE.*

4.2. Eesti keel

4.2.1. Õppetegevuse põhisuunad

Emakeele õpetamine on praktiline, lähtub iga üksiku õpilase kõne mõistmise ja kõne kasutamise tasemest. Toimetulekuõppekava alusel õppiva õpilaste kõnelised võimed väga erinevad. On kõnetuid õpilasi ning leidub õpilasi, kes suudavad läbielatud mõtestatult ja grammatiliselt korrektsete lausetega edasi anda. Kuulmis- ja nägemisanalüsaatorite kahjustused peab varakult kindlaks tegema, et rakendada lisaks üldisele õpetamisele ka eriteraapiat. Kõnetu õpilase puhul on vaja võimalikult vara kasutusele võtta kõnet asendavad alternatiivsed suhtlusvahendid.

Emakeele õpetamise eesmärgiks on eelkõige kuulamise ja kõnelemise (st kõne mõistmise ja kõnelise väljendusoskuse) arendamine ja funktsionaalse keelekasutuse (oma soovide ja vajaduste väljendamine) õpetamine. Igapäevase õppetöö sisu on kõnest arusaamise ja lauseloome õpetamine. Õpetusse kaasatakse mitte kõnelised kommunikatsiooniviisid (miimika, žestid, viiped, graafilised meetodid) nende õpilaste arendamisel, kes häälikulist kõnet kasutada ei saa.

Õpetamisel kasutatakse erinevaid metoodilisi võtteid nagu pedagoogi ja õpilase vahelise otsese kõnelise kontakti loomine, rütmi- ja meloodiaharjutused, kuulamisõpetus, hingamis- ja artikulatsiooniharjutused, koos- ja järelkõne, rollimängud, pildivaatlused ja korralduste täitmine. Kõnesituatsiooni loomiseks kasutatakse kõiki võimalusi.

Kõnearendus on toimetulekuõppekava tähtsamaid õppevaldkondi ja toimub pidevalt kogu õppetöö vältel. Tegeldakse individuaalse kõneravi või alternatiivse suhtlusvahendi kasutamise õpetamisega. Kõikides tegelustes ja harjutustes ning abivahendite ja programmide valikul on aluseks õpilase vajadused ja võimalused. Kõnearenduse eelduseks on koolis tehtava kooskõlastamine vanemate ja/või kasvatajatega.

Kõnearenduses on peamine kõneorganite liikuvuse arendamine, kõne teadvustatud kuulamine, kõne kui väljendusvahendi kogemine, rääkimiskogemuste saamine, paremini rääkima õppimine, kõne abil suhte loomine. Kõnelise väljendusoskuse arenedes paranevad õpilase võimalused kontakti algatada, tundeid väljendada ja teateid edastada.

Lugema õppimise raskuspunkt on signaalsõnade (sildid, osutustahvlid, liiklusmärgid, tänavanimed, terviksõnad/sõnakaardid jne) meeldejätmisel. Toimetulekuõppekava järgi õppiva õpilase lugemisoskus tähendab eelkõige asjade, olukordade, piltide, jooniste, signaalide jms mõistmise oskust, oskust saada iseseisvalt ümbritsevast maailmast informatsiooni. Lugema õppimine kitsamas tähenduses on mõttekas vaid lapse teatud potentsiaali avaldumisel. I arengutasemel toimub esemete ja situatsioonide lugemine, piltide lugemine, sümbolite ja signaalide lugemine, tähekuju äratundmine; II arengutasemel üksiksõnade, sõnaühendite lugemine; III arengutasemel teksti lugemine.

Tähtede lugemise õppimine algab II arengutasemel jooksul ning eeldab, et õpilane:

- eristab geomeetrilisi põhivorme ning nende kombinatsioone;
- suudab tervikut liigendada ja osadest tervikut moodustada;
- eristab kõnet teistest häältest;
- suudab optilises ja akustilises plaanis ära tunda sarnasust ja eristada erinevusi;
- suudab keskenduda kõne akustilisele ja kirja optilisele vormile;
- on võimeline visuaalseid märke ja akustilisi signaale meelde jätma ja edasi andma.

Kirjutamisel tähtsustub oma nime kirjutamine, oma aadressi ning lähiümbruse tähtsate sõnade järelkiri. Üksikjuhtumitel võib õppetöö käigus ka kõrgemaid õppe-eesmärke seada.

Kirjutamise õpetamine Toimetulekuõppekava järgi on eelkõige märkide, sümbolite ja piltide joonistamine ning kirjutamine. Kirjutamise õpetamise eesmärk on anda õpilasele täiendav võimalus oma tundeid ja soove väljendada, et saavutada paremat suhtlemistaset.

Kirjutamaõppimise etapid on:

- ruumisuhete tundmaõppimine;
- piltkirja kirjutamine;
- templi abil kirjutamine;

- tähtede põhivormide õppimine;
- trüki(kirja)tähtede kirjutamine.

Suhtlemisvahendite kasutamine tunnetusfunktsioonis sõltub õpilaste tajutavate arengust, kujutistest ja kujutlustest mälu, tajutavate seoste ja suhete (koht, aeg, kuuluvus jm) mõistmisest praktilises tegevuses. Tunnetusfunktsiooni arendamisel arvestatakse järgmisi etappe: olemasoleva kogemuse fikseerimine, tuttavate objektide ja tegevuse tajumise sõnastamine, kujutiste ja kujutluste aktiveerimine (ammutamise mälu), varem tundmatute objektide ja tegevuste analüüsi sõnastamine omandatud suhtlemisvahendite piires. Oluline on suunata õpilasi õigesti mõistma ja kasutama objektide nimetusi, eristama neid tegevust/seisundit ja tunnuseid väljendavatest vahenditest.

Emakeeleõpetus on tihedalt seotud elu- ja toimetulekuoskustega, nende õpetamisega taotleatakse, et õpilane õpib:

- kuulama temale suunatud kõnet;
- reageerima õigesti korraldusele, vastama küsimusele;
- väljendama oma soove ja tundeid;
- mõistma jõukohase ettelõetud teksti tähendust ja mõtet;
- mõistma igapäevase lihtsa verbaalse teate sisu;
- kirjutama oma nime

Hilariuse koolis toetub kõnearendus põhitunni struktuurile. Pärast kooli ühist hommikusalmi lugemist saalis algab klassis rütmiline osa. Selles sisalduvad üldorienteerivad lühivestlused, hääldusharjutused hääldamise täpsustamiseks, kõnerütmi parandamiseks ja sõrmemängud. Laulu- ja ringmängud kuuluvad samuti rütmilisse ossa, mille põhiosad muutuvad alles nädalate tagant. Oluline on ka kuulamisoskuse arendamine, tugiviibete kaasamist kooslugemisse, niihästi kogu klassile kui ka üksikutele lastele, niivõrd kui nende kõne vajab erilist tähelepanu ja hooldust. Rütmiline osa tunni alguses ning jutustav, lugude kuulamise ning taastamise osa tunni lõpus kindlustab igapäevases õppetöös laste tähelepanu hoidmise.

Grammatika õppimine toimub kõnearenduslike vestluste ja situatsioonmängude kaudu, kus õpetaja tekitab kõnesituatsiooni, kus on vaja teatud üksiksõna nimetada, hiljem ka käändevormi või lausemalli kasutada. Töö toimub meetodil – esmalt tajumine õpetaja kõnes, siis hääldamine koos õpetajaga, siis õpetaja eeskuju järgi iseseisvalt, kuid töö toimub alati praktilises tegevussituatsioonis.

Kirjaliku kõne (lugemine ja kirjutamine) ning alternatiivkommunikatsioonivahendite õpetamine sõltub iga lapse individuaalsetest võimetest.

4.2.2. Eesti keele õppe rõhuasetused I arengutasemel ja võimalik õppesisu

Rõhuasetus: selgitatakse välja õpilase kõnemõistmise ja verbaalse/mitteverbaalse eneseväljenduse oskused, lõimitakse kõne mitteverbaalse suhtlemisega, kujundatakse oskust kuulata, jälgida, matkida ja koos tegutseda.

Õpetatakse lühikorraldusi kuulama ja reageerima esitatud korraldustele situatsioonist lähtuvalt koos osutamise/ettenäitamisega, reguleerima oma kõnet ja hääliitsusi grupis koostöötamise eesmärgil. Oluline on kontakti astumine, kontaktis osalemine ja kontakti kestuse pikendamine.

Kõne arendamine toimub peamiselt praktilise tegevuse ja suunatud esemelise mängu kaudu, kusjuures elementaarseks kõneks ja vokaliseerimiseks on vajalikud kaasnevad passiivsed ja aktiivsed liigutused. Tähelepanu pööratakse kuulmistähelepanu arendamisele. Lihtsate ja õpilaste jaoks arusaadavate (nende sensomotoorsetele kogemustele toetuvate) õppejuttude kaudu õpetatakse sõnu ja häälikuid eristama: häälikute järelkordamine, reageerimine eri helidele ja mürale, kõnehäälikute äratundmine.

Vajaduse korral täpsustatakse hääldust, kujundatakse oskust kõne baasiks olevate häälikukomplekside (häälik, häälikute rida, silbirida, kõnetakt, sõna) järelkordamiseks.

Harjutatakse situatsioonile vastavate sõnade äratundmist ja kasutamist, võimaluse korral baaslausungite moodustamist.

Õpitegevust ja käitumisakte motiveeritakse võimalikult meeldiva õpikeskkonna loomisega. Tegevuses osalemisele antakse positiivne hinnang.

Võimalik õppesisu

Esimestel kooliaastatel tegeletakse veel palju lugemise ja kirjutamise eeluskustega (kuulmistaju, nägemistaju, ruumitaju, kompimistaju, vormijoonistus). Ülesanded täidetakse matkimise teel, näidise ja suulise korralduse järgi.

Läbi lugude ja piltide õpitakse tundma ka häälikuid ja tähti. Waldorfõppekavas kasutatakse konsonantide tähekujude tutvustamiseks “esemepildist–täheni” meetodit, mis soodustab lastel tähe graafiliste vormide meeldejätmist ja muudab nende õppimise tundeküllaseks. Kuid olulisem kui töö tähtedega või kõne hääldusliku küljega, on õpetada oma mõtete ja soovide arusaadavaks tegemist. Selleks on tähtis sõnavara laiendamine ja väljendusoskuse arendamine.

Väga tähtis on jutustava osa roll. Esimeses klassis on need muinasjutud, teises klassis valmid ja legendid. Lugude ilmestamiseks või visuaalseks muutmiseks võib kasutada ka esemeid, nt. nukke, muusikat ja liikumist. Loo taastamise käigus võib seda lastega ka praktiliselt läbi mängida või kasutada loo suulisel taastamisel seeriapilte.

Kõnearendus:

- Sõnavara laiendamine ja väljendusoskuse arendamine.
- Klassis ja kodus kasutatav baassõnavara.
- Häälte ja hääliitsuste matkimine.
- Üksiku sõna/sõnaühendi tähenduslik kasutamine eseme või inimese nimetamiseks.
- Oma nime ütlemine küsimisel.

- Teise inimese küsimusele žestiga, viipega, häälightsusega või sõnaga vastamine.
- Loomade häälightsuste matkimine.

Jutustamisainestik

- muinasjutud. Õpetaja peab jutustama peast, ilmekalt ja muinasjutustiilis. Lisaks üldtuntud muinasjuttudele tuleb kindlasti kasutada ka eesti muinasjutuvara ja püüavad seda jutustada nii selgelt ja hästi, nagu see on kohane suurtele muinasjutupiltidele.
- valmid ja legendid. Lapsed saavad lugudesse sisse elada ja ennast tegelastega samastada - vaatluse all on tegelaste erinevad omadused, käitumine, millest saab ka lastega kooliastmel tegeletakse veel palju lugemise ja kirjutamise eeluskustega (kuulmistaju, nägemistaju, ruumitaju, kompimistaju, vormijoonistus). Ülesanded täidetakse matkimise teel, näidise ja suulise korralduse järgi.
- Loodusluule Lood eesti erinevatest paikadest. Koha- ja tekkemuistendid. Eetilised lühilood. Eesti rahvajutud, mõistatused. Vana Testamendi loomisluu - "maailma loomine"

Selgitatakse välja õpilase kõnemõistmise ja verbaalse/mitteverbaalse eneseväljenduse oskused, lõimitakse kõne mitteverbaalse suhtlemisega, kujundatakse oskust kuulata, jälgida, matkida ja koos tegutseda. Õpetatakse kuulama lühikorraldusi ja reageerima esitatud korraldustele situatsioonist lähtuvalt koos osutamise/ettenäitamisega, reguleerima oma kõnet ja häälightsusi grupis koostöötamise eesmärgil. Oluline on kontakti astumine, kontaktis osalemine ja kontakti kestuse pikendamine.

Lugemise ja kirjutamise eeluskused, alternatiivsete suhtlusvahendid:

- Nägemis- ja ruumitaju - esemete ja esemepiltide äratundmine; põhivärvuste eristamine ja pinna katmine; orienteerumine ruumis (all-üleval, keskel, vasakul, paremal), sh paberilehel, raamatus ja vihikus; esemete paigutus ruumis, kujundite paigutus tahvilil ja paberilehel; kujundite eristamine detailide ja nende paigutuse järgi, võrdlemine, rühmitamine, konstrueerimine. Lause- ja sõnaskeemid, noobid, graafilised orientiirid. Esimete ja piltide võrdlemine. Rühmitamine erinevate tunnuste alusel: suurus, värvus, kuju, detailide paigutus. Alaliik ja liik: rühmitamine, nimetamine.
- Kuulmistaju - kuulmistähelepanu kujundamine; helide ja mürade eristamine, nende suuna määramine, jäljendamine; sõnade ja häälikute eristamine, järjekorra taastamine; kõlalt lähedaste sõnade eristamine; 3--5-sõnalise lause kordamine;
- Kompimistaju. Temperatuurierinevuste, materjali, esemete eristamine kompimise teel.

Häälikute tutvustamine

- Vokaale võib tutvustada tunderõhuliste hüüdsõnadena. Imetlus võib olla „aaaa, ahaaa”, imetlus „oooooo”. jne . Konsonant kui häälik võib leida tutvustamist lapsele tuttavate tegvuste kaudu, (nt. Pall pörkas p p p p.).
- Vastavalt lapse võimetele saab alustada ka häälikanalüüsi harjutustega – (hääldamise täpsustamine, häälimine skeemide abil ja peast, häälikute järjekorra määramine; häälimine häälega abivahenditeta, ülesande täitmine peast; analüüs koostegevuses ja matkides, eeskujuga järgi, suulise instruksiooni järgi).

Kirjutamine

- Algõpetuses on tähtis osa harjutustel, mis aitavad kindlalt omandada ja teadvustada vasakut ja paremat poolt ning teisi ruumisuhteid. Neid õpitakse teadvustama liikudes, joonistades liivale, tahvlile ning lõpuks paberile.
- Tegeletakse erinevas kombinatsioonis sirgete ja kõverate joonte suures formaadis joonistamisega. (vormijoonistus). Nii pannakse elementaarse harjutamisega alus sellele, et laps jõuab ka mingil tasemel tähtede kirjutamiseni.

Piktogrammide, kõnet toetavate viibete jm. alternatiivkommunikatsioonivahendite tutvustamine

- Baassõnavara tutvustamine. Lapse enda ja klassi esemete tähistamine. Päevaplaani jälgimine piktogrammidest kava järgi. Kui tegevus on lõppenud, piktogrammi ümber pööramine. Tunniplaan piktogrammide abil. Vastuste andmine piktogrammide abil – ei, jah, millist tegevust soovin teha, probleemist teatamine.
- Oma nime viibe, osutav viibe, “tahan”-“ei taha” viibe, eneseteeninduslikud viiped, klassi esemete ja tegevuste viiped, numbriviiped 1-5, vastamine viibe abil. Pildi või tegevuse kommenteerimine viibete abil.

4.2.3. Taotletavad õpitulemused I arengutasemel

I arengutaseme lõpuks õpilane:

- 1) eristab mittekõnelisi helisid ja mürasid;
- 2) reageerib lühikorraldustele, oma nimele, teab klassikaaslaste nimesid;
- 3) tunneb ära objekte, sündmusi ja tegevusi tähistavaid õpitud märke, sümboleid, sõnu; 4) osutab nimetamisel kehaosadele, lapse tegevustes kasutatavatele esemetele, tuttavatele inimestele;
- 5) mõistab objektide vahelisi ruumisuhteid (all, peal, ees, taga, kõrval) ja neid väljendavaid keelendeid;
- 6) orienteerub lähiümbruses sõnade/viibete/piktogrammide toel;
- 7) annab märku oma vajadustest või soovidest;
- 8) suhtlussituatsioonides tervitab, jätab hüvasti, palub, tänab verbaalselt või alternatiivsel viisil;
- 9) nimetab lähiümbruse esemeid, temale tähtsaid isikuid ja tegevusi verbaalselt või õpitud alternatiivsel viisil;
- 10) nimetab mõningaid fotol või pildil kujutatud esemeid või isikuid;
- 11) vastab arusaadavatele küsimustele 1–2 sõna / alternatiivse suhtlusvahendi abil;
- 12) väljendab eitust ja jaatust;
- 13) osaleb rütmisalmide lugemisel ja ringmängudes verbaalselt või alternatiivsel viisil; 14) kasutab koos- või järelkõnes 2–3-sõnalist baaslauset;
- 15) teab igapäevaselt kasutatavate õpitud märkide (piktogramm, muud sümboolid) tähendust;
- 16) tunneb sõnakuju järgi oma nime, teisi õpitud sõnu.

4.2.4. Eesti keele õppe rõhuasetused II arengutasemel ja võimalik õppesisu

Rõhuasetus: jätkub kõnearenduslik töö. Tõuseb õpilaste suutlikkus mõista ja kasutada situatsioonile vastavaid baaslauseid, kujuneb võime elementaarselt kommenteerida oma tegevust verbaalselt / alternatiivsete vahenditega. Arendatakse tegevusega kaasnevat suhtlemist, harjutatakse situatiivset dialoogi. Õpiülesandeid täidetakse praktiliselt või materialiseeritult. Vaimset tegevust aktiveeritakse liigutuste abil.

Õpitakse vastama 3–4 küsimusele tajutud sündmuse või pildi põhjal. Laiendatakse baas-sõnavara, sõnavara omandamine toetub suunatud tajule ja praktilisele tegevusele. Sõnavaratöös kasutatakse rühmitamise ja sobitamise ülesandeid, varieeritakse objekte, objektide arvu, muudetakse rühmitamisalust. Õpetatakse oluliste/tüüpiliste tunnuste eristamist ja nimetamist. Olulised on ülesanded, milles harjutatakse kujutluste aktiveerimist verbaalse/alternatiivse teabe alusel ja kujutluste verbaliseerimist suunatult (pildi abil, kogemuste alusel).

Terviksõnameetodil loetavate sõnade/märkide arv suureneb. Tehakse algust ära kirja ja võimaluse korral veerimisega. Õpilane õpib keeleliste või alternatiivsete vahenditega oma põhivajadusi ja soove arusaadavalt väljendama.

Võimalik õppesisu:

- Tajude ja kujutluste arendamine
- Kuulmistähelepanu kujundamine. 🕒 Jutukeste kuulamine.
- Helide ja müra suuna määramine.
- Esemete ja piltide võrdlemine.
- Esemete rühmitamine suuruse, värvi ja kuju järgi.
- Opere Tähelepanu keskendamise oskuse arendamine, erimine kujutlustega esemeist, mis vahetus tajuväljas puuduvad
- Oma mina tunnetamine, tegevuse minakeskseks muutumine.

KÕNEARENDEUS:

- Põhitunni rütmilises osas jätkatakse hääldus ja rütmiharjutustega, luuletustega saadetud koordinatsiooni ja liikumisharjutustega.
- Lause ja sõnavara laiendamine, väljendamisoskuse arendamine. Emotsionaalse kontakti loomine. Viisakusväljendite kasutamine. Soovide ja vajaduste väljendamine. Salmide õppimine kuulamise järgi. Eneseväljendus liikumis- ja laulumängudes. Lause äratundmine. Lause järelekordamine. Sõna eristamine lauses. Sõnavara laiendamine üldistavate sõnadega (Ainestik ühtib elu- ja toimetulekuõpetuse teemadega.)
- Jätkub tutvumine lause ja sõnaliikide, käände ja pöördevormidega praktiliste, situatsiooni modelleerivate kõnearendusmängude kaudu (Sõnaliike tutvustavas töös on õpetaja lähtepunktiks teadmine, et inimene eraldab ennast maailmast seeläbi, et ta õpib asju nimisõnadega tähistama ja teadvustab seeläbi ka oma iseseisvust inimesena. Omadus, mida ma tajun, seob mind selle olevuse või esemega – selline on omadussõna sõnum. Tegusõna sõnum on “mina” kaasaliikumine-kaasategemine. Sõnaliike õppides ja läbi sisemise olemusliku rõhuasetuse teadvustatakse suhet ümbritseva välismaailmaga. Oluline on pakkuda lastele võimalust kogeda, et nende keeles ja kõnes on nimisõnad, omadussõnad ja tegusõnad. Soovitav on lähtuda tegelikust või piltlikult ettekujutatud ümbrusest.)

JUTUSTAMISAINESTIK:

- Valitud lood Eesti eepostest “Kalevipoeg”, “Suur Tõll”. Rahvalaulukeele kuulamine, järelekordamine, riimuvate sõnade otsimine. Valitud lood naaberrahvaste eepostest (loomismuistendid, kangelased), lood põhjarahvaste, viikingite eluolust, kultuurist, meresõitudest. Ainestik ühtib elu- ja toimetulekuõpetuse teemadega.

- Eesti autorite lasteluule ja lühilood. Vana India, Pärsia, Mesopotaamia ja Egiptuse legendid, jutustused vanaaja elust ja kultuurist. Leiutised vanadest kultuuridest. Ainestik ühtib elu- ja toimetulekuõpetuse teemadega.
- Vana Kreeka ja Vana – Rooma legendid, kultuur, eluolu. Ainestik ühtib elu- ja toimetulekuõpetuse teemadega.

LUGEMINE JA KIRJUTAMINE:

- Oma päevast, väljasõitudest jne jutustamine piktogrammide, viibete, fotode jm. Abil.
- Päeviku pidamine piktogrammide abil.
- Pildilise tööjuhise järgimine, lihtsa retsepti koostamine ja lugemine piktogrammide või fotode abil.
- Käte peenmotoorika harjutamine.
- Sõnade häälimine ja ladumine.
- Tähtede ja sõnade ära kiri, lihtsamate sõnade kirjutamine häälimise järgi.
- Eeskuju järgi või peast oma nime kirjutamine.
- Üksikute sõnade, lausete kirjutamine ära kirjas. Lühikese kirja kirjutamine.

LUGEMINE:

- Hääldamise täpsustamine.
- Häälikute järjekorra määramine sõnas.
- Teistest pikema hääliku eristamine.
- Tegevuspiltide vaatlemine. Tegevuse nimetamine pildilt.
- Pildi järgi jutukese koostamine.
- Lühiteksti lugemine.

4.2.5. Taotletavad õpitulemused II arengutasemel

II arengutaseme lõpuks õpilane:

- 1) mõistab õpitud märkide, sümbolite, sõnade, lausete tähendust;
- 2) täidab lühikorraldusi;
- 3) mõistab tuttavate objektide ja sündmuste tüüpilisi ja juhuslikke tunnuseid, neid väljendavaid keelendeid;
- 4) mõistab seoseid OBJEKT – PILT – KEELEÜKSUS;
- 5) leiab eseme asukoha selle kirjelduse järgi;
- 6) mõistab kohaldatud lühiteksti sisu;
- 7) väljendab oma soove, palub vajaduse korral abi;
- 8) kasutab viisakusväljendeid kontakti astudes ja tuttavates situatsioonides;
- 9) ütleb oma nime, vanuse, aadressi ja teisi olulisi andmeid verbaalselt või alternatiivsel viisil;
- 10) nimetab tuttavaid reaalseid või pildil kujutatud objekte, nende tajutavaid tunnuseid, vajaduse korral kasutab viipeid;
- 11) osaleb situatiivses dialoogis;
- 12) kordab lühikesi rütmisalme, luuletusi;
- 13) kommenteerib kaaslase ja oma tegevust selle sooritamise ajal ja vahetult pärast seda verbaalselt 1–2 sõnaga või alternatiivsete vahenditega;
- 14) esitab küsimusi kaaslase tegevuse kohta;
- 15) sõnastab pildil kujutatud tegevusi 3–4 lihtlausega, toetudes skeemile ja/või küsimus-tele;
- 16) taastab abiga kohaldatud lühiteksti sisu;
- 17) tunneb tähti ja kirjutab lühikesi sõnu; 18) kirjutab oma nime;
- 18) häälib ja loeb veerides lihtsa häälikulise struktuuriga 1–2-silbilisi sõnu ja lühilauseid.

4.2.6. Eesti keele õppe rõhuasetused III arengutasemel ja võimalik õppesisu

Rõhuseasetus: õpetamine võib muutuda ainekesksemaks. I ja II arengutasemel oli juhtivaks psüühiliseks protsessiks tajude, kolmandal tasemel kasvab mälu osakaal. See võimaldab hakata kõnelema ka mälukujutlustele toetudes. Kujuneb osaliselt kaemuslik-kujundiline mõtlemine. Kujuneb oskus eristada kogemusi ja esitatud teavet, neid omavahel seostada. Suudetakse lühikest ja arusaadavat instruksiooni mälu säilitada ja seda arvestada õpitud ja/või harjutatud toimingute sooritamisel. Tagasihoidlikul määral areneb võime kõnega oma tegevust planeerida ja reguleerida. Omandatakse elementaarseid lugemis- ja kirjutamisoskusi.

Õpilastest kujunevad võimalikult iseseisvad noored inimesed. Suurt tähelepanu pööratakse suhtlemisoskuse kujundamisele, oskusele hankida ja järgida iseseisvalt informatsiooni, edastada teateid. Praktilisel viisil käsitletakse mõningaid grammatikateemasid. Õppetöös rakendatakse üldõpetuslikku tööviisi, kasutades valdavalt praktilisi tegevusi. Omandatud toiminguid rakendatakse ahelana, osaliselt muutuvates tingimustes. Antakse võimalus valikuteks. Õppeprotsessis kasutatakse aktiivselt IKT vahendeid.

Õpilaste erinevate võimete tõttu varieeritakse õppeülesandeid, materjali keerukust, abi osakaalu ja oskuste omandamisele kuluvat aega.

Võimalik õppesisu

Emakeele õpe on endiselt praktiline ja lähtub eelkõige iga õpilase kõne mõistmise ja selle kasutamise tasemest. Üks olulisemaid löike on funktsionaalse keelekasutuse arendamine – oma soovide ja vajaduste väljendama õppimine, kontakti loomine, info saamine, edastamine ja jagamine teistega, oma tunnete väljendamine. Oluline on ka õpilaste ettevalmistamine järjest iseseisvamaks toimetulekuks, võimalikuks kutseõppeks.

Jätkuvalt kinnistatakse ja arendatakse õppimise baasoskusi (oskus täita korraldusi, osaleda dialoogis, orienteeruda vihikus ja raamatus, kuulamis-, vaatlemis-, rühmitamis-, võrdlemisoskus). Tähtsaimaks õppevaldkonnaks jääb endiselt kõnearendus. Vajadusel kaasatakse õppimise jätkuvalt mittekõnelised suhtlusvahendid (viiped, žestid, piktogramm, fotod, pildid jt. graafilised meetodid). Kõnesituatsiooni loomiseks kasutatakse erinevaid meetodilisi võtteid: artikulatsiooniparaadi harjutused hääldamise täpsustamiseks, rütmi ja meloodiaharjutused, järelkordamine, lausete moodustamine analoogia alusel, dialoogid, rollimängud, situatsioonimängud.

Kolmandas kooliastmes suureneb ka kirjaliku kõne mõistmise ja kasutamise osatähtsus, vastavalt individuaalsetele võimetele. Et lugemine ja kirjutamine selle tavatähenduses on jõukohane vaid vähestele õpilastest, on tähtis ka signaalsõnade (piltide, osutustahvlite, tänavanimede, aadressikaartide) äratundmine, ka nt. pildi või piktogrammiseeria jälgimine nt. toiduretseptide lugemisel, oma päevast jutustamisel, tegevuse planeerimisel. Oluline on omandada oma nime, allkirja, aadressi ja lühiteate kirjutamise oskus.

Et emakeeles väljendub ka iga rahvuse omapära ja hing, pakub keele õppimine ka kunstilist elamust ning kuulnud lugude sisu mõjub lastele emotsionaalselt. Jutustavas osas käsitletakse valikuliselt eesti tuntud autorite loomingut, nt. lühijutte, loodusluulet, ka rahvapärimumust – vanasõnu, naljandeid, mõistatusi. Käsitletakse ka valitud palu maailmakirjandusest, näiteks lastele hästi mõistetavat A. Lindgreni loomingut. Emakeele jutustavate ainetega haakub tihedalt ka elu – ja toimetulekuõppes õpitav, näiteks jutustused maateadusest, ajaloost, loodusest, kultuurist jne. Lugude sisu aitab õpilasi oma läbielamisi rohkem teadvustada, toetudes eeskujudele luua tugevamat minapilti.

TAJUD JA KUJUTLUSED:

- Jätkuvad nägemis-, kuulmis-, kompimis-, rütmiharjutused. Kogetu väljendamine sõnadega. Ruumi ja ajasuhteid tähistav sõnavara.
- Rühmitamisülesanded värvi, vormi, suuruse järgi, ka mitme rühmitusaluse järgi korraga. Piltide liigitamine eseme funktsiooni, tegevuse toimumise aja, koha järgi, 4 liigse leidmine, paaride ühendamine. Töö kestab kogu kooliastme vältel.

KÕNEARENDUS:

- Hääldušharjutused.
- Suhtlemine. Kuidas pöörduda sõbra, õpetaja, teenindustöötaja poole – suhtlemisstiili valik vastavalt situatsioonile.
- Rääkimine oma päevast, minevikusündmustest, plaanidest. Enda ja teiste tegevuse kirjeldamine.
- Ainsus ja mitmuse mõistmine kõnes, siis ise õige sõnalõpu kasutamine. Harjutamine situatsioonimängu kaudu – nt. lauakatmine – mina toon ühe taldriku, sina too teised taldrikud jne.
- Omadussõnade võrdlusastmed, esemete iseloomustamine.
- Jätkub varasemates klassides alustatud töö käänamise ja pööramisega – funktsionaalne käände ja pöördevormide kasutus (nt. omastav kääne – omamisfunktsioon – venna pall, koera rihm. Üksikut sõna ei käänata, vorme käsitletakse lauses või sõnaühendis. Küsimustele vastamine nt. Mille võttis Ants kooli kaasa,? Keda Tiina ootab?, Kuhu pall veeres jne....Analoogia alusel sarnaste lausete moodustamine õppemängudes, piltide abil.)
- Lihtlause kasutamine, erinevad lihtlause tüübid. Lausete tegemine piltskeemide järgi.
- Esemete ja neid tähistavate piltide kirjeldamine, alguses õpetaja eeskujul, hiljem näitelause alusel. Pildiseeria järjestamine, jutukese koostamine, pildiseeria või sõnalise kava alusel kuulnud loo sisu taastamine.
- Väikese näidendi õppimine, kus erineva iseloomu, tegevusmusteri, väljendusviisiga tegelased. Dialoogi harjutamine seoses näidendiga.
- Jätkub töö käände ja pöördevormidega, töömeetodiks õppemängud, vestlused, tegevussituatsioonid. Mõisted „minevik“, „olevik“, „tulevik“. Tegevuse kirjeldamine olevikus, lihtminevikus, tähelepanu sellel, kuidas sõnade lõpud muutuvad.
- Sõnade „hakkan, plaanin, kavatsen jt. kasutamine tulevikulausete moodustamisel. Sõnavara laiendamine liitmise ja tuletamise abil.
- Lastele levinud liitsõnade tutvustamine (– kustukumm, koolimaja, põrandalapp, lillevaas jt.) Lapsed proovivad näidete alusel ka ise teha uusi sõnu.
- Liidete abil uute sõnade tuletamine, nime ja omadussõna seos – lill, lilleline, täpp, täpiline, nii ka sõnaliikidega lähem tutvus, praktiliste harjutuste kaudu.
- Vea parandamine kõnes, suulised ja kirjalikud korrektuurharjutused.

- Kinnistatakse töö ja igapäevaeluga seonduvaid pilte, viipeid, piktogramme, oluline, et õpilane püüaks neid omal algatusel kasutada, nt osutada või viibata eseme või tegevuspildile mida soovib, mis ei meeldi, millele tahab tähelepanu juhtida, mida küsida.
- Vestlused inimsuhetest, tulevikuplaanidest, ametitest, päevakajalistest sündmustest.
- Vajalike suhtlemisoskuste harjutamine praktilises elus ja situatsioonimängude kaudu. Suhtlemine töökojas, õppeklassis, muuseumis, teatris, kinos, postkontoris, poes, arsti juures.
- Muredest rääkimine, probleemidele lahenduse otsimine, tee küsimine, abi küsimine, helistamise harjutamine, reeglid helistamisel, näiteks kiirabisse politseisse jt. (seletada, millal tohib ja peab helistama).

LUGEMINE JA KIRJUTAMINE:

- Jätkuvad häälikanalüüsi harjutused, töö häälikupikkustega, selle rakendus kirjalikult.
- Ladumisharjutused.
- Sõnade ja lühikeste lausete ära kirjutamine.
- Kirjutamine kas templiga, trükitähtedes, kui oskused lubavad kirjatähtede õppimine.
- Suur ja väike algustäht – nimede puhul, lause alguses.
- Oma nime ja aadressi peast kirjutamine, õnnitluskaartide kirjutamine, lühiteate, kirjakese lugemine, lausete lugemine.
- Oma päevaplaani koostamine, hiljem päevast kokkuvõtte tegemine piktogrammide, märksõnade või lühilause abil, vastavalt õpilase võimetele.
- Oma enesetunde, soovide väljendamine.
- Üldtuntud sildid ja tähised linnas, kodus, klassis - terviksõnana nende äratundmine.
- Lugemine häälega veerides, erineva tempo, häälekõrguse, ilmekuse harjutamine lausete lugemisel.
- Töö tekstiga. Lausete lõpetamine. Lausete ühendamine jutukeseks. Piltide valik teksti juurde. Teksti mõtte leidmine. Erinevate osaliste rollis lugemine. Koorilugemine. Teistele ette lugemine.
- Harjutatakse lugemist-kirjutamist, püüdes tõsta nende protsesside kiirust.
- Õpitud õigekirjareeglite kordamine. Oluline siiski on, et lapsed suudaksid õpitud iseseisvalt kasutada, näiteks jätta kirjakese, lühiteate, kirjutada abiga lihtsa avalduse, lugeda lihtsat tööjuhust, õnnitluskaarte, telekava, kuulutus, retsepte. Meelde tuleb tuletada ka viisaka, situatsioonist lähtuva suhtlemise alused, oskus abi paluda.
- Jätkub suhtlemine alternatiivkommunikatsiooni vahendite abil. Teate jätmine, edastamine, pildi, viipe piktogrammi abil. Vestlus nähtust, kuuldist, kogetust – enese vaba väljendamine. Piltretseptide lugemine, pildiliste või märksõnaliste tööjuhiste järgimine.

JUTUSTAMISAINESTIK:

- Valitud palad eesti ja maailma lastekirjandusest, nt. Lindgreni lood. „Kevade“.
- Lood teistest maadest ja rahvastest, nt. G.Durrelli loomalood.
- Eesti autorite, nt. Juhan Liiv, Ernst Enno jt. loodusluule
- Arutleva, mõtiskleva iseloomuga luule. Noorsoojutukesed.
- Eetilised lühilood.
- Lood sündmustest, tähtpäevadest, kultuuriväärtustest. Ise jutukeste kirjutamine.
- Metafooride, naljade ja luulekujundite käsitlemine, leidmine luuletustest, juttudest. Rahvanaljandid nt. „Peremees ja sulane“

- Vanasõnad.
- Huumoriluule.
- Inimeste elulood.
- Eesti eepose „Kalevipoeg“ taas meeldetuletamine.

4.2.7. Taotletavad õpitulemused III arengutasemel III arengutasemel lõpuks õpilane:

- 1) eristab erinevaid häälikuid, nende järjekorda lihtsates sõnades;
- 2) mõistab ja täidab kaheosalisi korraldusi;
- 3) mõistab igapäevakõnet;
- 4) seostab tuttavat verbaalset ja mitteverbaalset infot;
- 5) tunneb kirjelduse järgi ära tuttavat objektid, sündmused;
- 6) mõistab seoseid OBJEKT – PILT – SKEEM – KEELEÜKSUS;
- 7) määrab objekti asukoha teiste objektide suhtes;
- 8) mõistab igapäevaseid põhjus-tagajärg-suhteid;
- 9) mõistab suulist/kirjalikku kohaldatud lühiteksti;
- 10) mõistab mõnda enamlevinud võõrsõna;
- 11) kasutab viisakusväljendeid enamlevinud suhtlussituatsioonides;
- 12) valdab elulistes olukordades vajalikku põhisoõnavara;
- 13) kasutab õpitud üldnimetusi;
- 14) kirjeldab tuttavaid esemeid, inimesi, sündmusi;
- 15) alustab ja jätkab dialoogi vähemalt ühe initsiatiivse repliigiga;
- 16) teab peast õpitud luuletusi;
- 17) räägib oma tegevusest praegu, enne, varsti;
- 18) kommenteerib oma tegevuse tulemust;
- 19) mõistab, koostab ja kasutab laiendatud lihtlauset;
- 20) jätab meelde ja edastab lühiteate;
- 21) annab verbaalselt edasi lühijutu sisu;
- 22) tunneb osa kirjatähtedest ja kirjutab neid;
- 23) kirjutab andmeid enda kohta;
- 24) sooritab ära kirja;
- 25) leiab abiga vajalikku infot jõukohaseks kohandatud retseptist, telekavast jms

4.3. Matemaatika

4.3.1. Õppetegevuse põhisuunad

Matemaatika õpetamine toimub integreeritult teiste õppeainete ja tegevustega. Matemaatikaalased teadmised ja oskused on olmes ja töös toimetuleku eeldused, õpetamine seostatakse igapäevase eluga.

Taotletakse matemaatikapädevuse kujunemist: suutlikkus praktilise tegevuse protsessis tajudele toetudes orienteeruda hulkade, mõõtude ja arvude vahelistes seostes ja suhetes, kasutada mõnda enamlevinud mõõtevahendit, sooritada elementaarseid matemaatilisi tehteid (praktiliselt, materialiseeritult); mõista ja kasutada praktilise tegevusega seotud graafilisi sümboliteid ja lihtsaid mudeleid, rühmitada objekte tajutavatele tunnustele ja tajukujutlustele toetudes; teostada igapäevaelus toimetulekuks vajalikke rahalisi toiminguid õpitud arvuvalla piires.

Õpetamisel kasutatakse konkreetseid ja õpilaste kogemustega ühtivaid väljendeid. Uusi teadmisi ja oskusi õpetatakse osaoskuste kaupa, kasutatakse mängulisi ja elulisi situatsioone. Esemete ja nende tunnuste üldistamise ja rühmitamise aluseks on konkretiseerimine. Harjutamisel kasutatakse abiks mitmesuguseid arvutiprogramme.

Tähelepanu pööratakse rühmade moodustamiseks vajalikele tunnustele, hulkadega opereerides märgatakse hulga elementide muutusi, hulga muutumise põhjusti.

4.3.2. Matemaatika õppe rõhuasetused I arengutasemel ja võimalik õppesisu

Rõhuasetused: matemaatika õpetamine toimub üldõppe põhimõttel, integreeritult teiste ainetega. Näiteks võivad emakeele jutustamisainestikus esineda matemaatilised mõisted (suur – väike, pikklühike jne, “Kolm karu”; “Seitse põialpoissi). Olulisel kohal on praktilised tegevused ja tajude arendamine, mitmesugustest esemetest koosnevate hulkadega, vaatlus- ning eristamisoskuse kujundamine: osahulkade ühendamine, osahulga eraldamine, hulkade võrdlemine.

Võimalik õppesisu

- Tegevused esemete ja esemete gruppidega. Esemeid eristavad tunnused. Esemete ühised tunnused. Esemetele ühise nimetuse andmine
- Suurustunnused: suur-väike, suurem-väiksem, ühesuurused; pikk-lühike, pikemlühem, ühepikkused; lai-kitsas, laiem-kitsam, ühelaiused; kõrge-madal, kõrgemmadalam, ühekõrgused; paks/jäme - õhuke/peenike, paksem/jämedam, õhem/peenem, ühepaksused; sügav-madal, sügavam-madalam, ühesügavused.
- Esemete järjestamine suurustunnuste alusel kasvavas ja kahanevas järjekorras (esemete arv reas ei ületa 5 eset). Võrdlemine pealeasetamise ja kõrvutamise teel. Erineva suurusega anumate võrdlemine. Antud tunnuse järgi eseme leidmine, tunnuse nimetamine.
- Ruumikujutlused: ülal-all; ülemine-alumine; ees-taga; ette-taha; kaugel-lähedal; kaugemal-lähemal; vasak-parem, vasakul (vasakul pool), paremal (paremal pool); siin-seal; kõrval; juures; keskel, vahel, järel; peal; kohal; sees.
- Esemete asetamine nõutud kohale. Esemete asukoha määramine küsimuse kus? alusel (endast või esemest lähtudes).
- Kujutlused raskustest: raske-kerge, raskem-kergem, niisama raske (üheraskused). Esemete rühmitamine rasketeks ja kergeteks, toetudes lihastundlikkusele.
- Ajasuhted: ööpäeva osade nimetamine ja järjestamine (öö-päev; hommik-lõuna-õhtu-öö); eile (möödunud päev), täna, homme (järgmine päev); vara-hilja; ammu-hiljuti; aeglaselt-kiiresti; noorem-vanem.
- Ööpäevade osade järjestamine. 2--3 tegevuse nimetamine, mis iseloomustavad vastavat ööpäeva osa (lähtudes lapse enda elukogemustest).

Tegevused hulkadega. Hulkade vaatlemine, ühise tunnuse leidmine, nimetamine (seos: kuuluvad ühte hulka). Hulkade moodustamine ühise tunnuse alusel (suured seened) ja kahe tunnuse alusel (väikesed punased nõõbid); hulgaelementide järjestamine (etteantud tunnuse järgi). Hulkade võrdlemine, kujutlused palju, vähe, natuke, üks ja palju. Hulkade võrdlemine ja võrdsustamine (üksühises vastavuses). Kujutlused rohkem, vähem, sama

palju, võrdselt; geomeetriliste kujundite (ring, ruut, kolmnurk) kasutamine hulgaelementidena. Hulkade ühendamine ja hulgast osahulga eraldamine; liitmise ja lahutamise tehte sisu avavate võtmesõnade selgitamine; sõnad on, oli, jäi järele, sain kokku, on kokku, lisan juurde, panen juurde, võtan ära jt.

Terviku ja tema osa võrdlemine (üks ja palju). Hulkade vaatlemine ja värvuse, suuruse ning paigutuse tunnuse leidmine/nimetamine. Ühise tunnuse leidmine/vastandamine (veel punaseid, veel väikesi jne). Hulkadele ühise nimetuse andmine (Mis need on? Pallid. Missugused pallid need on? Need on suured (kollased) pallid). Üks–palju eristamine õpitud hulgaelementide tunnuste ja hulkade moodustamise baasil (Kui palju? Üks/palju). Tutvumine arvudega 1 -5 lapsele tuttavate konstantsete hulkade kaudu. (Mul on üks suu, üks nina, kaks kätt jne...). Arvu, hulga ja numbri seos 5 piires, numbrite kirjutamine 5 piires, loendamine õpitud arvude piires.

4.3.3. Taotletavad õpitulemused I arengutasemel

I arengutaseme lõpuks õpilane:

- 1) eristab esemeid ja nende kujutisi (3–4) värvuse, suuruse, vormi järgi;
- 2) võrdleb esemeid värvuse, suuruse ja kuju järgi;
- 3) eristab ümmargusi ja kandilisi esemeid, nende graafilisi kujutisi;
- 4) rühmitab objekte ja graafilisi kujutisi etteantud tunnuse alusel;
- 5) nimetab tuttavate esemete (nende kujutiste) rühma;
- 6) eristab hulki põhimõttel ÜKS-PALJU;
- 7) mõistab suhteid peal, ette – taha, peale – alla, kõrvale, asetab esemeid nimetatud kohale;
- 8) eristab tegevuste järjestust: praegu, enne, pärast;
- 9) teab tüüpilisi päeval ja öösel sooritatavaid tegevusi;
- 10) tegutseb lihtkorralduste alusel ning õpitud ruumisuhteid mõistes ja kasutades;
- 11) osaleb mõnes õpitud laua- või arvutimängus.

4.3.4. Matemaatika õppe rõhuasetused II arengutasemel ja võimalik õppesisu

Rõhuasetus: suureneb õpilase iseseisvus õpiülesannete täitmisel. Õpitakse loendama ning seostama hulka ja arvu, lahendama praktilisi arvutusülesandeid 10 piires.

Võimalik õppesisu:

- Arvud 10-ni. Arv ja number. Arvud 1-10. Järgmise arvu tekkimine eelmisele ühe lisamise teel; arv kui loendamise tulemus. Esemete hulga tajumine (mitu?); kuni neljast elemendist koosneva hulga haaramine; hulga ja arvu vaheline seos; arvu ja numbri vaheline seos; arvule vastava hulga moodustamine. Arvude rida (puuduvate arvude nimetamine; arvu naabrite nimetamine; arvude nimetamine kasvavas ja kahanevas järjekorras). Arvude võrdlemine (... on suurem kui ...; ... on väiksem kui ...; ... on võrdne ...). Märkide $<$, $>$, $=$ tutvustamine ja võrratuste lugemine. Kujutlus kümnelisest.
- Tegevused esemetega: esemete eristavate tunnuste leidmine, sarnaste tunnuste väljatoomine, esemete võrdlemine ning järjestamine olulise tunnuse alusel.

- Suurustunnused: suurem–väiksem, ühesuurused; pikem–lühem, ühepikkused; laiem–kitsam, ühelaiused; kõrgem–madalam, ühekõrgused (niisama kõrge); paks/ jäme–õhuke/ peenike, paksem/ jämedam–õhem/ peenem, ühepaksused, jämedused (niisama jäme/paks); sügav– madal, sügavam–madalam, niisama sügav/madal. Eri- neva suurusega anumate võrdlemine. Esemete järjestamine (3–5 eset) suuruse, pik- kuse, laiuse ja/või kõrguse tunnuse järgi (kõige väiksem, kõige suurem/pikem, laiem, kõrgem). Jada visuaalne tajumine ja praktiline koostamine nii kasvavas kui kahanevas järjekorras.
- Ruumikujutlused: ülemine–alumine; ees–taga; kõrval, vahel, keskel; juures; järel; peal; kohal; sees. Kaugel–lähedal. Vasakul pool, paremal pool, vasakule, paremale (võib jääda passiivsele tasandile). Esemete asukoha määramine endast lähtudes. Esimene, viimane, enne, pärast. Esemete asetamine nõutud kohale endast, mõ- nikord ka kindlast esemest lähtuvalt (praktiliste ruumprobleemide lahendamine).
- Ajakujutlused: eile, täna, homme, seos nädalapäevadega; ööpäeva osade tunnuste (iseloomustavate tegevuste) arvu laiendamine (2–3 tegevust). Aastaaegade tun- nused ja nimetused. Kella mehaaniline tundmine.
- Tegevused hulkadega: hulkadele ühise nimetuse andmine 1–2 tunnuse alusel. Hulgaelementide seostamine aastaaegade tunnustega. Hulkade võrdlemine üldise välise vaatluse ja paardesse seadmise alusel: üks–palju, vähe, natuke, rohkem, vähem. Hulkade ühendamine ja hulgast osahulga eraldamine (sõnad: on, oli, sain nüüd/kokku, andsin ära, jäi järele, on veel). Nädalapäevade hulga jaotamine töö- ja puhkepäevadeks.
- Hulk ja arv: hulga seostamine arvuga 1–3 visuaalse haaramise abil (mitu?; üks pall, kaks palli, kolm palli). Hulkade moodustamine alul arvu ja ühe etteantud tunnuse järgi (võta kaks suurt palli) kolme piires; arvu ja kahe tunnuse järgi (pane lauale kolm väikest punast seent); arvu, kahe välise ja ühe vormi- ja/või ruumitunnuse alusel (pane ülemisse ritta kaks väikest kollast ringi). Seega harjutatakse ja kinnistatakse siin kõne mõistmist, tegutsemist korralduse järgi ning oma tegevuse kommenteerimist (Mis sa tegid? Panin kaks ringi. Kuhu sa panid? Üles. Millised on need ringid? Väikesed . . . kollased . . .).
- Hulga seostamine arvuga loendamise tulemusel (arv kui loendamise tulemus). Korralduse järgi etteantud arvu elementidega hulga moodustamine ja tehtu kohta küsimusele vastamine, kasutades hulga ühist nimetajat. (Lao viis kolmnurka. Mis siin on? Kolmnurgad. Mitu kolmnurka sa panid? Panin viis kolmnurka).
- Naturaalarvude rida (arvude mehaaniline kõlaline järgnevus ja seostamine hulgaga; õpilane peab tajuma 1 võrra suurenemist/vähendamist). Järgarvud esimene, teine, kolmas.
- Geomeetriliste kujundite konstrueerimine, selle tegevuse seostamine arvu kui kujundi tunnusega (kolm pulka – saan kolmnurga).
- Arv ja number: arvu seostamine numbri kujuga. Numbri šabloon, värvimine, joonistamine, valimine, kirjutamine. Iga laps vastandab arvule nii palju numbreid kui suudab.
- Naturaalarvude rida kümneni. Õpilase sünnipäeva kirja- pildi lugemine (mehaaniline).
- Rahaühikud: euro (5, 10- paberrahad), nende eristamine. Sendid (peale paberraha on veel metallraha – mündid ehk sendid). Raha otstarve, sidumine ostmise ja pe- rega, käikudega poes. Raha vahetamine (eelharjutused).
- Kujutlused raskusest: kaalumise käel. Kerge–raske, kergem–raskem, üheraskused. Kilogramm. Gramm.

- Tekstülesanded (probleemsituatsioonid muutustega hulkades): jutukesed hulkadega ja tegevuse seostamine arvuga.
- Mõõtmine: mõõtmine pulkadega, niidi/paelaga, meetripuuga. Meeter. Sentimeeter.
- Naturaalarvude liitmine ja lahutamine läbi praktilise tegevuse.

4.3.5. Taotletavad õpitulemused II arengutasemel

II arengutaseme lõpuks õpilane:

- 1) koostab esemetest või nende kujutistest (kuni 5 elementi) nii kasvavat kui ka kahanevat jada;
- 2) võrdleb objekte õpitud suurustunnuste järgi;
- 3) tunneb geomeetrilisi kujundeid (ring, nelinurk, kolmnurk), oskab neid nimetada;
- 4) rühmitab objekte, graafilisi kujutisi (5–7) kahe tunnuse alusel;
- 5) teab naturaalarvude järjestust 1–10, seostab hulga, arvu ja numברי;
- 6) loendab esemeid, seostab hulga, arvu ja numברי 1–10 piires;
- 7) vastab küsimusele mitu? õpitu ulatuses;
- 8) suudab abiga lahendada jõukohaseid elulisi hulkade ühendamise, hulgast osa eraldamise ning võrdlemise ülesandeid;
- 9) teab nädalapäevade ja aastaegade järgnevust ja nimetusi;
- 10) teab oma vanust ja sünnipäeva;
- 11) tunneb kella täis- ja pooltunni täpsusega.
- 12) tunneb käibelolevaid rahaühikuid (1-, 2-, 5- ja 10-euroseid), eristab 1- ja 2-eurost münti sentidest;
- 13) oskab mõõta mõõdupulgaga, sammudega, kaaluga.

4.3.6. Matemaatika õppe rõhuasetused III arengutasemel ja võimalik õppesisu

Rõhuasetus on nn sotsiaalmatemaatikal. Matemaatikat õpitakse eluliste probleemide parema mõistmise ja edukama lahendamise eesmärgil. Analüüsitakse ja lahendatakse matemaatilisi probleemsituatsioone (sh tekstülesandeid). Õpetus teenib suures ulatuses elus toimetulekut, matemaatikat käsitatakse eluliste probleemide parema mõistmise ja edukama lahendamise vahendina. Õpilased peavad saama lahendada hulgaliselt elulisi probleemsituatsioone (tekstülesandeid), mis nõuavad lähteandmete eristamist, mõõtmist või kaalumist, tähelepanu kontsentreerimist ja mõtlemist. Õpilased peavad elementaarselt eristama olulist ebaolulisest, otsima seoseid, omandatud kasutama. Õpetamisel kasutatakse palju jälgendamist ehk õpilaste elulisi mehaanilisi tähelepanekuid.

Raskusaste 1

- Tähelepanu harjutused.
- Eelmatemaatika mõistete kordamine (vähem, rohkem, ühepalju, suurem, väiksem, pikem, lühem, raskem, kergem). Sarnaste esemete leidmine, paaride ühendamine, sarnaste esemete ühendamine hulgaks.
- Jätkuvad tajuharjutused: värv, vorm, suurus, kuju. Esemete rühmitamine ühe ja/või mitme tunnuse alusel. Ruumi- ja ajasuhteid tähistavate sõnade kordamine, vastavad praktilised harjutused (töö jätkub vajadusel kuni kooli lõpuni).
- Numeratsioon: kordamine (naturaalarvude rida kümne piires; eelnev ja järgnev arv; milliste arvude vahel on antud arv). Arvutamine 10-ne piires peast või vähese abiga.

- Liitmine ja lahutamine: pluss- ja miinusmärkide seostamine vastavate probleem-ülesannetega (kordamine). Kirjutatud matemaatilise lause lugemine ja liitmis-lahutamistulpharjutuste lahendamine.
- Naturaalarvud 20 piires. Kahekohaliste arvude lugemine ja kirjutamine.
- Järgarvud. Järjestatud esemete seostamine järgarvuga ja esemete asetamine järgarvude alusel. Õpilaste rivi järgarvude järgi (10 ja/või 20 piires).
- Tervik ja osa: terve, pool, neljandik. Nimetatud osade kasutamine igapäevaelus.
- Aeg: kuude nimetused ja seostamine aastaegadega.
- Aasta = 12 kuud, kuude järjekord. Kuu = 30/31 päeva. Liigaasta, erandlik kuu – veebruar. Kalender, selle kasutamine. Kellaaja sidumine TV saatekavaga, sõiduplaanidega.

Raskusaste 2

- Eelnevalt õpitu kordamine.
- Suuline numeratsioon, loendamine 100 piires. Täiskümnete numeratsioon. Vajalike numbrite bussinumbrid) meeldejätmise tervikuna.
- Arvutamine 20-ne piires abivahenditega.
- Raha kasutamine maksevahendina: sisseostud, üür, erinevad teenused jne. Raha tähendus palgamaksmise vahendina. Liigitatakse ja jaotatakse sarnaseid ja erinevaid rahasid. Poemäng: harjutatakse ostmist ja müümist.
- Müntide tundmaõppimine. Müntidega arvutamine: nt mitu senti on vaja, et nende väärtus vastaks ühe euro väärtusele jne. Harjutatakse palutud rahasumma andmist erinevate müntidega.
- Paberrahadega arvutamine: nt mitu viie eurost on vaja, et summa vastaks kümne eurosele rahatähele?
- Taskuarvuti kasutamine liitmisel ja lahutamisel, selle seos rahaga ümberkäimisel.

Raskusaste 3

- Eelnevalt õpitu kordamine.
- Sõnad sada ja tuhat, nende õige kasutamine. Oma sünnipäeva lugemine ja kirjutamine (selle meeldejätmise), aastaarvude lugemine (kirjutamine).
- Kahekohaliste arvude liitmine ja lahutamine (algul suurendamine ja vähendamine ühe võrra, seejärel enam, loomaks eluliste ülesannete lahendamise baasi). Tutvumine üleminekuga liitmise ja lahutamise, samuti kolmekohaliste arvude mehhaanilise liitmise-lahutamise. ● Kokkuhoid, selle tähendus.
- Arvestamine, mida raha eest saab. Õpitakse hinnasilte lugema, tutvutakse erinevate hinna märkimise võimalustega. Iseseisev ostude sooritamine kaupluses.
- Iseseisev rahaasjade ajamine. Oma pangavarve ja pangakaardi kasutamine, arvete maksmine.
- Mõõdud: tutvumine erinevate pikkuse ja raskuse mõõtmise vahenditega. Mõõtmine joonlauaga, mõõdulindiga. Kaalumine. Kraadiklaasid (termomeetrid?), toa- ja välistemperatuuri jälgimine – ülesmärkimine, võrdlemine. Kehatemperatuur.

4.3.7. Taotletavad õpitulemused III arengutasemel

III arengutaseme lõpuks õpilane:

- 1) võrdleb esemeid või nende kujutisi ning koostab jadasid kõikide õpitud suurustunnuste järgi;

- 2) koostab mitmest geomeetrisest kujundist koosnevat jada näidise järgi;
- 3) rühmitab 2–3 üldistustasandil, moodustab allrühmasid;
- 4) teab naturaalarvude järjestust õpitud ulatuses;
- 5) loeb ja kirjutab 1- ja 2-kohalisi numbreid;
- 6) liidab ja lahutab õpitud arvuvalla piires;
- 7) kasutab tehteid vastavalt matemaatilisele situatsioonile;
- 8) suudab ligikaudu ette kujutada tuttava toimingu sooritamiseks kuluvat aega;
- 9) kasutab kalendrit;
- 10) teab kuupäeva ja kellaaja märkimise viise;
- 11) kasutab raha õpitu piires praktilises situatsioonis;
- 12) mõõdab õpitud mõõteriistadega.

4.4. Tööõpe

4.4.1. Õppetegevuse põhusuunad

Tööõppe aine toimetulekuõppes hõlmab valdkondi, mis on otseselt seotud igapäeva-toimingutega kodus, koolis ning nende lähiümbruses.

Kujundatakse teadmisi ja oskusi, mis on vajalikud igapäevaste kodu- ja majapidamistöödega toimetulekuks. Õpilased õpivad tundma ja täitma igapäevatöödega seostuvaid lihtsaid ohutustehnika- ja hügieeninõudeid. Vajalik on koostöö koduga, et õpilased saaksid omandatud oskusi rakendada variatiivsetes situatsioonides.

Tööõppe tegevuste läbiviimisel arvestatakse iga õpilase füüsilisi, vaimseid ja sotsiaalseid iseärasusi ning sotsiaalseid oskusi (koos tegutsemine, abi küsimine, teiste abistamine). Kujundatakse võimalikult adekvaatset enesehinnangut. Arendatakse vastutustunnet, kujundatakse positiivset suhtumist oma kohustustesse ja töösse. Olulised on igapäevaste tegevuste kavandamise, korraldamise ning probleemide lahendamise oskused.

Tööõppe käigus tutvustatakse lihtsaid igapäevategevustes vajaminevaid töövahendeid ja masinaid ning õpetatakse neid juhendamisel / juhendi abil kasutama. Õpetatakse mõistma töö vajalikkust ja selle lõpuleviimise tähtsust.

Õpetus taotleb tegevuspädevuse kujunemist: praktilise tegevuse oskuste kasutamine stereotüüpsetes ja vähe varieeruvates situatsioonides; praktilise tegevuse omandamine toiminguid/operatsioone valides ja eesmärgipäraselt järjestades; osalemine jõukohases ühistegevuses; oma tegevuse tulemuse hindamine eesmärgist lähtuvalt mälu kujutlustele toetudes või näidise järgi; tegevuste sooritamine oma oskuste piires iseseisvalt.

Tööõppe valdkonda kuuluvad praktilised toimingud, mis koosnevad paljudest operatsioonidest. Igal järgneval arengutasemel laiendatakse omandatud teadmisi ja oskusi.

4.4.2. Tööõppe rõhuasetused II arengutasemel ja võimalik õppesisu

Rõhuasetused: kujundatakse praktilise tegevuse oskusi ja harjutatakse nende rakendamist stereotüüpsetes situatsioonides. Omandatakse üksikuid töövõtteid ning võtete õiget järjestust ruumide, rõivaste ja jalatsite korrashoiu ning toidu valmistamisega seotud lihtsates töödes. Vastavalt õpilaste võimete erisusele kasutatakse abistavat, individuaalset või järjekust koostööd. Abistava koostöö korral mingi töö tegemiseks palutakse õpilasel midagi tuua, ulatada, hoida, panna, viia, rühmitada jne.

Individuaalse koostöö korral antakse õpilaste rühmale ühine ülesanne, mille iga õpilane täidab osaliselt individuaalselt. Töötatakse samal ajal ühes ruumis/territooriumil ja ühise teema järgi (nt igal õpilasel on oma maalapp riisuda), samas individuaalse juhendamise järgi.

Järjekuse koostöö puhul koosneb töö mitmest erinevast tööoperatsioonist/tegevusest ning iga õpilane sooritab kindlaks määratud järjekorras oma operatsiooni/tegevust. Tööoperatsioonid/tegevused jaotatakse õpilastele nende võimeid ja oskusi arvestades.

Töö protsessile ja resultaadile antakse positiivset tagasisidet. Õpilastes kujundatakse soovi osaleda jõukohases ühistevuses. Luuakse teadmine, et tuleb teha nii meeldivat kui ka vähem meeldivat.

Võimalik õppesisu:

Tööõpetuse tundides omandatud oskused on õpilasele elus toimetulekuks määrava tähtsusega. Tööõpetus annab baasoskused igapäevasteks kodu- ja majapidamistöodeks, samuti võimaldab rakendada mitmeid loomingulisi ideid tarbekunstiga tegeledes.

Praktiline mõtestatud tegevus on enamlevinud valdkond, kus toimetulekukooli õpilased saavad kogeda siirast eduelamust. Tööõpetuses omandatu aitab neil ka mõttekalt sisustada oma aega, abistada teisi ning on hea baas võimalikuks kutseõppeks peale põhikooli lõppu.

Tundides tuleb arvestada iga lapse individuaalseid võimeid, füüsilist, intellektuaalset ja sotsiaalset omapära. Waldorfõppekava tähtsustab lisaks praktilistele oskustele ka tööõpetuse mõju laste hingelisele arengule. Töö pehmete materjalidega nagu vill, riie ja lõng mõjutab oma soojuse ja kerge vormitavusega laste tundeelu, tugevamate materjalidega nagu puit ja metall töötades, tuleb jõuliselt oma tahet rakendada. Kõik, mis laps oma kätega teeb, tugevdab otseselt tema mina, aitab seda positiivselt tugevamaks muuta, ennast usaldada ja hinnata. Tööõpetuse tundides arendatakse ka sotsiaalseid oskusi: koos teistega tegutsemist, abi küsimist, teiste abistamist. Kunstiliste ülesannete puhul on kõigis vanuseastmetes aluseks kujundusprintsüübid: üleval – all, raske – kerge, hele – tume, sees – väljas. Kõiki töid teevad poisid ja tüdrukud võrdväärselt. Tööd ei ole omaette eesmärgiks, vaid arendavad laste eeldusi ja võimeid, peavad olema praktiliselt kasutatavad ja äratama teiste inimeste töö mõistmist.

KODUNDUS:

- Kodu ja korrashoid. Töövahenditega tutvumine. Töövahendite ohutu käsitlemine. Oma lauasahtli koristamine, lauapinna pesemine. Klassis mänguriulite koristamine. Lillede kastmine. Kord nädalas ühiselt klassi koristamine: pöranda pühkimine, pesemine lapi või mopiga.
- Asjad ja nende korrashoid. Töövahendite ratsionaalne paigutus. Igal asjal on oma koht. Sahtlite, kappide korrashoid.
- Toitlustamine. Hommikusöögilaua katmine, võilebade valmistamine, tee keetmine. Laua koristamine, nõude pesemine käsitsi ja ka kuivatamine. Laua kaunistamine: salvrätikute voltimine, lillede vaasi sättimine jne. Toidujäätmete ja pakendite sorteerimine.
- Köögitööd ja toiduvalmistamine. Erinevate võileivamaterjalidega tutvumine, leiva lõikamine, määrdede määrimine, leivakatte valik. Puuviljade pesemine, lõikamine. Külmsuupistete tegemine. Ühine külmtordi valmistamine (valmis komponentidest).
- Rõivastus ja selle hooldamine. Rõivaste harjamine, riidepuule riputamine. Jalatõõnõude harjamine, kuivatamine, puhastamine. Mustapesukorvi kasutamine. Pesu leotamine ja käsitsi pesemine. Pesu loputamine, nõõrile, restile kuivapanek. Riideesemete kokku ja kappi panemine. Taaskasutamine.
- Tööd õues ja aias. Tutvumine taimekasvatustehnikatega: potid, muld, seemned. Keskkond, mida taimed kasvamiseks vajavad. Lihavõttemuru, külvamine, kevadlillede istutamine. Kastmine. Luuaga pühkimine. Prügi sorteerimine.

KÄSITÖÖ:

- Viltimine. Villapallide valmistamine märgviltimise teel. Villapallidest ehted ja kaunistused. Villapildid villaloorist.
- Kudumine. Näpunõõr. Lõnga kerimine. Parempidised silmused. Lihtsate ristkülikukujulisest lapist valmistatavate mänguasjade tegemine: päkapikk, pall, väikesed loomad.
- Õmblemine. Õmblustehnikatega tutvumine. Ohutus. Pistete harjutamine. Nõõbi õmblemine. Kahe detaili käsitsi omavahel ühendamine. Lihtsad tikkimispistid: eelpiste, sämppiste, ristpiste.
- Kangakudumine. Raami ettevalmistamine: naelte löömine, lõime vedamine. Lihtne punumine. Vaiba kavandi joonistamine. Lihtsa triibustiku punumine. Vaiba raamilt maha võtmine ja töö viimistlemine. Kanga kudumine saori telgedel.
- Kunstilised ülesanded. Saali kaunistamine: pildid, laste tööd, vanikud.
- Puutöö. Puutööriistadega tutvumine. Ohutus. Puiduliigid. Puuklotside lihvimine. Saagimine. Lõhestamine. Raspeldamine. Naelte löömine. Puurimine käsipuuriga. Vestmine. Lihtsamate mänguasjade valmistamine. Liikuvate mänguasjade valmistamine. Kangi ja kiige elemendid mänguasjades. Pannilabida või puunõõla valmistamine. Matkakepp. Rataste saagimine ümarpalgist ja vurri tegemine. Ühine töö kooli tarbeks. Töövahendite korrashoid ja õigele kohale asetamine.
- Savitöö. Savi ja savitöö vahenditega tutvumine. Savitombust väikese kausi ja/või skulptuuri vormimine. Saviplaadi rullimine, mustrite vajutamine saviplaadile, lihtsa vaagna või taldriku väljalõikamine. Tutvumine glasuuridega. Valmistatud esemete glasuurimine.

4.4.3. Taotletavad õpitulemused II arengutasemel

II arengutaseme lõpuks õpilane:

- 1) täidab korrapidamisülesandeid ja lihtsamaid tööülesandeid meeldetuletamisel;

- 2) viib alustatud töö enamasti lõpuni;
- 3) abistab teisi jõukohaste tööülesannete täitmisel;
- 4) täidab talle antud ülesande ühe osana tegevusest/tööst;
- 5) koristab pärast töö lõpetamist oma töökoha; 6) leiab suunamisel vajalikud lauanõud ja vahendid hommiku-, lõuna- ja õhtusöögi ning piduliku laua katmiseks, abistab laua katmisel;
- 7) teeb lihtsaid köögitöid;
- 8) tunneb igapäevast kodutehnikat ja oskab seda juhendamisel kasutada;
- 9) tunneb peamisi hoiatavaid tingimärke majapidamises kasutatavaid puhastusvahendeid;
- 10) valib riietumiseks ilmale vastava riietuse ja jalatsid; osaleb päeva planeerimisel, suunamisel järgib päevaplaani.

4.4.4. Tööõppe rõhuasetused III arengutasemel ja võimalik õppesisu

Rõhuasetused: täiustatakse/kinnistatakse omandatud töövõtteid ja õpitakse uusi. Õpitakse kasutama enamlevinud kodumasinaid. Tähelepanu pööratakse tööoperatsioonide õigele järjekorrale ning töö lõpetamise vajalikkusele. Hakatakse täitma tööülesandeid, mille puhul töö tulemus saabub alles teatud aja möödudes (nt külvamine). Praktiseeritakse sotsiaalse suunitlusega tööülesandeid (nt teiste abistamine). Kasutatakse laiendatud sõltuvat koostööd, st tööd tehakse ühel ajal ning ühist eesmärki silmas pidades (nt klassi koristamine). See võimaldab anda igale õpilasele tema võimetele vastava tööülesande ning seeläbi kujundada õpilasel võimalikult adekvaatset enesehinnangut.

Võimalik õppesisu:

Õpilasi õpetatakse suunatult oma tegevusi ja töö tulemust planeerima, valima ise sobivaid töövahendeid ning konkreetse töö teostamiseks vajaminevaid osatoiminguid järjestama. Õpilast suunatakse oma töö tulemusi hindama/kontrollima.

Kolmandas kooliastmes õpitakse uusi töövõtteid, kasutatakse ka keerulisemaid tööriistu ning kodumasinaid. Seetõttu tuleb algusest peale harjutada õpilasi tööd planeerima, kinni pidama tööjuhustest ja ohutusnõuetest. Tähelepanu pööratakse ka töö lõpetamise vajalikkusele ning tööoperatsioonide õigele järjekorrale. Õppetöö on kontsentriiline – järgneval õppeaastal laiendatakse eelmisel õppeaastal omandatud teadmisi ja oskusi. Töövormidena kasutatakse endiselt nii abistavat koostööd - täiskasvanu annab igale lapsele väikesed individuaalsed ülesanded kui ka individuaalset koostööd – kogu rühmal on sarnane ülesanne, mida igaüks teeb ise, kuid ühise lähtematerjaliga ja ühist eesmärki silmas pidades. Võib kasutada ka järjestikust koostööd, kus töö koosneb mitmest operatsioonist ning iga õpilane teeb kindlaksmääratud järjekorras oma töö. Nii saab jaotada tööoperatsioone vastavalt õpilase oskuste tasemele. 6.-9. klassil rakendatakse võimaluse korral töökodade süsteemi, kus iga tegevus toimub spetsiaalselt selleks ettevalmistatud ruumis, mis on sarnane ka naturaalse töökeskkonnaga, näiteks õppeköök, mis sarnaneb traditsioonilisele koduköögile.

1 raskusaste

KODUNDUS

- Kodu ja korrashoid. Koristamine. Põranda pühkimine, pesemine lapi või mopiga. Uste pesemine. Tolmu võtmine. Tolmuimeja tööpõhimõtetega tutvumine, tekkide, mööblikatete kloppimine.
- Asjad ja nende korrashoid. Töövahendite ratsionaalne paigutus. Igal asjal on oma koht. Sahtlite, kappide korrashoid.
- Toitlustamine. Lõunasööginõude valimine ja paigutamine. Lõunasöögilaua katmine. Nimekaartide kasutamine peolauas. Jõulu- ja lihavõttelaua katmine.
- Köögitööd ja toiduvalmistamine. Riivimine ja vahustamine. Juurviljade puhastamine ja koorimine juurviljanoaga. Mikser, selle tööpõhimõte ja kasutamine, Elektri- ja gaasipliidi kasutamine vee keetmiseks. Juurviljade, muna keetmine. Veekeetjaga vee keetmine. Juustunoa kasutamine. Köögikella kasutamine. Pajalappide kasutamine. Lihtsate retseptiraamatute ja skeemide järgi toidu valmistamine. Küpsiste, saiakeste valmistamine taignast. Erinevate pakendite ja toiduainete äratundmine (puljond, sool, suhkur, kuivained jt) Vahvlite küpsetamine vahvlimasinaga. Rõivastus ja selle hooldamine. Põhiliste pesumärkide lugemine: käsitsipesu, masinpesu, ainult keemiline puhastus, vajab triikimist, ei vaja triikimist. Õige pesuvahendi valik. Pesu leotamine ja käsitsi pesemine. Pesu loputamine, nõõrile, restile kuivamapanek. Pesu sorteerimine: valge pesu, kirju pesu. Pesu pesemine automaatpesumasinas: pasu panek masinasse, sisselülitamine, pesu väljavõtmine. Triikraua põhimõte, sisse ja väljalülitamine. Pesu niisutamine. Rätikute, linade, voodipesu, aluspesu, sokkide kokkupanek. Triigitud pesu sorteerimine, kappi paigutamine, Rõivastuse valik vastavalt ilmale, kingade puhastamine.
- Tööd õues ja aias. Külvamine. Kastmine. Luuaga pühkimine. Prahi äravedu. Liiva puistamine.

KÄSITÖÖ:

- Viltimine. Lamevildi valmistamine märgviltimise teel. Jalatsivormi ja lõike tegemine. Vormi järgi toasusside, mütsi, koti või kinnaste valmistamine.
- Kudumine. Heegeldamine. Heegelnõel. Heegelnõela hoidmine töötamisel. Alg-, ahel- ja kinnissilmus. Ringselt heegeldamine. Edasi-tagasi ridade heegeldamine. Töö lõpetamine. Lihtsate esemete valmistamine: pajalapid, kott, vöö jmt. Salli kudumine parempidises koes.
- Õmblemine. Käsitsi õmblemine: lihtsad riietusesemed (vest, müts, kotid, seljakott). Lõike valmistamine. Õmblemise juures tuletatakse meelde kõiki vastavaid tööoperatsioone, nt. ka nõõbi õmblemine. Valmis eseme kaunistamine varasemates klassides õpitud tikkimispistetega.
- Kangakudumine. Kaltsuvaiba materjali ettevalmistamine, ribade lõikamine, keraesse kerimine. Juhendajaga koos lihtsa, labases koes vaiba või liniku kudumine. Süstiku vahetamine, tallamine. Kanga kudumine saori telgedel.
- Kunstilised ülesanded. Dekoratsioonid ja kostüümid, mis on seotud tähtpäevadega, teiste ainete epohhidega.
- Puutöö. Saagimine, lihvimine, liimimine, puurimine, lõhestamine, eerungsaagimine, vineeri ja spooni saagimine. Skitseerimine. Vaated. Lihtsama nukumööbli valmistamine. Pildiraami valmistamine. Õõnesvormiga kausi, lusika või vaagna valmistamine peitliga. Intarsia. Pesakastid lindudele. Ühistööd - nt. taluõu koos loomade, majakesega väiksemale klassile või lasteaiale. Puidu kasutamine rahvakunstis. Mõne väiksema eseme valmistamine. Ühine töö kooli tarbeks.

- Savitöö. Ribatehnikas väiksemate õõnesvormide valmistamine (kauss, vaagen). Väikestest pallikestest õõnesvormide valmistamine. Töö vormistamine (lihvimine, glasuurimine).

2. raskusaste

KODUNDUS:

- Kodu ja korrashoid. Vajalike tööde planeerimine nädalaks. Mööbli ratsionaalne paigutamine klassis, eluruumis. Toalilled eest hoolitsemine – kastmine, piserdamine, tolmutühkimine. Peeglite ja akende pesemine, Valamute, WC – pottide puhastamine, selleks vajalike vahendite valik. Kummikinnaste kasutamine.
Pehme mööbli puhastamine tolmuimejaga.
- Asjad, nende korrashoid. Pesukapi korrashoid. Panipaikade korrashoid ja koristamine. Sahtlite koristamine.
- Toitlustamine, köögitööd, toiduvalmistamine. Kööginõude kasutamine. Toiduainete valimine retseptide järgi, sisseostude tegemine. Elektri ja gaasipliidi puhastamine. Tutvumine kohviaparaadiga. Kööginõude puhastamine spetsiaalsete vahenditega. Toidu soojendamine. Toidu serveerimine ja kaunistamine. Makaronide, piimasupi, pakisuppide, lihtsa aedviljasupi keetmine. Võileibade valmistamine erineva kattega, kartulisalati valmistamine, toorsalatite riivimine.
- Rõivastus ja selle hooldamine. Automaatpesumasinal programmi valik vastavalt pesule. Pesupulbri valimine. Villaste rõivaste pesemine käsitsi, kuivamapanek. Rõivaste pressimine läbi riide. Rõivaste kokkupanek.
- Tööd õues ja aias. Toataimede ümberistutamine. Köögiviljade ettekasvatamine. Kõplamine, puude ladumine.

KÄSITÖÖ:

- Viltimine. Mustriga märgvildikanga valmistamine. Vildikangast riietusesemete õmblemine. Vest, lihtne jakk.
- Kudumine. Heegeldamine. Salli või susside heegeldamine või kudumine.
- Õmblemine. Masinal õmblemine. Mehhaaniline, jalg või käsimasin. Lihtne õmblus, topeltõmblus, kahekordne õmblus, palistus. Lihtsate asjade õmblemine – käterätid, padjapüürid, kotid. Nõelumise, lappimise, tehnika, erinevate materjalidega tutvumine.
- Kangakudumine. Kavandi tegemine, selle kootava vaiba alla kinnitamine. Triibustiku või mustri jälgimine. Abitööd kanga ülesvedamisel, nt. käärpuu ringiajamine, jämeda lõime korral ka kanga niidepanek. Valmis vaiba või liniku narmaste sõlmimine.
- Kunstilised ülesanded. Seoses tähtpäevadega erinevate käsitööülesannete täitmine, sarnaselt eelnevale õppeaastale. ● Puutöö. Õõnestamine. Hõõveldamine. Puidu maalimine. Vestmine ja tsälkamine. Tutvumine puurpingiga. Punumine (vits, kasetoht, kuusejuur jm). Viled. Nagid.
Parkimiskell. Pununud korv. Kuumaalus. Kausi või vaagna valmistamine. Kunstilise ja rahvakunsti esemete valmistamine. Õppe- ja töövahendid (nt joonlaud, nihik). Ühine töö kooli tarbeks.
- Savitöö. Saviplaaditehnika. Saviplaatidest võitoosi, karbi jt kandiliste vormide tegemine. Saviplaatide ühendamine savilobriga. Töö vormistamine.

3. raskusaste

KODUNDUS:

- Kodu ja korrashoid. Värvitud ja plaaditud seinte pesemine, puhastusvahendite valik ja kasutamine. Suurpuhastus – kardinad, katted, kuplid. Kodutekstiilide kasutamine. Trepikodade, treppide pesemine. Ülesannete jaotamine koristustöödel. Asjad ja nende korrashoid. Pakkimine väljasõiduks, reisiks, ekskursiooniks. Kingituste valik sünnipäevaks, jõuludeks.
- Inimene ja töö. Töötamine erinevates õppetöökodades: Puutöökoda, kangakudumistöökoda, pesuköök, õppeköök, aed. Erinevate asutuste külastamine, kus erivajadustega inimesed töötavad. Missugune töö mulle meeldib.
- Toitlustamine, köögitööd, toiduvalmistamine. Piknikukorvi koostamine, piknikulaua katmine. Menüü koostamine, retseptide lugemine, sisseostude planeerimine. Rootsi laua katmine. Toiduainete küpsetamine ja praadimine (kala, kana, liha). Ülesannete jaotamine toiduvalmistamisel.
- Rõivastus ja selle hooldamine. Rõivastuse täiendamine sobivate lisanditega, detailidega. Suve- ja talveriiete ning jalatsite korrastamine ja järgmiseks hooajaks panipaikadesse paigutamine. Triikraua temperatuuri valimine vastavalt pesumärgile. Pluuside, särkide triikimine. Loputusvahendi kasutamine. Pesu pesumajja viimine. Õmbluste parandamine. Erinevatele jalatsiliikidele sobiva hoolduse valik.
- Tööd õues ja aias. Pinkide, aia värvimine. Rohimine, saagi koristamine. Lille- ja taimede istutamine. Puude istutamine. Muruniitmine.

KÄSITÖÖ:

- Viltimine. Ülesanded õpilaste oma valikul. Suuremat täpsust nõudvad nõelvilvimistööd – ehted, jõulukaunistused, aedviljad, nukud.
- Kudumine. Heegeldamine. Töö kavandamine. Mütsi vms kudumine või heegeldamine.
- Korvipunumine. Materjalide ja töövahendite tundmaõppimine. Pajuvitste koorimine, leotamine. Põhilised punumisviisid, põhjaliigid, külje tegemine, serva lõpetamine.
- Õmblemine. Mõõdu võtmine, moe mõtlemine, lõigete joonistamine, väljalõikamine õpetaja abiga. Nööpaukude tegemine. Oma kujundatud eseme valmisõmblemine.
- Kunstilised ülesanded. Seoses tähtpäevadega erinevate käsitööülesannete täitmine, sarnaselt eelnevale õppeaastale.
- Puutöö. Risttapp. Kruviliide. Tutvumine elektriliste tööriistadega (tikksaag, taldlihvija, ülafrees). Karbi kolmvaade. Märkimine. Iseseisva töö kavandamine, lõputöö. Kaanega karp. Kell. Taburet, pink või järi. Ühine töö kooli tarbeks.
- Savitöö. Vaasi, tassi või kannu tegemine savilehest vormimise tehnikas. Paberist lõigete kasutamine. Tassi kõrva tegemine. Kipsvormi abil paljundamine. Töö vormistamine.

4.4.5. Taotletavad õpitulemused III arengutasemel

III arengutaseme lõpuks õpilane:

- 1) teeb juhendamisel majapidamistöid ning lihtsamaid töid õues ja aias;
- 2) viib alustatud töö lõpuni;
- 3) küsib vajaduse korral abi ülesande täitmiseks;
- 4) osaleb võimetekohaselt ühistöös;
- 5) teab hügieeni- ja ohutusnõudeid erinevate õpitud tööde juures ja täidab neid;

- 6) katab lauda erinevateks söögikordadeks ja sündmusteks ning koristab seda pärast söömist;
- 7) planeerib abiga menüüd, teeb vajalikke sisseoste ja valmistab lihtsat toitu;
- 8) tunneb kodutehnikat ja oskab sellest endale olulisi seadmeid kasutada;
- 9) loeb lihtsaid skeeme ja jooniseid rõivastelt, majapidamismasinatelt, puhastusvahenditelt ja oskab nende järgi tegutseda;
- 10) valib riietumiseks tegevusele ja olukorrale vastava riietuse ja jalatsid;
- 11) planeerib abiga päeva- ja nädalaplaani, järgib seda.

4.5. Kunst ja käeline tegevus

4.5.1. Õppetegevuse põhisuunad

Kunst ja käeline tegevus on lõimitud teiste ainete teemadega. Kunsti ja käelise tegevuse tundides harjutatakse praktiliseks tööks vajalike liigutuste sooritamist, tekitatakse huvi tegevuse vastu ja soovi ise midagi esteetiliselt kujundatult valmis teha. Kunstiõpetuse kaudu ärgitatakse oma emotsioone väljendama, arendatakse väljendusoskust, individuaalsust ja loovust. Õpilastega külastatakse näitusi, muuseume, tutvustatakse rahvakunsti. Õpitakse esemeid vaatlema (tunnused, osad) ning neid erinevaid tehnikaid ja materjale kasutades kujutama. Kunstil ja käelisel tegevusel on kõnearenduslik suunitlus. Õpetusega taotletakse eelkõige kultuuri- ja tehnoloogiapädevuste kujunemist.

4.5.2. Kunsti-käelise tegevuse rõhuasetused I arengutasemel ja võimalik õppesisu

Rõhuasetus: arendatakse õpilase peenmotoorikat ning silma ja käe liigutuste koordineerimist. Peamiseks töövormiks on koostegemine ja praktiline tegevus eeskujul või näidise järgi. Arvestatakse iga õpilase individuaalset käelise tegevuse ja kõne mõistmise taset. Õpilasele tutvustatakse erinevaid materjale ja töövahendeid, nende omadusi ning kasutamisevõimalusi; suunatakse hoidma korras oma töökohta ja -vahendeid. Õpilasi innustatakse tehtust rõõmu tundma. Antakse positiivne hinnang tegevuses osalemisele. Õpilaste tegevust verbaliseerib pedagoog.

Võimalik õppesisu

Kunstiõpetus on meeltekoolitus, mille kaudu lapse hing toitu saab. Värviaistingutest omandab laps paindlikud kujutlused, paindlikud tunded ja tahteaktsioonid. Kogu hingelisus muutub paindlikumaks. Kunstiõpetuses arendatakse õpilase tajumisvõimet ja loovust, tasakaalustatakse emotsioone, kujundatakse maitseotsustusi ja üldist huvi kunsti vastu.

Kunstiõpetuses õpib laps teadlikult tajuma ümbritsevat värvi- ja vormimaailma; kogema selles leiduvat ilu- ja harmooniat ning seda ka ise looma. Kunstilise tegevuse kaudu avaneb võimalus jõukohaseks eneseväljenduseks. Praktiline tegevus arendab nii käte osavust kui psüühilisi protsesse: taju, mälu ja mõtlemist. Oluline on äratada õpilases soov midagi ise valmis teha, huvi tegevuse vastu ja arendada väljendusoskust ning loovust. Nii saab õpilane töötada koos kaaslastega, tunnetada õnnestumise ja oskamise kogemust.

Tänapäeval omab kunstiga tegelemine üha rohkem ka profülaktilis-teraaapilist iseloomu. Oma kogemustest lähtuvalt saavad klassiõpetaja ja kunstiõpetaja seda klassiga koos või õpilasega individuaalselt töötades mitmekülgsest rakendada. Kunstiõpetuse profülaktilis-teraaapiline kasutusala on väga paindlik ning lähtub alati konkreetsetest oludest, õpilastest ning õpetajast.

Kunstiõpetuse tunnid toimuvad regulaarselt iganädalaste ainetundidena, mille teemad lähtuvad orienteerumisainete teemadest. Samas on kunstiõpetus läbiv õppeaine, haakudes ka teiste ainete õppesisuga (emakeel, elu- ja toimetulekuõpetus), omades seletavat-illustree-rivat rolli.

Kunstiõpetuse aine suuremad alateemad põhikoolis on maalimine, joonistamine ja voolimine. Eristatakse jutustavat maalimist, mis toimub alguses vahaplokkide või kriitide, hiljem värviliste pliiatsitega ning akvarellidega maalimist.

Jutustava või joonistava maalimisega tegeldakse õpetaja juhendamisel kogu kooliaja. Algimpulsiks on siin õpetaja joonistatud tahvlipildid. Lähtekohaks on värvipind, mitte joon. Piirjooned tekivad erivärviliste pindade kokkupuutel. Joonistamisõpetus erineb oluliselt maalimisõpetusest. Joonistatud vorm on alati resultaat, miski, mis on rahunenud. Joonistamisõpetuses pole aga primaarne resultaat, vaid eelkõige protsess, vilumus ja tegevuse läbi tekkiv tunne. Tunne on aga seotud vormiga, vallandub ja kujuneb seeläbi. See on nagu maalimiselgi vormide meeleliskõlbeline valdkond.

Elementaarsel joonistamisel peab laps kogema kvalitatiivset liikumiselementi. Sellist joonistamist, millest 5.klassis kasvab välja vabakäegeomeetria, nimetatakse waldorfkoolis "vormijoonistamiseks". Kui lapsi õpetatakse esimestes klassides joonistama lihtsaid vorme ja vormimuutusi ja nende kvaliteete tajuma, areneb sisemiselt erksa vormikäsitluse võime. Seeläbi saab laps ja nooruk nii looduses kui ka inimese loodud asjades ja vormides mõista vormiliigutust, mistõttu muutub tema suhe maailmaga konkreetseks ja sisukaks. Samas on vormimeele äratamine ja vormijoonistamine ettevalmistus lugema ja kirjutama õppimiseks.

Ravipedagoogikast pärit vormijoonistamise haru, "dünaamiline joonistamine", on samuti seotud tervendavaid jõudusid vallandava elustava otsimiselemendiga, mis äratab vormiliigutuses algpiltlikkuse. Õpetaja ja terapeut peavad tundma vormide hingelisi mõjusid, st. ta peab arendama endas võimeid, et teada, missugused vormid mõjuvad enam tahtele, missugused kujutluselule, missugused tundeelule.

Vormijoonistuses alustatakse sirgete ja kõverate joonistamisega. Nende joonte vaheldumine erineval kujul ja suuruses võimaldab lapsel tajuda nende mõlema iseloomulikku erinevust: sirgjoone selge suund nõuab ja toetab kontsentratsiooni, mõttega juhitud taht. Dünaamiline, ilma selge suunata kõverjoon võimaldab individuaalset ruumi; tunne määrab taht. 2. klassis on vormijoonistus seotud sisemise kaemusega, et mõtlemine

võiks areneda ilma intellektuaalseks muutumata. Selleks joonistatakse lapsele ainult pool sümmeetrilist vormi ja puuduva osa peab ta ise juurde otsima. Sealjuures peab laps olema sisemiselt ärgas ja etteantut tajuma “poolvalmina”. Eesmärgiks on ebatäiuslik täiuslikuks muuta.

Voolimises modelleerib klassiõpetaja vabalt savi, vaha või plastiliiniga põhitunni raames (1.-3. klass). Õpitakse esmaseid voolimisvõtteid (mesilasvaha soojendamine, veeretamine ja rullimine käte vahel jne) ja proovitakse kujutada litsamaid vorme. Voolimist võib seostada ka vormijoonistamise ja tähtede õpetamisega.

Esimese klassi maaliharjutuste eesmärk on tunda õppida ja iseloomustada värvide valandatud “hingelisi liikumisi”. Oluline on nii maalimine ise kui ka piltide ülevaatamine järgmisel päeval. Teises klassis võib maalimises harjutada kõike, mis on seotud täiendamise, sümmeetria või duaalsusega. Sihiks on sellesuunaline hingeline aktiveerumine. Õpetaja jaoks on tähtis, et värvilood ei oleks subjektiivsed- suvalised, vaid tuletatud värvidest endist. Ainult nii saab ta last juhendada, et värvikõlad puudutaksid tema siseelu.

1 raskusaste:

JOONISTAMINE:

- Harjutused põik- ja püstsirgetega, diagonaalidega, nurkadega (nüri, terav), tähevormidega, kolmnurga-, nelinurga ja teiste korrapäraste hulknurkadega.
- Harjutused kumerate ja nõgusate kõverjoontega, lainevormid, ring, ellips, spiraalid, lemniskaadid jm.

VOOLIMINE:

- Voolimise ettevalmistus.
- Veeretamine ja rullimine käte vahel.
- Kumer- ja õõnesvormide voolimine.

MAALIMINE:

- Vahakriitidega maalimine värvipindadest lähtuvalt.
- Vahakriitidega muinasjutupiltide (jutustamisainestik) maalimine.
- Sissejuhatus maalimisse märgtehnikas koos vastavate ettevalmistustega (paberi niisutamine, silumine).
- Maalimine põhivärvidega kollane, punane, sinine. Värvipindade kujunduse valivad lapsed vabalt seoses õpetaja jutustatud värvilooga.
- Värviskaala laiendamine kolme põhivärvi ümber.
- Maalimine värvilisele paberile.
- Lähtudes polaarsusest sinine – kollane, õppida tunda pingestatud ja pingevabu värvikõlasid (kollane – roheline).
- Meisterdamne
- (Siidi)paberi rebimine ja aluspaberile kleepimine.
- Paberi kortsutamine pallideks, kortsutatud värvilise paberi kasutamine kleepimistööks.
- Lõikamise algvõtted: käärde käeshoidmine, paberi vabalt lõikamine
- Loodusmaterjali kasutamine erinevate esemete meisterdamiseks.

2 raskusaste

JOONISTAMINE:

- Harjutused vertikaalse keskteljega (võib olla ka kujutletav) peegeldatud ümarad ja nurgelised vormid.
- Jätkuna horisontaalse peegeldustasandiga vormimuundusharjutused: nurgelised sümmeetrilised vormid muutuvad ümarateks; kombinatsiooni puhul muudetakse vastavalt.
- Harjutused diagonaalidega, hiljem kahe ristiasetseva sümmeetriateljega (vertikaal-horisontaal, 2 diagonaali).

VOOLIMINE:

- Figuuride voolimine voolimisvahast.
- Vormiharjutused saviga.
- Veeretamine ja rullimine käte vahel.
- Kumer- ja õõnesvormide voolimine.

MAALIMINE:

- Muinasjutu- ja legendipiltide maalimine vahakriitidega.
- Värvide iseloomu tundmaõppimine: Harjutused sihiga kogeda karakteristikke (punane – kollane, kollane – sinine, sinine – punane, oranž – roheline, roheline ja violett, violett ja oranž) värvikõlad.
- Komplementaarsed (punane – roheline, kollane – violett, oranž – sinine) värvikõlad.
- Karakterita värvikõlad (kollane – oranž, oranž – punane, punane – violett, violett – sinine, kollane – roheline, sinine – roheline).
- Vahetusharjutused: keskne värv vahetatakse näiteks välja komplementaarse vastu, ümbrusvärvid jäävad samaks. See toimub laste konkreetsete piltide najal, st. et isiklik pilt saab harjutamise aineseks.

MEISTERDAMINE:

- Tähtpäevakaartide valmistamine.
- Elementidest pildi kokku liimimine.
- Ribadest järjehoidja punumine.
- Pärlite nõõrile ajamine

3 raskusaste

JOONISTAMINE:

- Sisevormile tuleb lisaks leida vastav välisvorm ja vastupidi. Lisaks muundumisharjutused: nurgelisele sisevormile leida lisaks ümar välisvorm (ja vastupidi).
- Sümmeetriaharjutused.

VOOLIMINE:

- Voolimine saviga, vormiharjutused.
- Maalimine
- Vahakriitidega maalimine: muinasjutupildid, koduloo temaatika.
- Põhivärvide (kollane, punane, sinine) ilmumine valgusest ja pimedusest.
- Liikumine värviringi pluss- ja miinuspoolele.
- Segatud värvide — roheline, oranž, violett — saamine.

MEISTERDAMINE:

- Tähtpäevakaartide valmistamine.
- Lõikamine mööda sirg- ja ringjoont.

4.5.3. Taotletavad õpitulemused I arengutasemel

I arengutaseme lõpuks õpilane:

- 1) teab esmaseid voolimisvõtteid;
- 2) voolib lihtsamaid vorme;
- 3) katab värviga selge kontuuriga lihtsa pildi;
- 4) kasutab värve: õige pintslihoid, värvi võtmine, pinna katmine, pintsli pesemine;
- 5) hoiab kääre käes ja kasutab abiga;
- 6) liimib abiga kujundeid aluspaberile;
- 7) eristab põhivärvusi;
- 8) paigutab vaasi lilli, oksid;
- 9) tegutseb tuttava töövahendiga õpetaja suunamisel;
- 10) korraldusel korrastab abiga oma tööpaiga;
- 11) juhendamisel järgib ohutusnõudeid pliatsi, pintsli, liimi ja kääride kasutamisel.

4.5.4. Kunsti-käelise tegevuse rõhuasetused II arengutasemel ja võimalik õppesisu

Rõhuasetus: jätkatakse peenmotoorika ning silma ja käe koostöö arendamist. Pikendatakse töö teostamiseks vajalikku keskendumisvõimet. Lisandub käsitöö. Tutvustatakse erinevaid materjale ja töövahendeid, nende omadusi ning kasutamise võimalusi, uusi töövõtteid ning ohutustehnika nõudeid. Õpilast suunatakse korras hoidma oma töökohta ja -vahendeid.

Tööd teostatakse eeskujul või näidise järgi etappide kaupa. Harjutatakse terviku moodustamist osadest ja järjestama osatoiminguid õpitegevuses. Õpilane sooritab õpitud ja jõukohaseid tegevusi iseseisvalt nii tuttavates kui ka varieeruvates tingimustes. Õpilast suunatakse otsima ja kasutama abi. Õpilastele võimaldatakse materjali- ja teostusvalikuid. Arendatakse tegevusega kaasnevat suhtlemist (tegevusele ärgitamine, protsessi suunamine, tulemuse sõnastamine). Õpilast suunatakse oma tegevust elementaarselt kommenteerima. Antakse positiivne hinnang tegevuses osalemisele. Taotletakse, et õpilane lõpetaks alustatud töö.

Võimalik õppesisu

Telgsümmeetriliste harjutuste jätkuna tehakse 3. klassi vormijoonistuses vormi muundamise harjutusi (lainelised vormid nurgelisteks ja vastupidi) ning jõutakse ristuvate mustriteni. 4. klassis jõutakse eelnevalt harjutatu kokkuvõtmiseni, kus uue elemendina tuleb ees ja taga. Vormid ei lõiku ega ristumise enam võrdväärselt, vaid peavad olema "põimunud". Joonte ristumine ja lõikumine nõuab tugevat teadvustamist. See omakorda soodustab kontsentratsioonivõimet. 5. klassis muutub vormijoonistamine algseks geomeetriaks, alustades taas ringist ja sirgest.

Maalimises jätkatakse varemõpitud tehnikate harjutamist, erinevate värvitoonide tundmaõppimist, otsitakse iluelamusi ja harmooniat. Samas tulevad värvustena juurde hall ja must, sest joonistamises tehakse sissejuhatust valguse ja varju teemale ning mustvalgele joonistamisele.

1 raskusaste

JOONISTAMINE:

- Põimingud ja põimuvad ornamendi motiivid (sõle- prossi-, käevõrugravüürid; relva-, kiivri- ja laevanakaunistused; keltide ja eesti rahva mustrid).
- Erinevate sõlmede sidumine ja joonistamine.

VOOLIMINE:

- Käte vahel lihtsate kehade nagu kera, püramiid ja kuup, voolimine.
- Kerast lähtudes voolimine seoses elu- ja toimetulekuõpetusega.

MAALIMINE:

- Maalimine vahakriitidega põhitunni ainetel.
- Kihttehnika vahakriitidega maalimisel.
- Lasta värvidest tekkida loomavormidel.
- Maalimine seoses loodusõpetusega.
- Värvidünaamika tundmaõppimine ja kasutamine.
- Jutustamisaine teemad (eesti eeposed, põhja mütoloogia).
- Maalimine värvilisele paberile loob uusi ja laiendatud võimalusi värvikõlade ja värvimeeleolude kujutamiseks.

MEISTERDAMINE:

- Tähtpäevakaartide ja -kaunistuste tegemine.
- Kollaažitööd.
- Lumehelveste lõikamine.

2 raskusaste

JOONISTAMINE:

- Vabakäe geomeetria harjutused, mustrite ja kujundite joonistamine geomeetristest põhivormidest.

VOOLIMINE:

- Taimeõpetusega seoses kerast või munavormist pungad, viljad ja taimevormid, kusjuures mitte naturalistlikult, vaid tunnetades kasvuliikumist, mis “ainet” kujundab.

MAALIMINE:

- Taimemeeleolud rohelise ja kollasega. Nt “kirsipunase”, “samblarohelise” ja “kaserohelise” kvalitatiivne otsimine – erinevate tonaalsuste märkamine, segamine, kasutamine maalimises. Üldse saab siitpeale teadlikumalt töötada peenemate nüanssidega.

MEISTERDAMINE:

- Ruumide kaunistamine tähtpäevadeks.
- Paberribade põimed.
- Pabermassi valmistamine ja kasutamine meisterdamisel.

3 raskusaste

JOONISTAMINE:

- Pildi joonistamine kolme või kahe erineva värviga. Pildi joonistamine ühe värvi erinevate toonidega. Tutvuda võib nt Kristjan Raua töödega.
- Kasutusele võetakse pliiats ja süsi ja harjutatakse pindade kujutamist. Puututakse kokku valguse ja pimedusega, lahustumise ja tihenemisega, kõrguse ja sügavusega, ka kerguse ja raskusega. Heleda ja tumeda pinna kujutamine. Proovitakse viirutustehnikat. Tutvuda võib nt Viiralti töödega.

- Tutvutakse valguse ja varjuga. Vaatlused klassiruumis laualambi ja mõne lihtsa esemega. Õpetaja abiga proovitakse kujutada eset ja tema varju. Varjude otsingud looduses. Seoses põhitunni temaatikaga proovitakse õpetaja abiga näiteks puid ja kive kujutada varjuga.
- Matemaatikaga seoses uuritakse lihtsamaid ruumilis kehasid, nende valgustatud pindasid ja varjus olevaid pindasid ning proovitakse neid õpetaja abiga ka kujutada (nt kuup).

VOOLIMINE:

- Lihtsamate tarbevormide voolimine.
- Mäestikuvormide plastiline vormimine. Võib teha ka paaris või rühmatööna.

MAALIMINE:

- Jätkub värvuste ja erinevate toonidega tutvumine (vaatlused, segatakse ise värve, värvitoonide otsingud, maalimisel erinevate värvitoonide kasutamine).
- Põhivärvidest ja segatud värvidest lastakse tekkida hallil ja mustal. Valguse ja varju, hele- tumeduse vaatlused klassiruumis ja looduses. Proovitakse väga lihtsalt maalida vaikelu varjudega. Taimeõpetusest lähtudes proovitakse maalida puid ja kive varjudega.
- Komplementaarvärvid. Uuritakse, millised värvid on üksteisega sarnasemad ja millised erinevad omavahel kõige rohkem. Avastatakse värvide täiendvärvid, nt vaadates mõnda aega punast ringi tekib selle kiirel äravõtmisel roheline ring. Eksperimenteeritakse täiendvärvustega: mis juhtub nende segamisel, kuidas neid värve töös kõrvuti kasutada, kui palju ühte või teist värvi peaks olema.
- Maalimise teemad tulevad ka põhitunnist, aastaaegadest, loodusest. Avatus õpilaste pakutud teemadele. Meeleolumaalid.
- Külaskäigud kunstimuuseumisse (nt KUMU).

4.5.5. Taotletavad õpitulemused II arengutasemel

II arengutaseme lõpuks õpilane:

- 1) voolib lihtsa mitmeosalise loodusliku objekti;
- 2) värvib kontuuri piires;
- 3) kasutab erinevaid joonistamis- ja maalimisvahendeid;
- 4) kasutab kääre erinevate materjalide lõikamisel;
- 5) kasutab abiga niiti ja nõela;
- 6) käsitseb ohutult tööriistu: lööb naela, saeb abiga;
- 7) liimib erinevaid materjale;
- 8) segab uute toonide tekitamiseks põhivärvusi;
- 9) helestab ja tumestab värvusi;
- 10) teeb juhendamisel looduslikust materjalist kompositsioone;
- 11) oskab valida töövahendit ja tegutseda vastavalt selle funktsioonile;
- 12) jälgib tööpaiga korrasolekut;
- 13) teab ja järgib ohutusnõuded nõela, haamri, kruvikeera ja sae käsitlemisel.

4.5.6. Kunsti-käelise tegevuse rõhuasetused III arengutasemel, võimalik õppesisu

Rõhuasetus: kujundatakse lihtsa iseseisva töö oskusi. Tööd teostatakse valdavalt näidise, lihtsate tööjuhiste, skeemide jms järgi. Omandatud toiminguid rakendatakse ahelana stereotüüpsetes ja osaliselt muutuvates tingimustes. Harjutatakse toimingute suunatud planeerimist. Uuritakse töövahendite ja materjalide sobivust. Õpilased õpivad looma kujutlust tulemusest, järjestama osatoiminguid ning valima vahendeid. Areneb suunatud enese-

kontroll, toimingu valminud tööd võrreldakse näidisega. Õpilane kommenteerib õpetaja suunamisel oma tegevust verbaalsete/alternatiivsete vahenditega. Oluline on loomingust esteetilise elamuse saamine. Õpilased hakkavad oma tundeid vastavalt võimetele kunstis väljendama. Vaadeldakse kaaslaste töid, külastatakse kunstinäitusi ja muuseume.

Võimalik õppesisu:

III kooliastme kunstiõpetuse tundides õpivad ja harjutavad õpilased mitmesuguseid kunstilise eneseväljenduse oskusi, oluline on toetada õpilase loovust, fantaasiat ja kujutlusi, laiendamaks maailmapilti. Tähtsaks muutub iluelamuse kogemine.

Kolmandas kooliastmes vaadatakse ja tutvutakse põgusalt ka mitmete kunstnike reproduktsioonidega. Lähemalt räägitakse mõningatest eesti kunstnikest. Tihti on nende tööd näitlikustamiseks kui uuritakse valgust ja varju või proovitakse detailistuudiumi, kuid suurte meistriteoste vaatlemisega püütakse noores inimeses äratada ka rõõmu ja vaimustust ilust. Samuti on oluline vaatlemisoskuse treenimine ning märkamine.

Selles vanuses jõuavad õpilased kontrastide ikka ning must-valge maalimine võimaldab kogeda mõlemaid polaarsusi. Seega võetakse joonistamises kasutusele süsi ja pliiats ning õpitakse valguse ja pimeduse maailma üha enam tundma: erinevad valgused (päikesepaiste, kuuvalgus, kunstvalgus) ja varjud esemetel.

Õpetaja roll III kooliastmes on pigem innustada ja julgustada laste omaalgatust ning see-ga on lisaks programmikohastele teemadele võimalikud ka vabateemad. Ka tööde vaatlemisel toetab õpetaja õpilaste iseseisvust töid analüüsida ja oma arvamust põhjendada.

1 raskusaste

JOONISTAMINE (pliiats, süsi, kriit):

- Jätkub valguse ja varjude uurimine esemetel ja looduses. Jätkuvalt proovitakse ka ise või õpetaja abiga kujutada valgustatud ja varjulisi kohti lihtsamatel esemetel, eseme varju. Valgust ja varje võib otsida ka õpetaja valitud kunstnike reproduktsioonidest.
- Vaatlused ruumis ja väliskeskkonnas. Ruumi joonistamise algtõed (nt tagaplaan, esiplaan, esemete suurus). Tähelepanu juhatakse esemete suurusele. Võidakse arutada mõistete 'tagaplaan' ja 'esiplaan' üle. Appi võib võtta ka fotosid või kunstnike tööde reproduktsioone, kus on võimalik ruumile tähelepanu pöörata. Proovitakse kujutada tagaplaani ja esiplaani, arvestades esemete suurust.
- Tutvumine perspektiiviga. Taas võib vaadata fotosid või maalide reproduktsioone, mis perspektiivi hästi edasi annavad. Kui õpetaja on abijooned ette teinud proovitakse ka ise nt üht tänavat perspektiivis joonistada. Tutvuda võib ka „linnu“ ja „konna“ perspektiiviga. Õpetaja aitab lastel ette kujutada, kuidas näeb asju lind taevas või konna muru sees. Kui abijooned ees joonistatakse õpetaja abiga ka „linnu“ ja „konna“ perspektiivist pilt.

VOOLIMINE:

- Seoses matemaatikaga vormitakse savist geomeetrilisi kehi (nt kera, silinder, kuup). Seostamine igapäevaesemetega.

- Savi (või ka kipsi) on võimalik kasutada ka elu- ja toimetulekuõpetuse tundides seoses inimese õppimisega (nt sääreluu, käejäljend).

MAALIMINE:

- Jätkub erinevate värvuste ja toonidega tutvumine ja nende segamine ise. Tutvuda võib nt Adamson-Ericu maalidega, tähelepanu võib juhtida värvide erinevatele toonidele, värvide rikkusele.
- Tähelepanu pööratakse värvide ja tunnete seostele. Kas värvides on kurbust? Ootust? Põnevust? Õpetaja valikul võib vaadata ka mõningaid reproduktsioone ning arutleda töö meeleolu üle.
- Soojad ja külmad värvid. Tehakse võrdlevaid maalitöid soojade ja külmade värvidega, avastatakse, millised värvid on pigem soojad ja millised külmad ning missugune värv annab värvidele soojuse või jaheduse.
- Seoses joonistamisega proovitakse maalimises värviperspektiivi. Avastatakse, et soojemad värvid tunduvad olevat lähemal ja külmad värvid kaugemal. Õpetaja abiga püütakse kujutada mõnd lihtsamat värviperspektiivi.
- Konkreetsete teemade või tehnikate juures toob õpetaja näiteid Eesti kunstnike töödest ja võib rääkida huvitavaid seiku kunstniku elust (nt Johann Köler - loodus, Konrad Mägi - maastik, loodus, Adamson-Eric - inimene). Otsitakse ka iluelamusi ja vestlusainet võib leida nii töö sisust kui meeleolust. Taas võib külastada kunstimuuseume.

2. raskusaste

JOONISTAMINE:

- Detailistuudium. Mõne maalikoopia pildidetailide/esemete uurimine. Siinkohal võib taaskord vaadata või tutvuda ka Viiralti graafikaga. Proovitakse mõnd väikest eset võimalikult täpselt joonistada. Võidakse proovida ka oma kätt võimalikult tähelepanelikult vaadata ja joonistada.
- Pühendutakse ka ise mõne loodusnähtuse või looduse osa uurimisele, jälgimisele, kujutamisele. Nt võidakse klassi võtta üks (või ka igale oma) kestaga kastanimuna/leht ja seda iga päev vaadelda, joonistada oma oskuste piires ja tähelepanu tuleks juhtida sellele, kuidas kastanimuna/leht iga päev muutub.
- Seoses inimese õppimisega pööratakse taas tähelepanu inimese joonistamisele ja ka proportsioonidele. Joonistatakse inimest erinevates olukordades ja asendites.

VOOLIMINE:

- Inimfiguuride voolimisel pööratakse tähelepanu emotsioonidele ja tunnetele (kehaasend, näo vormimine).

MAALIMINE:

- Tutvutakse uue maalimistehnikaga- laseriv akvarelli kihttehnika, mis nõuab rohkem kannatust ja püsivust. Esialgu harjutatakse ühe värviga.
- Edasi võib püüda sooritada erinevaid ülesandeid, kord kiht- kord märgtehnikas. Proovida võib loodusvaatluseid ja seejärel maalimist, lähtudes puhastest värvidest. Taas võib proovida maalida ühte ja sama pilti erinevates tehnikates.
- Kuna joonistamises tegeletakse ruumi ja perspektiiviga, võimaldab kihttehnika seda läbi eldada ka maalimise ja värvidega (värviperspektiiv). Õpetaja juhendamisel ja abistamisel proovitakse ka kihttehnika värviperspektiivis töö teha.
- Jätkuvad temaatilised maalimised ja meeleolumaalid.
- Näitusekülastused.

KUJUNDAMINE JA KAUNISTAMISTÖÖD:

- Seoses teatrikunstiga tehakse ise ka lavakujundus ja valmistatakse dekoratsioonid, kasutades õpitud tehnikaid.

3. raskusaste

MAALIMINE:

- Maalimise ja akvarelli erinevate tehnikate meenutamine ja rakendamine. Värviperspektiivi põhivõtete meenutamine.
- Värviharjutused ühe värvi erinevate toonidega, värvide vastastikused mõjud, tasakaal ja kooskõlad. Meenutamine ja rakendamine.

JOONISTAMINE:

- Erinevate tehnikate meenutamine, uutega tutvumine (süsi, sullejoonistus ja pintslijoonistus tušiga, grafiit, graafilised faktuurid punkti ja joonega).
- Valgus ja vari, viirutamine, esemete vari, heledad ja tumedad pinnad- meenutamine ja taaskordne läbitegemine; harjutused põhivormidega (nt kuup, püramiid, silinder); tasapindade uurimine lähtuvalt heledusest ja tumedusest, selle joonistamine
- Ruumi ja perspektiivi kujutamise põhivõtete meenutamine ja läbitegemine

VOOLIMINE:

- Ruumiliste kehade voolimine, terviku kujundamine. Täisplastikas loomade, inimeste voolimine.
- Keraamiline voolimine ja kujutamine

EESTI RAHVAKUNST:

- Seos Põhjamaade, soome-ugri, maailma etnograafiaga.
- Kunstiliikide areng, tänapäeva kunst.

4.5.7. Taotletavad õpitulemused III arengutasemel

III arengutaseme lõpuks õpilane:

- 1) voolib lihtsa tarbeeseme;
- 2) joonistab abiga teemakohase pildi;
- 3) väljendab oma tundeid joonistamise ja maalimise kaudu, oskab kasutada erinevaid tehnikaid;
- 4) kasutab sihipäraselt niiti ja nõela;
- 5) käsitseb õpitud tööriistu;
- 6) teab ja eristab sooje ja külmi toone;
- 7) teostab juhendamisel dekoratiivseid töid eri materjalist alustele;
- 8) osaleb ruumide kaunistamisel tähtpäevadeks;
- 9) valib ja kasutab sobivaid töövahendeid lähtuvalt materjalist ja tegevuse eesmärgist;
- 10) korrastab iseseisvalt tööpaiga;
- 11) teab ja järgib põhilisi ohutusnõudeid mehhaaniliste ja elektriliste tööriistade kasutamisel.

4.6. Kehaline kasvatus

4.6.1. Õppetegevuse põhisuunad

Kehalise kasvatus kaudu arendatakse üldmootorikat ja koordineerimist, kujundatakse eneseteeninduse ja sotsiaalseid oskusi. Harjutusi sooritatakse vastavalt lapse arengule passiivselt imiteerimise, näidise ja instruksiooni järgi, liigutuste rütmi ja tempot muutes. Üldkehalisi harjutusi sooritades õpetatakse tunnetama oma keha, suunatakse liigutusi;

arendatakse jõudu, vastupidavust, osavust. Soovitav on lülitada tundi spetsiaalseid rühiharjutusi.

Õpilaste juhendamisel arvestatakse laste suutlikkust tegutseda eeskuju, näidise või suulise korralduse alusel. Sobivate õppemeetoditega innustatakse õpilasi arendama oma kehalisi võimeid, süvendama regulaarse aktiivse kehalise liikumise harjumusi. Jõukohaste harjutuste valik võimaldab õpetada õpilasi lõõgastuma ja liikumisest rõõmu tundma. Kehalise kasvatuses pööratakse tähelepanu õpilaste sportliku riietuse ning isikliku hügieeni nõuete võimalikult iseseisvale täitmisele.

Kehalise kasvatuses tutvustatakse Eesti ja maailma spordisündmusi, osaletakse erivõi paraolümpialiikumises ja suunatakse sportliku meelisharrastuse valikut. Mõõduka intellektipuudega laste füüsiline areng on väga ebaühtlane ja kehalist kasvatust saab tulemuslikult läbi viia ainult juhul, kui arvestatakse maksimaalselt õpilaste individuaalseid iseärasusi. Vastavalt õpilastega tegelevate spetsialistide soovitudele võib viia koolis läbi liikumisravi tunde.

4.6.2. Kehalise kasvatuses rõhuasetused I arengutasemel ja võimalik õppesisu

Rõhuasetused: kujundatakse õpilaste oskust kuulata, jälgida ja täita lihtsamaid korraldusi ning järgida korraharjumusi, õpetatakse last oma keha tunnetama, ruumis orienteeruma. Harjutusi sooritatakse koostegevuses ja matkides näidise ja lihtsa instruksiooni järgi. Õpilasi suunatakse muutma liigutuste rütmi ja tempot. Oskuste omandamist toetab samalaadsete harjutuste pidev kordamine. Kogu õppetöö tugineb mänguliste elementide kasutamisele. Õpilasi motiveeritakse tegevuses osalema positiivse hinnangu andmisega. Õpilaste tegevust verbaliseerib pedagoog.

Võimalik õppesisu:

Esimesel kahel kooliaastal võib kehaline kasvatus tunniplaanis esineda veel mängutunnina. Esikohal on eelkõige eesti vana kultuuripärand: laulu-, ring-, liikumis- ja osavusmängud. Õpetaja seostab kehalise liikumise fantaasiaküllaste kujutluspiltidega, mida antakse edasi juttude, laulmise ja rütmilise kõnega. Selline tegevus loob silla siseelamuse ja välise liikumise vahel. Põhielemendiks ning liikumiste alg- ning lõpppunktiks on ring. Tundide ülesandeks on toetada laste loomupärast liikumisaktiivsust, andes sellele eakohase vormi.

Kujundatakse õpilaste oskust kuulata, jälgida ja täita lihtsamaid korraldusi ning järgida korraharjumusi, õpetatakse last oma keha tunnetama, ruumis orienteeruma. Harjutusi sooritatakse koostegevuses ja matkides näidise ja lihtsa instruksiooni järgi. Õpilasi suunatakse muutma liigutuste rütmi ja tempot. Oskuste omandamist toetab samalaadsete harjutuste pidev kordamine. Õpilaste tegevust verbaliseerib õpetaja.

Võimalikult palju liigutakse vabas looduses, ronitakse, hüpatakse, ületatakse takistusi, käiakse jalutamas. Talvel on loomulikeks õuesoleku-tegevusteks kelgutamine, suusatamine, uisutamine, mängud lumega.

KEHA JA RUUMITUNNETUS:

- kiikumisharjutused;
- sõudmine istuvas asendis;
- käte kõverdamine, sirutamine, plaksutamine, rusikasse surumine ja avamine;
- roomamine;
- põlvedel ja neljakäpukil liikumine;
- spordivahendite lükkamine, vedamine;
- takistustest üleronimine;
- lõdvestumine;
- ruumitaju arendavad harjutused (liikumised rivis, ringis)

RÜHT JA TASAKAAL:

- kõnd tasapinnal orientiiride järgi;
- kõnd erinevatest materjalidest rajal;
- erinevate kõnnakute matkimine kindlas rütmis;
- jooks rahulikus tempos;
- hüpped (sulghüpe, harki-kokku hüpe);
- kükitamine, kägarasend ja selles kiikumine; varbseinal ronimine;
- harjutused palliga (palli hoidmine, kandmine, veeretamine, viskamine kahe käega);
- sirutus- ja lõdvestusharjutused. Vastupidavus:
- jalutuskäigud;
- kõnd mäest ja treppidest üles ja alla;
- matkad;
- erineva pikkusega jooksuharjutused;
- ronimine ja liu laskmine mänguväljakul;
- ujumine (veega kohanemise harjutused, ohutus- ja hügieeninõuded);
- tõukerattasõit.

SOTSIAALSET JA EMOTSIONAALSET ARENGUT TOETAVAD HARJUTUSED:

- õpetaja tegevuse matkimine;
- harjutused peegli ees;
- tähelepanu - ja matkimismängud;
- kullimängud;
- laulumängud;
- orienteerumismängud ruumis;
- iseseisev riietumine, tutvumine hügieeninõuetega. Talisport:
- kelgutamine (laskumine nõlvakust, kelgu vedamine);
- suusatamine või uisutamine.

4.6.3. Taotletavad õpitulemused I arengutasemel

I arengutaseme lõpuks õpilane:

- 1) kuulab juhendit, jälgib ja sooritab imiteerimise järgi lihtsamaid harjutusi (vajaduse korral abiga);
- 2) sooritab matkimise teel lihtsamaid kõnni- ja jooksuharjutusi, suudab muuta liigutuste rütmi ja tempot;
- 3) suudab joosta võimetekohases tempos jõukohast distantsi, suudab järjest käia jõukohast distantsi;
- 4) ronib varbseinal, kõnnib võimlemispingil;
- 5) veeretab ja viskab palli;

- 6) osaleb lihtsates mängudes;
- 7) laskub kelgul nõlvakust, veab kelgul kaaslast;
- 8) riietub iseseisvalt spordiriietesse, täidab suunamisel hügieeninõudeid.

4.6.4. Kehalise kasvatuses rõhuasetused II arengutasemel ja võimalik õppesisu

Rõhuasetused: kujundatakse oskus ja harjumus kontrollida oma keha, selle asendit ja liigutusi. Toimub sobimatute liigutusstereotüüpide muutmine või asendamine. Tegeletakse eri kehaosade mootorika koordineerimisega. Tuttavaid ja jõukohaseid tegevusakte sooritab õpilane iseseisvalt, sh varieeruvates tingimustes. Olulised on õpilase sotsiaalset arengut toetavad harjutused. Tegevuses osalemisele antakse positiivne hinnang. Õpilast suunatakse oma tegevust elementaarselt kommenteerima.

Võimalik õppesisu

9. eluaasta paiku muutub ümbritseva maailma tunnetus – maailmast, mida varem endastmõistetavalt kogeti “kaasilmana”, saab nüüd “ümbritsev maailm”. Kehaline kasvatus saab selles eas vahendada julgust ümbritseva uurimiseks. Sobivad mängud, kus saab nõ laia maailma joosta ning hiljem turvalisse “koju” naasta. Hinge- ja fantaasiaseosed liikumisega on endiselt olulised. Jätkuvad fantaasiarikas mäng ning osavusharjutused. Ei tehta veel individuaalset tööd mingi kindla harjutusega. Olulised on õpilase sotsiaalset arengut toetavad harjutused.

Mängudele ringjoonel lisanduvad paarisharjutused ja meeskonnamängud. Suureneb üksiku mängija osatähtsus grupimängudes. Oluline on koostöö harjutamine, teistega arvestamine, kaaslase abistamine, õpilase sotsiaalset arengut toetavad harjutused.

Esimese kahe klassi tegevusele lisandub rakendusvõimlemine ehk mäng võimlemisriistadest maastikul. Ruumi paigutatud võimlemisriistad on vahendiks fantaasiamaastiku läbimisel, nt varbseinal tuleb ronida läbi džunglipuude latvade, rõngaste abil ületada ohtlik jõgi jne. Seeläbi rakendub waldorfpedagoogika tundeid ja tahet ühendav printsiip. Konkreetseid võimlemisriistadega seotud tehnikaid ei õpetata.

Teine kooliaste hõlmab suurt arengusammu lapseeas eelpuberteeti. Kuni 5. klassini on rütmilisel sõnal endiselt tähtis, harmoneeriv roll. Laps peab saama kogu oma olemusega liikumises osaleda. Jätkub mäng võimlemisriistadest maastikul. 5. klassis toimub samm-sammult üleminek mängult harjutustele. Õpilast suunatakse oma tegevust elementaarselt kommenteerima. Jõutakse individuaalse harjutamiseni. 5. klassis võib kehalisel kasvatusel olla seos Vana-Kreeka olümpiamängudega, kus vanu olümpiaalaseid harjutatakse mänguliselt.

Kujundatakse oskus ja harjumus kontrollida oma keha, selle asendit ja liigutusi. Toimub sobimatute liigutusstereotüüpide muutmine või asendamine. Tegeletakse eri kehaosade mootorika koordineerimisega. Tuttavaid ja jõukohaseid tegevusakte sooritab õpilane iseseisvalt.

KEHA JA RUUMITUNNETUS:

- enda veeretamine;
- venitus- ja lõdvestusharjutuste sooritamine;
- ruumitaju arendavad harjutused

RÜHT JA TASAKAAL:

- kõnd võimlemispingil;
- põlve ja sääretõstekõnd, tagurpidi kõnd;
- kombineeritud harjutused kõnni- ja jooksusammudega;
- jooks rahulikus tempos;
- sügavushüpe;
- kombineeritud hüpped (ühel jaljal, rõngast rõngasse, hoota kaugushüpe)
- ronimine kaldpinnal;
- rippumisharjutused varbseinal;
- harjutused palliga (pallivisked ühe käega, põrgatamine ühe ja kahe käega, palli löömine ja vedamine jalaga, palli ja teiste viskevahendite märkiviskamine, palli püüdmine);
- väikese palli viskamine kaugusesse;
- harjutused erinevate vahenditega (võimlemiskepid, pallid, hüpits, lint);
- sirutus- ja lõdvestusharjutused.

Vastupidavus:

- jalutuskäigud;
- kõnd treppidest üles ja alla;
- kõnd erinevatel maastikel;
- matkad looduses;
- erineva pikkusega jooksuharjutused;
- teatejooks;
- jooks kallakust üles;
- võimlemisvahendite tõstmine ja kandmine;
- sõit tõukerattaga;
- ujumine (harjutused vees, (abivahendiga) ujumine).

SOTSIAALSET JA EMOTSIONAALSET ARENGUT TOETAVAD HARJUTUSED:

- liikumismängud, tagaajamismängud;
- viske- ja veeretamismängud;
- orienteerumismängud;
- spordivõistlused;
- rahvatantsud;
- riietumine ja hügieeninõuded. Talisport:
- kelgutamine;
- suusatamine või uisutamine.

4.6.5. Taotletavad õpitulemused II arengutasemel

II arengutaseme lõpuks õpilane:

- 1) sooritab tuttavaid võimlemisharjutusi. Sooritab liigutuste ahelat kaasneva instruksiooni järgi;
- 2) suudab kõndida erinevatel maastikel, treppidest üles-alla, osaleb teatejooksus;
- 3) sooritab lihtsamaid harjutusi erinevate vahenditega ja erinevatel võimlemisriistadel;
- 4) viskab ja põrgatab palli, hüppab hoota kaugust;
- 5) osaleb erinevates võistlusmängudes;

- 6) liigub suuskadega lauskmaal;
- 7) tegeleb võimetekohaselt talvespordiga;
- 8) riietub iseseisvalt vastavalt ilmale ja tunni toimumise kohale (sise-, välistingimused).

4.6.6. Kehalise kasvatuses rõhuasetused III arengutasemel ja võimalik õppesisu

Rõhuasetused: harjutuste õppimisel ja sooritamisel tõstetakse õpilaste iseseisvust. Kujundatakse liigutusstereotüüpe ja varieeritakse neid tegevusest ja tingimustest sõltuvalt. Kujundatakse oskust ja harjumust kontrollida oma kehaasendit ja liigutusi. Õpilased hakkavad liigutusi teadlikult järjestama osatoimingute ahelast lähtudes. Õpilasi õpetatakse täitma mitmeosalisi korraldusi, suunatakse õpitud oskusi iseseisvalt rakendama, oma tegevust planeerima ja kontrollima (tegevuse kaasnev ja järgnev suunatud kommenteerimine, tuttava tegevuse planeerimine). Tähelepanu pööratakse tahtemaduste (sihikindlus, julgus, visadus, püsivus, enesevalitsemine, iseseisvus, algatusvõime jne) kujundamisele. Tutvustatakse spordieetika nõudeid: aus võistlus, võistlusreeglitest kinnipidamine, vastase austamine jne.

Võimalik õppesisu:

Kolmandal kooliastmel jõuavad õpilased läbi murdeea n.ö. „maa peale”. Seda tunnet iseloomustab raskuse ja kindluse kehaline kogemine. Vastavate harjutustega luuakse tasakaal tunnetatava raskuse ning liikumise kerguse vahel. Noor inimene peab õppima raskusest oma jõudu pingutades üle saama. Harjutusi kasutatakse individualiseerimisvahendina.

Sooline diferentseerumine soovib ka kehalise kasvatuses tundide sisu diferentseerimist poistel ja tütarlastel. Noormeestel tõuseb esiplaanile jõu harjutamine, tütarlapsed tegelevad rohkem vormitud, ka tantsuliste liikumistega. Tantsuharjutuste puhul otsustab õpetaja, lähtuvalt tantsude iseloomust, erinevate sugupoolte kaasamise.

Harjutuste õppimisel ja sooritamisel tõstetakse õpilaste iseseisvust. Kujundatakse liigutusstereotüüpe ja varieeritakse neid tegevusest ja tingimustest sõltuvalt. Kujundatakse oskust ja harjumust kontrollida oma kehaasendit ja liigutusi. Õpilased hakkavad liigutusi teadlikult järjestama osatoimingute ahelast lähtudes. Olulised on sotsiaalset ja emotsionaalset arengut toetavad harjutused.

Õpilast õpetatakse täitma mitmeosalisi korraldusi, suunatakse õpitud oskusi iseseisvalt rakendama, oma tegevust planeerima ja kontrollima (tegevusega kaasnev ja järgnev suunatud kommenteerimine, tuttava tegevuse planeerimine). Tähelepanu pööratakse tahtemaduste (sihikindlus, julgus, visadus, püsivus, enesevalitsemine, iseseisvus, algatusvõime jne) kujundamisele.

Kolmandal kooliastmel, kui mängud lähevad üle sportmängudeks, on sobiv aeg spordieetika teadvustamiseks: aus võistlus, võistlusreeglitest kinnipidamine, vastase austamine jne

KEHA JA RUUMITUNNETUS:

- paaris- ja rühmaharjutused;
- hooga kaugushüpe ja pallivise;
- staadionil oma jooksuraja hoidmine;

RÜHT JA TASAKAAL:

- kombineeritud harjutused kõnni- ja jooksusammul;
- põlve- ja sääretõstejooks;
- jooks suuna muutmisega;
- hüpped üle takistuste, hüplemine hübitsaga;
- hoota kaugushüpe, maandumisega kahel jalal;
- hooga kaugushüpe;
- kombineeritud võimlemisharjutused, venitusharjutused;
- jõuharjutused varbseinal;
- harjutused palliga (palli löömine kaaslasele, palli veeretamise peatamine jalaga);
- saalihoki;
- harjutused erinevate vahenditega (lint, rõngas, pallid, hübits);
- sirutus- ja lõdvestusharjutused. Vastupidavus:
- jooks/ kõnd vahelduval maastikul erinevatel aastaegadel;
- kepikõnd;
- erineva pikkusega jooksuharjutused;
- ujumine (harjutused vees, iseseisev ujumine).

SOTSIAALSET JA EMOTSIONAALSET ARENGUT TOETAVAD HARJUTUSED:

- pimesikumängud;
- võistlusmängud lihtsustatud reeglitega;
- orienteerumismäng kooli lähedal territooriumil;
- matkad;
- spordivõistlused;
- seltskonnatantsud;
- tervisliku eluviisi põhimõtted.

TALISPORT:

- kelgutamine;
- suusatamine/ uisutamine.

4.6.7. Taotletavad õpitulemused III arengutasemel

III arengutaseme lõpuks õpilane:

- 1) sooritab harjutusi iseseisvalt, paaris või rühmas;
- 2) sooritab liigutuste ahelat mälujuhtlustele toetudes;
- 3) suudab kõndida/joosta erineval maastikul ja erineval aastaajal;
- 4) osaleb erineva pikkusega jooksudistantsidel;
- 5) sooritab lihtsamaid kombineeritud harjutusi erinevate vahenditega;
- 6) viskab palli, hüppab hooga kaugust;
- 7) mängib lihtsustatud reeglite järgi õpitud sportmänge, suudab kinni pidada õpitud mängureeglitest;
- 8) laskub suuskadel laigest nõlvast;
- 9) osaleb talispordivõistlustel;
- 10) teab ja järgib tervisliku eluviisi põhimõtteid.

4.7. Muusikaõpetus

4.7.1. Õppetegevuse põhisuunad

Muusikaõpetus lõimub toimetulekuõppes kogu õppeprotsessiga, soodustab suhtlemist ja kõne arengut. Õpitegevuses seostatakse muusika kuulamine, laulmine, pillimäng, muusikalis-rütmiline liikumine, mängud ja tantsud. Muusikapalade valikul arvestatakse õpilaste eaja jõukohasusega, elust ja keskkonnast tuleneva temaatikaga, õpilaste huvidega. Kujundatakse ja arendatakse õpilase muusikalisi võimeid, hoiakuid. Laulu ja muusika abil väljendatakse oma tundeid, õpetatakse tajuma erinevaid meeleolusid, arendatakse muusikalist maitset.

Muusikaõpetusel on oluline roll õpilastele rahvuskultuuri tutvustamisel, selles osalemises, rahvuskommete ja -tavade õpetamisel. Olulisel kohal on toellaulmine, mille kaudu saadakse ühismusitseerimise ja ühise tegutsemise kogemus ning positiivne elamus. Muusikaõpetus kõneleb inimese hinge. Nagu keeles, on ka muusikas arusaamis- või tunnetuslik osa, mida muusikateoorias, helikeeles jne mõistetakse: tunnete valdkond kõiges, mis on seotud harmoonia, helilaadi, pinge ja lõdvenemisega ning vahetu liikumisvaldkond, mida kohtame rütmides. Kõik kolm peegelduvad vastu inimese hingeelus.

Muusikaõpetus arendab õpilase isiksusi tervikuna, pakkudes talle esteetilist elamust, emotsionaalset naudingut, võimaldades õnnestumise kogemusi ja valmisolekut vastu võtta kultuuripärand. Muusika seob ja toetab kõikide teiste õppeainete õpetamist.

Muusikaõpetus on tihedalt seotud pedagoogilise muusikateraapiaga. Muusika abil õpilane lõõgastub, valmistub ette õpitegevuseks. Töö eelduseks on usalduskontakti loomine õpetaja ja õpilase vahel.

Mitterverbaalsena võimaldab muusika vahetumat kontakti kui teised õppeained. Muusika on loovkunst, mis vallandab loovuse. Loovuse aktiveerimine ja kasutamine on üks arengu olulisemaid tingimusi.

Muusika on minatunde tugevdamise ja häirunud mootorika parandamise vahend, aitab õpilastel jõuda struktureeritud maailma tunnetuseni. Muusika abil on õpilasel võimalik saavutada kontakti iseendaga ja kogeda maailma turvalisena. Muusika annab kommunikatsioonivõimaluse ja soodustab ka kõne arengut. Muusikaõpetus haarab endasse laulmise, koos musitseerimise, instrumentaalmuusika ning ka muusikaalased teadmised- oskused. Kusjuures kõige aluseks jääb siiski elav musitseerimine, vahetu kaasaelamine.

Muusika õpetust alustatakse kuulamisharjutustega, kusjuures muusika põimub muinasjutu meeleoluga. Instrumentidest sobivad laste harf, lüüra ja pentatooniline intervallflöö. Kolmandas kooliastmes puudutatakse erinevate rahvaste muusikat, laule, tantse, tehes nii ka matku muusikaajaloo valdkonda.

Instrumentaalõpetuses peab tegema individuaaltööd. Muusika kaudu saab kinnistada kõigis teistes õpitud ainetes saadud teadmisi ning kujundada aktsepteeritavaid käitumisharjumusi.

Esimesel kooliastmel on oluline piltlikkustamine - elatakse kaasa muusikalisele keelele, lastakse kõlada elaval muusikal mitte terminitel. Alustatakse kuulamisharjutuste kujundamisest. Õpetuse suund seejuures on abiga tegutsemiselt matkivale, jäljendavale tegevusele. Muusika elemente: häält, dünaamikat, rütmi, tempot, meloodiat, kõlavärvi kogetakse muusika kui terviku seisukohalt. Jäljendamisjõududel on veel suur järelmõju, mis võimaldab õppida matkimismeetodil pillimängu. I kooliastmel ei pakuta verbaalseid mõisteid muusikast, kuid muusikategevuse käigus kasutatakse kõiki helikunstiga seonduvaid praktilise tegutsemise võimalusi.

Ka II ja III kooliastmes lähtutakse muusikaõpetuses kui tervikust, mille alaosadeks on hääl, dünaamika, rütm, tempo, meloodia, kõlavärv, ja harmoonia. Muusikaõpetus mitmekordistub järk-järgult muusikalise kuulamise muusikalise mälumängude, laulude, tantsude ja pillimängu õppimisega. Muusika järgi liikumisega arendatakse loovust, fantaasiat, mälu, tähelepanu.

Pärast 9. eluaasta murrangut otsitakse traditsioonilist, maisemat muusikavormi. Meloodiast olulisemaks muutub **harmoonia**. Diatooniline, klassikalisel kadentsil põhinev harmoonia ja sellest lähtuv meloodia ning meetrumile tuginev rütm saavad didaktika sisuks. Kui enne töötab muusikaõpetaja lapsest lähtudes, siis nüüd juhib ta last nn valmis muusika juurde.

Murdeea lähenedes ja selle ajal omandab ühe suurema tähtsuse **rütm**. Oluliseks saab muusikaliste vormide teadvustamine, meetrumist sõltuvuse tugev läbielamine ning sellest vabanemine vasturütmide näol.

Kõikides vanuseastmes on oluline pillidel musitseerimine. Instrumentidel mängimine võimaldab tajuda muusikat objektiivsena. Instrumendi kõlavärv ja heliline diapason peavad vastama eeltoodud metoodilis-didaktilistele printsiipidele.

Laulmisel pööratakse kolmele põhilisele valdkonnale: hingamine, häälikute moodustamine ja kuulamine. Esimesel kooliastmel on suur roll hääle arendamisel just nimelt kuulamisel. Kuulamine muudetakse aktiivseks – see areneb ja muutub loovaks.

Teisel kooliastmel jätkub laulmine toetudes õpetaja häälele. Tähelepanu pööratakse õigele kehahoiule ning aktiivsele kuulamisele. Oluline on, et laps õpiks oma häält usaldama, seetõttu on soovitatav vältida klaverit saateinstrumendina.

12-13-nda eluaasta paiku hakatakse tähelepanu pöörama teadlikumale häälekoolile: hingamisharjutused, töö erinevate häälikutega – eelkõige lauldavate kaashäälikutega. Kaashäälikute abil pannakse kehas liikuma need lihased, mida tänapäeva inimene enam laul-

misel ei kasuta. Kehaga töötades, või ka siis, kui lapsed ennast liigutada ja takistamata mängida tohivad, juhtub see loomulikult teel.

Puberteedieas (7.-9.kl), kus noorel on soov “endasse tõmbuda”, pööratakse laulmisel järjest suuremat tähelepanu selgele, ilusale ja korrektsele eesti keelele ning õigele kehahoiule. Töö tekstiga, nii vormiliselt kui sisuliselt, tagab aktiivse ning emotsionaalse laulmise.

4.7.2. Muusikaõpetuse rõhuasetused I arengutasemel ja võimalik õppesisu

Rõhuasetused: äratatakse õpilastes huvi muusika ja rütmika vastu. Suur osa on lihtsate meloodiate kuulamisel (esitatuna puuflöödil) ja laulmisel. Rütmipillimängu ning laulumängude abil koordineeritakse silma ja käe koostööd, õpilane õpib liigutusi sooritama eri rütmis ja tempos. Arengutaseme esimeses pooles kasutatakse lihtsaid saateta meloodiad ja laule, mis põhinevad pentatoonikal ja kvintide liikumisel ning on heliliselt laskuva iseloomuga. Vaba meloodia liikumine ilma rütmiliselt struktureerimata. Arengutaseme lõpuosas tutvustatakse noote ja ehitatakse kujundlikult üles heliredel noodijoonestikuga. Lauldakse töötegemise ja käsitööga seotud laule, ka numbrilaule.

Võimalik õppesisu:

Äratatakse õpilastes huvi muusika ja rütmika vastu. Suur osa on lihtsate meloodiate kuulamisel (esitatuna puuflöödil) ja laulmisel. Rütmipillimängu ning laulumängude abil koordineeritakse silma ja käe koostööd, õpilane õpib liigutusi sooritama eri rütmis ja tempos.

Arengutaseme esimeses pooles kasutatakse lihtsaid saateta meloodiad ja laule, mis põhinevad pentatoonikal ja kvintide liikumisel ning on heliliselt laskuva iseloomuga. Vaba meloodia liikumine ilma rütmiliselt struktureerimata.

Arengutaseme lõpuosas tutvustatakse noote ja ehitatakse kujundlikult üles heliredel noodijoonestikuga. Lauldakse töötegemise ja käsitööga seotud laule, ka numbrilaule.

Kogu tegevus tunnis toimub õpetaja jutustuse läbi loodud muusikalises pildis. Omavahel põimuvad liikumine, mäng, pillimäng, laul, improvisatsioon. Lauldakse õpetaja häälele tuginedes ning õpetaja kehahoidu, hingamist ja diktsiooni järele aimates. Meloodia liikumisi, kõrgeid ja madalaid helisid jälgivad lapsed kuulates ja järele lauldes. Erinevates mängulistest harjutustes tajutakse ja jäljendatakse kõlatugevust.

Pillimängu õppimine toimub õpetaja mängu järeleaimamise teel. Arendatakse peenmotoorikat, kuulamisoskust, koosmusitseerimist. Harjutatakse improviseerimist erinevatel looduslikest materjalidest rütmipillidega.

LAULMINE JA HÄÄLE ARENDAMINE:

- Laulumängud, ringmängud.
- Aastaringiga seotud pentatoonilised laulud, laste- ja rahvalaulud.

- 2.klassis lisanduvad vaprustega seotud lood ja laulud (lõimumine põhitunni ja religiooniga-legendid) ning loomalaulud (lõimumine emakeelega – valmid).

PRAKTILINE MUSITSEERIMINE JA MUUSIKALISED TEGEVUSED:

- Õpetaja jutustusega seotud vaba muusikaline mäng.
- Peenmotoorika harjutused: sõrmesalmid, -laulud, -mängud.
- Koosmuitseerimine.
- Liikumismängud.
- Kuulamismängud.
- Rütmiharjutused ja -mängud, rütmiline liikumine, rütmilised kaasmängud erinevatel rütmi- ja kõlapillidel.
- Laulu- ja ringmängud, kus harjutatakse erinevaid liigutusi ja haaratakse kaasa kogu keha.
- Diatoonilised laste- ja rahvalaulud.
- Töölaulud (lõimumine emakeele, kodulooga – vanad ametid).

4.7.3. Taotletavad õpitulemused I arengutasemel

I arengutaseme lõpuks õpilane:

- 1) eristab inimhääli teistest häältest;
- 2) tunneb ära korduvad hääled ja müra ruumis ja looduses;
- 3) eristab ühe ja mitme rütmipilli heli;
- 4) tunneb huvi muusika vastu, kuulab, reageerib vastavalt muusika iseloomule kas käte, jalgade või keha liikumisega;
- 5) laulab kaasa või osaleb mõne õpitud laulu esitamisel;
- 6) kasutab rütmipille;
- 7) mängib muusikale kaasa rütmipillil;
- 8) matkib liigutusi, liigub õpetaja eeskujul vastavalt muusikale;
- 9) nimetab mõned noodinimed.

4.7.4. Muusikaõpetuse rõhuasetused II arengutasemel ja võimalik õppesisu

Rõhuasetused: süvendatakse õpilaste muusikahuvi. Õpitakse sihipäraselt kasutama rütmipille. Pillimängu, laulmise ja laulumängudes osalemise kaudu arendatakse eri kehaosade koostööd. Õpitakse sihipäraselt kasutama rütmipille. Pillimängu, laulmise ja laulumängudes osalemise kaudu arendatakse eri kehaosade koostööd.

Arengutaseme esimeses pooles liigutakse samm-sammult keerulaulu ehk kaanoni näol muusikalise harmoonia tunnetamise suunas. Selleks arendatakse muusikalist vestlust (küsimus-vastus, sina-mina), lauldakse kajalaule, liikuva meloodia ja korduva rütmilise elemendiga laule (ostinato), ülesehitavaid ja iseseisvate osadega laule. Harmoonia kogemiseni jõutakse keerulaulu ehk kaanoni õppimise kaudu, kõndides läbi laulu erinevaid fraase, ühest punktist teise, andes viisijärge üle, kuni lõpuks kõlavad kõik fraasid ühekorraga. Kui harmoonia tunnetus on saavutatud, tutvustatakse mažoori ja minoori - rõõmsa- ja nukrakõlalisi helistikke, mis väljendavad erinevaid tundeid ja meeleolusid.

Arengutaseme teises pooles tutvustatakse akorde (bordüünlülüradel), erinevaid rütme - noodi pikkusi ja pause. Tuuakse sisse helistikumuutusi, kasutades erinevaid helistikke ja helilaade, mis kannavad erinevaid karaktereid ja meeleoluarjundeid. Tajutakse enda keha kui muusikainstrumenti ja jäljendatakse erinevate muusikariistade mängimisviisi. Tutvustatakse muusika füüsilisi parameetreid. Suunatakse hindama muusikat meeldib – ei meeldi-põhimõttel.

Võimalik õppesisu

LAULMINE JA HÄÄLE ARENDAMINE:

- Rahvalaulud, rännulaulud.
- Töölaulud, päeva – ja aastaajalaulud.
- Laulmine koos saatega: flöödid, keelpillid, basspillid.
- Ühe- ja kahehäälsed laulud. Harmoonia elamus.
- Eesti regivärsiline ja uuem rahvalul. F. Pacius "Eesti hümn".
- Läänemere rahvaste laulud.
- Püütakse laulda õpetaja käe liikumise järgi n.ö elaval pillil, kus mõni hääl jääb kõlama teine liigub. Nii õpitakse harmoonilisi akorde kuulama.
- Teadlikum töö häälega – lauldavad kaashäälikud.
- Vana-Kreeka muusika (lõimumine emakeele ja ajalooa – Vana-Kreeka).
- Ühe- ja kahehäälsed laulud. Eesti ja Euroopa rahvaste lauluvara ja tantsud (lõimumine geograafiaga - Euroopa). Muusikakultuuri suurkujude (nt. W.A.Mozarti, L.van Beethoveni, J. Haydni, F. Schuberti jt.) loominguga kuulamine. Kaanonid.

MUUSIKALISED TEADMISED:

- Rahvapillid.
- Polka, marss, valss.

PRAKTILINE MUSITSEERIMINE JA MUUSIKALISED TEGEVUSED:

- Erinevatel rütmipillidel musitseerimine.
- Kaasmängud lauludele rütmi või meloodiapillidega.
- Klassiansambel (flöödid, rütmipillid, harmooniapill). Koosmängu vilumuste süvendamine ja ansamblitunnetuse arendamine.
- Improvisatsiooniharjutused erinevatel rütmi- ja meloodiapillidel.
- Rahvaste tantsud.

LAULUVARA:

- Eesti rahvalaulud

4.7.5. Taotletavad õpitulemused II arengutasemel

II arengutaseme lõpuks õpilane:

- 1) eristab muusikapalade tunnuseid (kurb – rõõmus), kiiret ja aeglast rütmi;
- 2) eristab õpitud laulu- ja tantsuviisi, marssi;
- 3) laulab õpitud laste- ja rahvalaulu valjult ja vaikselt, muudab hääle tugevust;
- 4) kasutab erisuguseid rütmipille;
- 5) tunneb erinevate muusikariistade mänguviisi žeste;
- 6) eristab ühehäälsel muusikal mitmehäälsusest ehk harmooniast;
- 7) liigub vastavalt muusika tunnustele.

4.7.6. Muusikaõpetuse rõhuasetused III arengutasemel ja võimalik õppesisu

Rõhuasetused: tähelepanu pööratakse muusikale kui harrastusele. Õpilasel aidatakse orienteeruda tänapäeva muusika eri stiilides ja luuakse võimalused oma eelistuste kujunemiseks. Selles eas toimuvad hääle muutused. Juhitakse tähelepanu poiste (ja ka tüdrukute) häälekõrguse muutumisele madalamaks. Tutvustakse erinevaid häälekõrgusi – sopranit, alti, tenorit, bassi. Kogetakse „mina“ ja „meie“ eristamist muusikas. Igaühel on muusikaesituses oma kindel roll. Lauldakse kooris ja musitseeritakse väiksemas ansamblis. Kuulatakse aariaid tuntud ooperitest, soolo- ja koorilaule, lauldakse lugulaule – ballaade, mere-meeste laule, rahvalaule. Tutvustatakse erinevaid instrumente - nende kuju, tämbrit, materjali, millest nad valmistatud on.

Murdeea perioodil on muusikaõpetusel suured sotsiaalsed ja teraapilised võimalused, kuna see vabastab nooruki üksildusest ja võimaldab ühtsustunde kogemist teistega. Murdeea tõeotsimise, üksilduse ja individualiseerumistundele saab vastu tulla romantiliste ballaadide ja soololauludega. Eksistentsiaalsete küsimuste ajal on toeks suurte muusikute elulood, mis omakorda võivad äratada huvi nende teoste vastu. Õpilased arendavad muusikalisi võimeid lihtsate instrumentaal- ja vokaalpalade stiilikohasel esitamisel ja mõistmisel. Rõõm muusikast on ka murdeeas väga oluline – õpilased tahavad ja peavad saama seda nautida omaette eesmärgina. Selle kogemiseks on suur osa muusikaõpetusest endiselt praktilise iseloomuga – musitseerimine erinevatel instrumentidel, erinevates koosseisudes, laulmine. Meetrumiga seotud rütm etendab üha suuremat osa. Oluliseks saab muusikaliste vormide teadvustamine, meetrumist sõltuvuse tugev läbielamine ja sellest vabanemine vasturütmide läbi. Laulmisel arvestatakse häälemurdega.

Kogetakse „mina“ ja „meie“ eristamist muusikas. Igaühel on muusikaesituses oma kindel roll. Lauldakse kooris ja musitseeritakse väiksemas ansamblis. Kuulatakse aariaid tuntud ooperitest, soolo- ja koorilaule, lauldakse lugulaule – ballaade, meremeeste laule, rahvalaule. Tutvustatakse erinevaid instrumente - nende kuju, tämbrit, materjali, millest nad valmistatud on.

Võimalik õppesisu:

LAULMINE JA HÄÄLE ARENDAMINE:

- Ballaadid.
- Erinevate rahvaste laulud-tantsud, rahvushümnid (lõimumine ajaloo, geograafiaga). Kaanonid ja levilaulud.
- Koorilaul.
- Ballaadid.
- Armastuslaulud. Romantilise kõlaga laulud.
- Koorilaul.
- Laulud muusikateatri repertuaarist.
- Kurva meloodiaga laulud. (minoorsed)
- Rõõmsa meloodiaga laulud (mazoorsed) Muusikalised teadmised
- Tuntud heliloojate biograafiad (Bach, Händel, Mozart).

PRAKTILINE MUSITSEERIMINE:

- Rütmiimprovisatsioonid.
- Klassi- või kooliorkester.
- Improviseerimine erinevatel instrumentidel. Praktiline musitseerimine
- Keerukamad rütmiringid, rütmikaanonid löökpillidel. Rütmiline improvisatsioon, kadentsimprovisatsioon. Musitseerimine klassi- või kooliorkestris.
- Klassinäidendi muusikaline kujundamine (koostöös klassiõpetajaga).

4.7.7. Taotletavad õpitulemused III arengutasemel

III arengutaseme lõpuks õpilane:

- eristab soololaulu koorilaulust, kõrget ja madalat häält;
- eristab erinevaid muusikainstrumente;
- eristab orkestrit üksiku muusikainstrumenti mängust;
- osaleb koorilaulus, ansamblimängus;
- eristab levi- ja klassikalist muusikat;
- osaleb seltskonnatantsudes, laulab ja tantsib koos teistega muusika saatel.

4.8. Rütmika/ eurütmia

4.8.1. Õppetegevuse põhisuunad

Rütmikatundides ühendatakse kehalise kasvatus tundidest tuttavad harjutused muusika ja rütmiga. Rütmitunde aluseks on motoorsus e lihaste liigutustele tugineva korrapärase liikumise tunnetamine. Muusika rütmiline külg organiseerib psüühikat, liigutused muusika saatel ja rütmiline liikumine aktiveerib kõiki psüühilisi protsesse, aitab kaasa õpilaste enesetunnetuse kujunemisele, tõstab meeleolu.

Rütmikatunnid toetuvad pedagoogilisele muusikateraapiale. Tundides mängitakse muusikaõpetuses õpitud laulu- ja ringmänge, rütmipille. Kasutatakse ka teiste ainete tundides ja vaba aja tegevustes õpitud salme, rütmilisi luuletusi. Rütmikatundides õpitakse tantse ja mänge, mida esitatakse klassi- ja koolipidudel.

Rütmikatundides kasutatakse kehatunnetuse-, kontakti- ja kommunikatsiooniharjutusi, mänge ning tantse, mille abil saab arendada õpilaste füüsilisi võimeid ning psüühikat, kinnistada nii verbaalse kui ka mitteverbaalse suhtlemise oskusi.

Rütmikatundi on soovitatav läbi viia spetsiaalses ruumis, kus oleksid vastavad vahendid (varbsein, võimlemispink tasakaaluharjutusteks, peeglid oma asendi ja liigutuste täpsuse korrigeerimiseks). Võimaluse korral viiakse rütmikatunnid läbi elava muusika saatel.

Vastavalt kooli võimalustele ja õpilaste vajadustele (õpilaste individuaalsed ja klassi kui õpilasarühma arenguvajadused) toimuvad koolis rahvatantsu ja eurütmiatunnid. Rahvatantse juhendavad oma kooli klassiõpetajad, eurütmiatunde annab vastava koolituse läbinud õpetaja. Eurütmiatunnis tegeletakse sarnaselt rütmikatundidele muusika ja kõnerütme esiletõuivate liikumisharjutustega, elavdades õpilaste rütmitaju ja koordinatsioonioskusi.

Lisaks tegeletakse eurütmiaatunnis erinevate keele- (vokaalid, konsonandid) ning muusika-elementidega (takt, rütm, meloodia, harmoonia). Eurütmia kui kunstiline liikumine annab võimaluse kõne ning muusika esteetilise poole tajumiseks ja õpilaste tundeelu eakohaseks arendamiseks.

4.8.2. Rütmika rõhuasetused I arengutasemel ja võimalik õppesisu

Rõhuasetused: arendatakse õpilaste kuulamis-, jälgimis-, matkimis-, mõistmis- ja lihtsamate korralduste täitmise oskusi. Õpilasi õpetatakse tunnetama oma keha ja liigutusi, arendatakse ruumitaju. Rütmitunde arendamine põhineb individuaalse liikumise / liigutuste rütmi kohandama õppimisel etteantud rütmile (muusika, saatelugemine vms). Harjutusi õpitakse matkides, eeskuju järgi, abiga.

Võimalik õppesisu:

Esimeses klassis on õpetus korraldatud täielikult muinasjutumeeleolust lähtuvalt. Kõiki vorme ruumis ja käte liikumist arendatakse vastavalt lapse pildipärasele läbielamisvõimele. Liikumiste lähte- ning lõppvormiks on ring. Ühist ringi tajutakse “päikese” või “lossiaiana”, sirget “kuldsillana”, “võluredeli” või muuna. Tugevdatakse ning korrastatakse loomulikke matkimis- ja liikumisjõude.

Põhitunni jutustava osa sisule toetudes saavad 2. klassis harjutuste lähtepunktiks väikesed loomajutud. Võib harjutada erinevaid sammuliike. Lapsed tulevad toime raskemate vormide ruumilise kujutamisega. Muusikaliselt säilib kvindimeeleolu (vt muusikaõpetuse ainekava), esimestes klassides rohkem saateks ja mitte üksikuid elemente määratledes.

1. raskusaste:

- Sirge ja kõver liikumisjoon, ring, spiraal, lemniskaat (ilma ristumiseta).
- Vokaalide ja konsonantide žestid (matkivalt muinasjutu mängudes).
- Väikesed pentatoonilised meloodiad, intervall-liikumine kvindis.
- Jämemotoorika: käimine, jooksmine, hüppamine, trampimine jms.
- Peenmotoorika, parema ja vasaku poole tunnetamine.
- Kirjeldatud muinasjutu- ja looduspiltides liikumine.

2 raskusaste:

- 1. klassi materjali süvendatud käsitus.
- Ring ja sirge, kaks ringi.
- Erinevad sammuliigid.
- Vorme harjutatakse punktist punktini liikumisega mööda sirgjoont või kõverjoont.
- Paarisharjutused, näit. “mina ja sina”, “meie”.
- Sama muusikaliselt: väikesed tantsud kahes ringis nägudega vastastikku.
- Häälikužestid matkivalt.
- Osavusharjutused.
- Etüüdid lookeste või luuletuste põhjal: loomad, taimed, värvid.
- Aastaringi läbielamine luuletustes.

3. raskusaste:

- Etüüdid: lood, luuletused käsitöolistest.
- Rütmiline liikumine värsside ja muusikaga, mängulisel kujul esinevad geomeetrilised kujundid nagu kolmnurk ja nelinurk.
- Harmooniline kaheksa.
- Muusikalistel motiividel ja nende vaheldumisel põhinevad liikumised.
- Kokkutõmbumine – avanemine liikumises.
- Küsimuse ja vastuse äratundmine ning väljendamine muusikas ja keeles (spiraalliikumised).
- Esmane iseseisev häälikužestide äratundmine.
- Häälikužestide harjutamine, eelistades vokaale.
- Osavus- ja kontsentratsiooniharjutused.
- Suure ja väikese tertsi meeoleolu tunnetamine, žestid

4.8.3. Taotletavad õpitulemused I arengutasemel

I arengutaseme lõpuks õpilane:

- 1) sooritab harjutusi koostegEVuses, imiteerimise, näidise, instruksiooni (verbaalne/ alternatiivsete vahenditega) järgi;
- 2) liigub erineva rütmiga muusika saatel;
- 3) tunneb ära erinevate harjutuste ja tegevustega kaasnevat muusikat; esineb õpitud tantsude ja ringmängudega klassi ning kooli üritustel

4.8.4. Rütmika rõhuasetused II arengutasemel ja võimalik õppesisu

Rõhuasetused: pööratakse eelnevate õppeastatega võrreldes suuremat tähelepanu ruumitaju arendamisele ja oma kehaasendi kontrollimisele. Õpitakse erisuunalisi liigutusi ja eri kehaosade mootorika koordineerimist. Mängude ja tantsude kaudu saadakse praktilisi sotsialiseerumise oskusi. Arendatakse õpilaste loovust.

Võimalik õppesisu:

9. eluaastast tajub laps tugevamat eraldatust ümbrusest. Sellest lähtuvalt kujundatakse edasi eurütmia vorme ja liikumisi. Lapsed peavad suutma ruumis orienteeruda iseseisvalt. Koduloo ainst lisanub vanade ametite teema. Luuletuste ja muusikaga töötatakse rütmiliselt. Kooliaasta lõpu poole käsitletakse väikest ja suurt tertsi.

Kõneeurütmias tunnetatakse häälikute olemust, tuletades neid sõnadest või tekstidest.

Teisel kooliastmel vabanetakse ringist, ruumivorme õpitakse liikuma frontaalselt, ettepoole suunatult. Terve hulk osavusharjutusi, kontsentratsiooni- ja intervallharjutusi (duur – moll – tertsid) saadavad arenevat iseseisvust.

Uudsenä avastatakse inimkuju geomeetria: viieharuline täht. Seda liigutakse ka ruumis läbi. Ajalooõpetusega seoses võib eurütmiliselt kujutada tekste vanadest kultuuridest. Helieurütmias töötatakse kahehäälsel meloodiatega. Kontsentratsiooni- ja osavusharjutused (näit. kiire orienteerumine ruumis erinevate vormielementide abil) mõjuvad ergutavalt. Paralleelselt geomeetria algusega harjutatakse ruumis geomeetrilisi vormimuutumisi ja –

nihkeid (kolmnurk, nelinurk). Need harjutused toetavad elementaarsel viisil kasvavat abstraktsiooni- ja orienteerumisvõimet ning pakuvad lapsele kindlust. Häälikueurütmias algab seos dramaatikaga, seeläbi saab hingeelamusi rikastada ja süvendada. Oktav peab tervikliikumispulsina väljenduma nii käimises, hüppamises kui ka hääldamises. Kõiki harjutusi läbib iseseisev liikumiskäikude teadvustamine ja täpsuse jälgimine.

1. raskusaste:

- Keele grammatilised elemendid ruumi- ja liikumisvormidena (nimi- ja tegusõna, aktiivsed ja passiivsed tegusõnad).
- Peegelpildivormid.
- Kiirus- ja osavusharjutused sauaga.
- Kontsentratsiooniharjutused.
- Erinevate rütmide täpne järgimine.
- Alliteratsioonid.
- Duur- ja molltersid.
- Intervall- kuulamisharjutused.

2. raskusaste:

- Keerulisemad vormiharjutused (erinevad lemniskaadid, tähevormid).
- Grammatilised liikumisvormid.
- Geomeetrilised liikumisvormid.
- Frontaalne suund vormide läbitemisel.
- Tekstid vanadest kultuuridest.
- Kontsentratsiooni- ja osavusharjutused.
- Erinevad duur-helistikud.
- Kahehäälsed meloodiad ja kaanonid.
- Põimumisvormid.
- Helikõrguste järgimine liigutustega.

3. raskusaste:

- Kreeka mütoloogia, tekstid vanadest kultuuridest.
- Geomeetrilised vormimuutused.
- Grammatilised vormielemendid.
- Sauaharjutused.
- Alliteratsioonid.
- Intervallid — eriti oktaav — koos vastavate ruumivormidega.
- Kuulamisharjutused.
- Hüppeharjutused.
- Helikõrguste diferentseeritum järgimine.

4.8.5. Taotletavad õpitulemused II arengutasemel

II arengutaseme lõpuks õpilane:

- 1) teab oma kohta ravis ja suudab seda hoida tantsimisel, harjutuste sooritamisel;
- 2) sooritab õpitud harjutusi eeskuju järgi ning vajalikus rütmis ja tempos;
- 3) liigub kooskõlas muusikaga;
- 4) tunneb ära õpitud rahvatantsu, suudab seda kaasa tantsida;

5) esineb õpitud tantsude ja ringmängudega kooli üritustel.

4.8.6. Rütmika rõhuasetused III arengutasemel ja võimalik õppesisu

Rõhuasetused: õpitakse tantsima lihtsamaid seltskonnatantse ja pidudel rollikohaselt käituma. Liikumiskavade õppimisel arvestatakse õpilaste muusikaeelistustega. Ajal, mil valitseb füüsiline kohmakus, hingeline ujedus ja vaikimissoov, harjutatakse ühisel eurütmiseerimisel vajalikke oskusi ja võimeid – ruumi kasutamine, kokku ja lahku liikumine, seismine, sammumine, liigutused jne – nii üksinda kui grupis. Seoses emakeeleõpetusega tegeletakse peenemate keeleliste varjundite ja inimese hinge- meeleoludega nagu kurbus, rõõm, tõsidus ja lõbusus.

Komplitseeritud geomeetrilised vormimuutused korrastavad ja pakuvad tuge väljastpoolt. Erinevad vormiharjutused omandavad kontsentratsiooni- ja enesevalitsemisharjutuste iseloomu ning nende mõju ulatub sügavamale. Teadlikult kasutatakse sirge hoiaku harjutusi.

Kõik hingelised ja ruumilised väljendusvõimalused võetakse kokku dramaatilises luules. Tugevate hingeliste kontrastide ja polaarsustega ballaadid ning humoreskid vastavad lapse sisemisele seisundile. Helieurütmias võib töötada suuremates grupivormides, et innustada sotsiaalset ühistegevust. Sellele eale on sobiv duuri ja molli pinget pakkuv vaheldumine.

9.klassis toimub metoodikas otsustav pööre. See, mida enne harjutati ja teadvustati, võetakse nüüd uuesti läbi tunnetuslikumalt ja kujunduslikult. Tekste või muusikapalasi esitatakse korrapärasest vormides või vabas koreograafias. Üha rohkem seostuvad liikumis- ja tunnetuslik printsiip mõtlemisega. Pedagoogilised harjutused lähevad kontsentratsiooniharjutustelt üle dünaamiliseks liikumiseks. Ruumis liikumine muutub rangelt geomeetriselt kunstiliselt vabalt kujundatud vormideks. Õpetaja poolt ettetehtav osa peab paljuski taanduma, et anda võimalust õpilase sisemisele pingutusele ja kujundusvõimele. Õpilane õpib ärsalt ja iseseisvalt eurütmia elementidega ümber käima.

1. raskusaste:

- Grammatiliste vormielementide laiendamine dramaatiliste žestidega (hingežestid kätega, jalaasendi fikseerimine).
- Viis-, kuus-, seitse- ja kaheksanurkliikumised.
- Kontsentratsiooni- ja kehavalitsemisharjutused (sauaharjutused).
- Humoreskid.
- Duur- ja mollhelistikud.
- Seltskonnatantsud

2. raskusaste:

- Ballaadide, humoreskide eurütmiline esitamine.
- Muusikapalad intervallivormides.
- Töö duuri ja molliga.

- Geomeetrilised vormimuutus-harjutused.
- Sauaharjutused.
- Hüppearjutused erinevates variatsioonides.
- Seltskonnatantsud

3. raskusaste:

- Dünaamika kõnes, muusikas, ruumiliikumises.
- Vastandite tundmaõppimine, eurütmiline väljendamine.
- Erinevate sisudega luuletuste, erineva stiiliga autorite loominguga eurütmiseerimine.
- Inimese füüsilise vormi ülesehituse ja geomeetria tundmaõppimine ning eurütmiline käsitlemine.
- Lihtne koreograafia: vormivisandite ise- ning kaasakujundamine.
- Intensiivne töö kõnnakuga, voolav ning kandev kõnnak.
- Üldised vabad rütmid, hele–tume, forte–piano jne. Akordid.
- Tugevad meloodialiikumised.
- Mitmehäälsus.
- Takt, rütm.
- Seltskonnatantsud

4.8.7. Taotletavad õpitulemused III arengutasemel

III arengutaseme lõpuks õpilane:

- 1) matkib õpitud tantsusamme, lihtsamaid tantsujooniseid;
- 2) improviseerib tantsu muusika järgi;
- 3) tantsib lihtsamaid seltskonnatantse, oskab tantsule paluda, tantsu lõpetada;
- 4) esitab õpitud liikumiskava, tantsu, esineb õpitud tantsude ja ringmängudega üritustel.

5. VALIKÕPPEAINED

Valikõppeainete eesmärk on oskuste ja teadmiste praktiline omandamine valmistamaks õpilast ette igapäeva eluülesannetega hakkama saamiseks ja vaba aja sisustamiseks. Vajadusel süvendatakse või harjutatakse üldainetes õpitut: emakeel, matemaatika, elu- ja toimetulekuõpe. Valikainete võimalikud valikud on järgmised:

5.1. Käsitöö ained

5.1.1. Õppetegevuse põhisuunad

Käsitöö jaotub paljudeks erinevateks tegevusteks, kuid ühiseks nimetajaks on tegelemine tekstiilmaterjalidega – villa, lõnga, nõõri ja riidega. Esimestel aastatel püütakse kõikidest neist ülevaade anda, asju ise tehes. Kui selgub, et tulevane töö võiks olla just nimelt mingi käsitöö alalõik, tegeletakse sellega kooli viimastel aastate süvendatult.

Käsitöös valmistatakse esemeid nii, et õpilane saab aru, millist ülesannet tehtav asi täitma hakkab. Näiteks kududes salli, on oluline seda ka kaela proovida, lillehoidja punumisel on juba teada sobiv koht, kuhu see hiljem üles pannakse. Samuti saab õpetaja esialgu arvestada, milline töö on õpilase arenguks eriliselt vajalik, nt arendavad kudumine, käsitsi

õmblemine ja heegeldamine eriliselt konsentratsioonivõimet ja käte omavahelist koostööd, värvirõõmus kangaste kujundamine ja viltimine aga ergutab fantaasiat elavamaks ning ka tööprotsess arendab sujuvust. Selgub samuti, milline töö peaks teisele eelnema, nt nõõriga punumine võib olla heaks eelduseks peenemale, nõelaga õmblustööle.

5.1.2. Õmblemine

Võimalik õppesisu õmblemises:

- Õpitakse tundma erinevaid kangaid ja valima, milline on vastava töö jaoks kõige sobivam.
- Tehakse käsitsi lihtsamaid õmbluspisteid. Neid saab rakendada riiete parandamisel, nõõbi õmblemisel, lapitehnikas, pisiesemete valmistamisel. Enne pistete harjutamist kinnistatakse ka eeloscusi, kuidas panna niiti nõela taha, kuidas teha sõlme jne.
- Lihtne juurdelõikus (kotid, põlled, rätikud, linikud, lihtsa tegumoega kerged rõivad) ja detailide ühendamist traageldamise, hiljem püsiõmbluste ja pistete abil (masinpiste, salapiste).
- Asjade õmblemine. Mänguasjad, loomad ja nukud, eelnevalt joonistades, siis kujundades ise lõike, lõpuks õmmeldes. Samuti õpitakse õmblema susse, kujundades moe, tõmmates materjali liistule, hiljem õmmeldes.
- Masinaga õmblemine, võimaluse korral alustatakse mehhaanilise jalaga vändatava masinaga. See arendab käte ja jalgade koostööd, samal ajal on käed vabad õmblustöö sättemiseks. Samuti on siin lihtne reguleerida õmblemise tempot. Hiljem võivad lisanduda ka käsitsi vändatav või elektriga töötav masin. Masinaga võib õmmelda näiteks voodilinu või padjapüüre, kus on näha, et masin aitab pikki sirgeid õmblusi kiiremini teha.
- Tikkimispisted. Õmmeldud esemeid saab kaunistada eelpistes, sämppestes, ristpistes või mõnes muus lihtsama teostusviisiga pistes. Et tikkimine on peaaegu alati esemete kaunistamine, siis planeeritakse sellele küllaldaselt aega, samuti joonistatakse ise mitut varianti musterid ja kavandeid. Suur tikkimistöö, nt vaip, padi või laualina sobib hästi kooli lõputööks. Tikkimist saab teha väga erinevatel raskusastmetel, ka varieerides lõnga ja alusmaterjali jämedust.

5.1.3. Kangaste kujundamine

Kangaste kujundamine on väga loominguline ja põnev protsess. Kangaid saab värvida nii taimevärvide kui ka tööstusvärvide abil, kasutades erinevaid tehnikaid. Levinumad neist on sidumistehnika, vahabatika ja kangaste trükkimine. Nii valmivad kangad kardinadeks, linikuteks, põlledeks, kleitideks. Samuti annab palju võimalusi siidimaal, kus lihtsamad võtted on niiskele siidile pealemaalimine ja soolatehnika. Siidimaal on koolis õpitud värvioõpetusega väga tihedas seostes, ning oma olemuselt meenutabki ta akvarellmaali.

Võimalik õppesisu kangaste kujundamises:

- Õpitakse tundma erinevaid värve, värvimiseks sobivaid kangaid.
- Riide ettevalmistamine: triikimine, kinnisidumine, vahabatika puhul vaha pealekandmine.
- Kanga värvi ettevalmistamine, nt puukoortest tõmmise keetmine.
- Värvimine: keetmine, kinnitamine, loputamine, kuivatamine.
- Viimistlustööd: nt lisamaalimine, vaha väljatriikimine.

- Materjali raamile kinnitamine trükkimise, siidimaali ja vahabatika puhul. Nende tööde juures harjutatakse ka erioskusi: trükipressi, vaha, siidimaalimipintslite ning muu eritehnikateks vajaliku kasutamist (sool, gutta). Siidimaali juures õpitakse materjali kinnitama aurutamise või triikimise teel.

5.1.4. Kudumine, heegeldamine, punumine

Punumises saab nõõrist, ka lihtsaid sõlmi ja seoseid kasutades, valmistada matte, lillehoidjaid, võösid. Kasutades peenemaid lõngu, saab teha järjehoidjaid ja ehispaelu. Nõõriga punumine võib ka siis mõnel puhul õnnestuda, kui õpilane ei suuda hoida vardaid või heegelnõela, sest siin on põhiliseks töövahendiks tema enda sõrmed. Et punumine, samuti kudumine ja heegeldamine on tihedas seoses ühendamise, põimimise ja tähelepanu hoidmisega, toetab ta koondavaid jõude ka lapses eneses.

Võimalik õppesisu põimimises:

- Erinevad seosed ja sõlmed.
- Punumiseks sobiva pikkusega nõõri ja lõnga välja mõõtmine.
- Nõõride ja lõngade põimimine, sõlmimine ja muul viisil, nt kasutades puupärleid, ühendamine. Neid oskusi kasutades tervikliku eseme valmistamine ja viimistlemine.

Võimalik õppesisu kudumises:

- Esmalt suurte näitvarraste hoidmine kahe käega. Kindel töövahendi hoidmine on alus töö edasiseks õnnestumiseks. Esmalt harjutatakse silmuste ülesloomist varrastele ning parempidi silmustega kudumist. Selles tehnikas valmistatakse ka esimesed lihtsad esemed nt sall, pajalapid. (Hiljem õpitakse looma silmuseid ka neljale vardale, ning siis saab samu kudumisvõtteid rakendada ringselt kududes).
- Pahempidi silmused ning nende kombineerimine parempidi silmustega: võimalus kududa erinevaid soonikkoes pindu ning veel edasine samm: palmikud. Kudumises on võimalik õppida ka väga erinevaid kaunistusvõtteid, samuti kasvatamis- ja kahandamisvõtteid, lähtutakse siiski sellest, et õpilane saaks tööga võimalikult iseseisvalt hakkama ja suudaks parandada ka tekkinud vead.
- Kudumine mustriga: mitut värvi lõngaga. Mustreid õpitakse ise koostama ning ka valmis mustreid lugema. Mustriga saab kududa ka mänguasja.
- Ideaalis peaks õpilane kindlasti tulema toime ka lihtsa labakinda ning soki kudumisega: need on väga vajalikud oskused tulevikuks, samuti head töövõimalused.

Võimalik õppesisu heegeldamises:

- Heegelnõela käes hoidmine: tähtis on teise käe sõrmedega lõnga piisavalt pingul hoida. Nagu kudumise puhul vardaid, õpitakse leidma heegeldusmaterjalile sobiva suurusega heegelnõela.
- Kinnissilmused, millega on lihtsaim heegeldada ringselt. Nii saab valmistada teekannu sojendaja, flöödikoti, pinali. Kui juurde on õpitud ka õhksilmused, saab ringselt heegeldada pajalappe ning mütse.
- Sambaid- pool, ühekordset, kahekordset ja ristsammast. Kõiki neid kombineerides on lisaks tarbesemetele võimalik heegeldada ka ilusaid kaunistusi ka kraesid ning linikuid, samuti villast lõnga kasutades tekke, susse ja muud.

5.1.5. Viltimine

Viltimine on protsessilt lihtne, samas väga eriline töö. Vormitust materjalist sünnib midagi uut. Villa niisutamise ja seebiga hõõrumise tulemusena kihid haakuvad ja nii saab kujundada vildist palle, mänguasju, susse. Viltimisliigutus on kordav, rütmiline ja mõjub tasakaalustavalt. Kasutades nii värvilist kui valget lambavilla, saab kujundada muustrilist pinda.

Võimalik õppesisu viltimises:

- Töövahendid. Õpitakse ette valmistama viltimiseks vajalike vahendeid (paraja soojusega vesi, seep, töökoht).
- Sobiva tihedusega villa valimine ja kraasimine.
- Villakihtide üksteise peale paigutamine, vastavalt esemele, mida kujundatakse, samuti värvide sobitamine.
- Seebiga hõõrumine, kuivatamine, eseme viimistlemine.

5.2 Savitöö

Õppetegevuse põhisuunad: kui koolis modelleeriti savist kunstilisel eesmärgil, õpiti materjali tundma, siis nüüd võetakse lisaks suund tarbekunstile – savist nõude, ehete ja muude esemete valmistamisele. Lisaks käsitsi voolimise võtetele õpitakse ka pottsepakedral nõu vormimist, selle glasuurimist ja veekindlaks muutmist põletamise teel. Valmistatud esemeid saab ka erineval viisil kaunistada, kasutades pealemaalimist.

Savist esemete valmistamise võimalused:

- Valamine. Vedel (rõõsa koore konsistents) lobri valatakse kipsvormidesse. Kipsvorm imab vett endasse ja pinnale koguneb savikiht. Paraja paksuse saavutanud, valatakse ülejäänud lobri välja. See on mugav paljude ühesuguste esemete tegemiseks.
- Ülesehitamise võimalused:
- Veeretatakse savivorstikesed ja laotakse üksteise peale. Seejärel vahed tasandatakse.
- Väikeste tükide üksteise peale ladumine, kuni saavutatakse soovitud paksus ja kuju.
- Modelleeritakse savist kuju, sellelt võetakse kipsvorm. Pärast kasvatatakse kipsvormi sisepinnale ühtlase paksusega keraamilise savi kiht. Kipsvorm eemaldatakse ja viimistletakse eseme pind.
- Savi rullitakse ühtlase kihina siledale kipsist alusele, lõigatakse sobiva kujuga vormid, tõstetakse nad kokku ja liidetakse vedela lobriga. See on pinnalaotuse põhimõte.
- Kedral voolimine.

Põletada on võimalik spetsiaalses keraamikapõletusahjus, maakividest või telliskividest laotud suuremas puuküttega ahjus või saviseguse maa sisse kaevatud (70x70x70) augus.

Kipsist vormide võtmine: väga pehmesse anumasse (poolik kummipall vms) võetakse soovitavast lõppkogusest poole jagu vett. Sinna tuleb läbi sõela vähehaaval, tükke välti-

des sõristada kipsipulbrit, seda pidevalt segades, ja kindlasti õhumulle vältides. 10%-hapukoore konsistents on paras.

Võimalik õppesisu savitöös:

- Savinõude valmistamine vastavalt lapse võimetele, lähtudes ülalpool loetletud valmistusviisidest.
- Valmis nõude viimistlemine, kaunistamine, pakkimine.

5.3 Kangakudumine

Õppetegevuse põhisuunad: kangakudumine innustab õpilasi julgelt kaasa lööma oma elukeskkonna kujundamisel. Telgedel kudumine ja sellega seotud tööd on põimunud eesti rahvakultuuriga. Õpilastele saavad omaseks lauludes kuulnud sõnad (“Veere värten”) ning nüüd õpitakse esiemade tarkust ise ellu rakendama. Kangakudumise õppimist on alustatud juba II kooliastmel ja nüüd jätkub omandatu kinnistamine ja süvendamine. Telgedel kudumine arendab hästi käte ja jalgade koostööd, samuti saab õpilane kinnistada põhiainetes õpitud (nt matemaatikast loendamist, ruumisuundade tundmist, lihtsat jagamist). Töö nõuab ka palju püsivust ja tähelepanu. Värvide omavahel sobitades areneb ilumeel.

Võimalik õppesisu kangakudumises:

- Ettevalmistustööd: materjali lõikamine kääridega, lõnga kerimine ja haspeldamine (vihtide tegemine), poolide tegemine.
- Vokiga töötamine, lõnga korrutamine, edasijõudnutel ka ketramine, efektlõnga tegemine.
- Vaipade ja linikute kavandite tegemine, materjali mõõtmine.
- Abitööd kangakudumise ettevalmistamisel (kõõrimine, kanga ülesvedu teljele, niitamine, sukkapanemine, siduse tegemine).
- Kudumisel kootud triibu mõõtmine mõõduriba järgi.
- Erinevatel telgedel kudumine (lauateljed, maateljed, kirikangasteljed). Matemaatikas õpitu (loendamine) rakendamine niisvarbade tõstmisel. Tallamisel käte ja jalgade koostöö kujundamine. Kanga pingutamine, telgedel kanga edasilaskmine.
- Vaipade, edasijõudnutel ka linikute viimistlustööd (narmaste sõlmimine, liniku pallistus, heegelnõelaga lõngaotste sissetõmbamine).
- Lisatehnikad (taimevaipade tegemine, kaaspõime, villpõime, edasijõudnutel gobelään ja pindpõime) ja nendega kaasnevaid tööd: lehtede ribastamine, villa kraasimine.

5.4 Puutöö

Õppetegevuse põhisuunad: võimalikult palju üritatakse kasutada käsitsitegemist, sest nõnda säilib õpilasel tööprotsessiga ja seeläbi ka iseendaga tugevam, hingelisem kontakt. Näideteks oleks käsitsi lihvimine, peitliga õõnestamine, treimine jalaga vändataval treipingil. Puutöö algab aga hea suhte loomisest veel elava, kasvava puuga. Käiakse metsas, õpitakse puid vaatlema ja tundma. Alles hiljem nähakse erinevaid puite kui palju võimalusi andvaid materjale. Lihtsat muusikainstrumentide valmistamisel on kogetav puitude erinev kvaliteet, mida on kuulda pilli kõlas.

Võimalik õppesisu puutöös:

- Lihtsate puidust vormide (nt mänguasjad, köögis vajaminevad riistad, muusikas kasutatavad rütmipillid, ehisdetailid nt mööblile, küünlajalad) noaga vestmine. See koosneb juba paljudest oskustest: liigutuse õigest suunamisest endast välja-poolle, erineva intensiivsusega puuvoolimisest, vormi hoidmisest. Edasijõudnud saavad rakendada voolimisoskusi liikuvaid mänguasju luues.
- Saagimine, lihvimine, puidu lõhestamine ja liimimine, neid oskusi kasutatakse ka materjali ettevalmistamisel ja viimistlemisel. Valmistatakse lõikelaudu, pesakaste, pannilabidaid, kuumanõu aluseid ja ka lihtsalt saetakse ja lõhutakse küttepuid. Vineersae abil saab teha ka veel peenemaid töid, nt valmistada puidust ehteid ja pisematele nukumööblit.
- Töötamine tavalisel puutööpingil: hõõveldamine, puidu koorimine, õõnevormide kujundamine peitli abil. Neid oskusi rakendatakse lihtsa mööbli ning kausside, karpide ning lihtsama kujuga muusikainstrumentide valmistamisel.
- Töötamine treipingil: küünlajalgade, toolijalgade ja muu kunstipärase treimine.
- Lisaoskused: puurimine, detailide ühendamine naelte ja tappide abil. Omaette töö võib olla ka puutööst ülejääva: saepuru, klotside, liistude sorteerimine ja pakkimine. Seda materjali saab kasutada nt klassiõpetaja.
- Koostööd võib teha ka teiste koolidega nt Astangu Kutse- ja Rehabilitatsioonikeskus), firmadega tegemaks esimesi samme kvaliteetse toote tootmise suunas, mida müüa kas firmakingitusena, internetis või siis jõululaadal.
- Õpilastega koos luuakse kooli oma suveniirid.

5.5 Kodundus

Õppetegevuse põhisuunad: köök on kodus koht, kuhu alati armastatakse koguneda. Ta on nagu maja süda. Seda soojust püütakse ka kodundust õppides ja õpetades alles hoida. Kodundus jaguneb:

- toiduvalmistamiseks (sealhulgas lauakatmine, lauakombed);
- koristustöödeks (erinevate ruumide koristamine, lähtudes kodu koristamisest);
- ja teiseks üldtuntud majapidamistödeks (nt pesupesemine, triikimine).

Kodunduse kaudu rõhutatakse ka veelkord enese eest hoolitsemise tähtsust (isiklik hügieen). Kodunduses õpitud oskused peaksid üldjoontes olema piisavalt iseenesega toimetulekuks, kuid see sõltub konkreetsest õpilasest. Võib olla ka võimalik, et õpilane saab tulevikus olla köögitöölise abi või töötada koristaja abilisenä. Kodundusega haakub samuti tähtpäevade tähistamine: vastavad toidud, ruumide kaunistamine.

Õppimisel jälgitakse, et õpilane teeks kogu tööprotssi läbi algusest lõpuni, ehkki see võib võtta üsnagi palju aega. Kodumasinad võidakse appi võtta siis, kui selle järele on tõepoolest vajadus (nt suured kogused), kuid üldiselt peab töö põhiollemuse (nt pesupesemisel) olema selge ka käsitsi töötades. Õppimine on alguses üks-ühele õpetajaga, hiljem võib rakendada ka rühmatööd.

Võimalik õppesisu koristustöodes:

- Erinevate põrandate puhastamine, kasutades lappe, harju, moppe, tolmuimejat. Vaid pade kloppimine. Akende pesemine.

- Tolmupühkimine.
- Esemete korrastamine.
- Põhilised puhastusvahendid.
- Ruumide õhutamine.
- Majaümbruse koristamine: lehtede riisumine jne.

Võimalik õppesisu teistes majapidamistöodes:

- Pesupesemine ja kuivatamine, samuti pesu triikimine, tärgeldamine ja pressimine. Oluline on teadvustada, et erinevad materjalid nõuavad erinevat tegutsemisviisi, samuti tuleb õigesti valida pesuvahendid ja kogus.
- Riie-tele olevate pesupesemise ja triikimise tingmärkide lugemine.
- Toalilled eest hoolitsemine: kastmine ja tolmu- pühkimine.

Võimalik õppesisu kokanduses:

- Toiduvalmistamise põhialused. Põhilised igapäevased toiduained, toidu valmistamise viisid (toortoit, praadimine, keetmine, küpsetamine, aurutamine).
- Poes ja turul käimine, vajalike asjade muretsemine.
- Juhistest aru saamine: õpetaja tutvustab töö käiku, kasutades erinevaid vahendeid (seletus, pildid, esemed). Hiljem joonistatakse töö käik ka vihikusse üles.
- Lihtsate salatite valmistamine. Õpitakse aedvilja pesema, koorima ja tükeldama (riivima, lõikuma, hakkima). Õpitakse valmistama lihtsaid kastmeid toorsalatitele.
- Erinevast taigast küpsetiste valmistamine. Õpitakse tainast tegema: segama, rullima, katma, küpsetama.
- Igapäevaste põhitoitude valmistamine, sellega seotud tööd. Putrude valmisamine kuivainetest, prae lisandite (kartul, riis, aedvili) keetmine. Prae juurde õpitakse valmistama kastmeid. Nii õpitakse ka pruunistamist ja praadimist. Tehakse toite, mida lapsed eeldatavasti hiljem ka ise teha suudavad ja soovivad. Õpitakse ka jälgima, et toiduained oleksid värsked.
- Puljongi ning erinevate supide valmistamine, samuti lihtsamate magustoitude tegemine.

5.6 Arvutiõpetus

Õppetegevuse põhisuunad: arvutiõpetus toetab õpilasi põhiõpingute teemade omandamisel. Seda matemaatiliste ning keeleliste programmide ja mängude kaudu. Info ning piltide otsimisel areneb kirjaoskus ning tähtede ja numbrite tundmine. Arvutusmängude ja loendamismängude sooritamine arendab matemaatilisi oskuseid. Lisaks sellele arenevad arvutiõpetuse kaudu ka õpilaste sotsiaalsed oskused. Arvuti vahendusel suhtlemine ning käitumisreeglid virtuaalmaailmas, mida on võimalik kanda ka argipäevastesse situatsioonidesse. Samuti toetab arvutiõpetus võimalusel teistes ainetes käsitletavate teemade omandamist.

Võimalik õppesisu arvutiõpetuses:

- Peamised arvuti lisaseadmed ning nende funktsioonid (hiir, klaviatuur, kuvar).
- Arvuti käivitamine ja sulgemine.
- Info otsimine internetist pildimaterjali näol.
- Sõnalised ja keelelised mängud.
- Matemaatilised mängud.
- Loendamismängud.

- Arvuti ohutu kasutamine.
- Ohud internetis ning nende vältimine.
- Lihtsamate tekstide kirjutamine ning vormistamine.
- Lihtsama esitluse koostamine.
- Tähtpäevadel kaartide vormistamine.
- Teistest tundides käsitletavate temade lõimimine arvutiõpetusega.

5.7 Inglise keel

Õppetegevuse põhisuunad: Kaasaegses maailmas puutub õpilane üha enam kokku endast erineva emakeele ja kultuuritaustaga inimestega nii silmast silma kui digitaalse tehnoloogia vahendusel. Inglise keele oskus annab lapsele võimaluse avardada oma suhtlusringkonda, maailmapilti ja mõtlemisprotsesse, osaleda aktiivsemalt rahvusvahelistes projektides, mõista ja mõtestada selgemini teda ümbritsevat maailma. Samuti saab arendada suhtlemis- oskust, kuulamisoskust, keskendumisvõimet, koostööd, viisakust, empaatiavõimet, loovust ja kannatlikkust. Läbi võime suhelda ja edukamalt üha muutuvast keskkonnast toime tulla tõuseb enesehinnang ja tekib positiivsem minapilt.

Põhiliselt keskendutakse tunnis rääkimisele ja kuulamisele – õpime tervitama, viisakalt käituma erinevates igapäevasituatsioonides (tänaval, kauplustes, ühistranspordis, rongi- ja lennujaamas), vestlema õppija vahetust keskkonda käsitlevatel temadel: elukoht ja perekond, kuud, nädalapäevad ja aastaajad, liiklusvahendid ja erinevad asutused. Lisaks õpime vestlema laste isiklike huvidega seotud temadel: sport, muusika, sotsiaalmeedia ja netikett, kokandus ja eri rahvaste road, loomade mitmekesisus ja käitumine, filmid, animatsioon, telesarjad, arvutimängud ja raamatud. Käsitleme ka inglise keelt kõnelevate maade kultuure ja kombeid. Võimalusel õpime ka inglise keeles lugema ja kirjutama.

Tunnid sisaldavad kuulamis- rääkimis- ning lugemis- ja kirjaharjutusi vastavalt tasemele. Õppijatel on ka võimalus arendada nutiseadmete ja arvutite kasutamise oskust, tutvustada isiklike projekte (näiteks sotsiaalmeediasse postitatud videod). Vajadusel õpime ka sõnade ja väljendite inglise keelest eesti keelde tõlkimist, ametlikuma inglise keele internetis levivast noortesängist eristamist ja viisakamat keelekasutust ametlikumates situatsioonides.

Võimalik õppesisu inglise keele tunnis:

- Mina ja teised
- Aastaajad, kalendrikuud, nädalapäevad
- Kodu ja lähiümbus
- Kodukoht Eestimaa
- Kool ja klass
- Igapäevaelu
- Reisimine: bussijaam, lennujaam, rongijaam
- Vaba aeg ja hobid
- Ühendkuningriigid
- Ameerika Ühendriigid
- Kaunid kunstid: film, muusika, video, romaan
- Pühad ja traditsioonid
- Numbrid
- Kellaeg
- Loodus ja selle mitmekesisus

